



ΠΟΛΙΤΙΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ ΑΘΗΝΑΙΩΝ

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Διάφοροι περιπέτειαί τοῦ Ἀττικοῦ πολιτεύματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Μέχρι τῶν Πελοποννησιακῶν.

Γνωστῆς οὔσης τῆς ζωηρᾶς καὶ εὐμεταβόλου φύσεως τῶν Ἀθηναίων, δυσεξήγητον ἴσως φαίνεται πῶς ἐπὶ μακράν περίοδον χρόνων ἐνέμειναν εἰς τὸ ἀνωτέρω περιγραφέν αὐτῶν πολίτευμα, ἐμφρόνως πᾶσαν ἀλλοίωσιν αὐτοῦ ἀποφεύγοντες, ὥστε καὶ διετήρησαν τοὺς κυριωτέρους τύπους αὐτοῦ μέχρι τῶν τελευταίων ἡμερῶν τῆς τῶν Ἀθηνῶν ἀνεξαρτησίας.

Προῆλθε δὲ τοῦτο κυρίως ἐκ τοῦ ὅτι ἦν ὁ πολιτικὸς οὗτος ὀργανισμὸς οὐχί τις ἐπείσακτος καὶ ἐπιβεβλημένος, ἀλλὰ γνησίᾳ ἀπόρροια τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ χαρακτῆρος αὐτῶν, ἀναπτυχθεὶς ἐκ τῆς φυσικῆς τῶν πραγμάτων φορᾶς, καὶ τὸ κῦρος μεγάλης ἀρχαιότητος ἔχων· δι' ὃ καὶ ὁ



δῆμος περιέβαλλεν αὐτὸν δι' ἀγάπης καὶ εὐλαβείας, καὶ ὅσας ἐξωτερικὰ συμβάντα ἐκλόνιζον ἢ διέστρεφον αὐτόν, μετὰ πατριωτικῆς προθυμίας κατεβάλλετο πᾶσα προσπάθεια πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς προτέρας αὐτοῦ ἀκεραιότητος.

Ἀλλὰ μάτην ἐπιδιώκει ἔμφρων εὐλάβεια τὴν ἀμετάβολον διατήρησιν τῶν πολιτευμάτων, καὶ τὴν ἀπρόσκοπτον καὶ σκόπιμον αὐτῶν λειτουργεῖαν, ὅταν μεταβάλληται τὸ ἐθνικὸν πνεῦμα οὗ ταῦτα εἰσὶν ἡ ἔκφρασις· διότι τότε μένουσι μὲν ἐπὶ τινα χρόνον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον μακρόν, ἀλλ' ὥς κενὸς τύπος πλέον, ὥς ἱστορικὴ βία, ἀντιφάσκουσα πρὸς τὴν ἠθικὴν τοῦ ἔθνους κατὰστασιν, πολεμουμένη ὑπὸ νέων ἀναγκῶν ἢ ὀρέξεων, κωλύουσα μᾶλλον ἢ ἐπισπεύδουσα τὴν περαιτέρω ἐθνικὴν ἀνάπτυξιν, μέχρις οὗ τέλος καταπίπτουσιν ὑπὸ τὴν κοινὴν ἀδιαφορίαν, κορυφουμένην ἐνίοτε καὶ εἰς μῖσος.

Οὕτως ἐν Ἀθήναις, ἐν ὧν ἐπεκράτει τὸ ἀρχαῖκόν φρόνημα τῆς ὀλιγαρχείας, τῆς εἰλικρινοῦς ἰσότητος καὶ τῆς ὁμονοίας, ἡ καθαρὰ δημοκρατία ἦν τῶν διαθέσεων τούτων ἡ γνησία πολιτικὴ ἔκφρασις, καὶ ἕκαστος αὐθορμήτως, εἴτε λέγων εἴτε πράττων, ἐπεδίωκε τότε τὸ κοινὸν καλὸν μόνον, καὶ ἤθελε τὴν ἰσχὺν κυρίως ἵνα δι' αὐτῆς γίνῃ μᾶλλον ὠφελιμος, ὥς ἐκυχᾶτο ὁ Θεμιστοκλῆς (1), « Πόλιν μικρὰν καὶ ἄδοξον παραλαβών, ἔνδοξον καὶ μεγάλην ἀπεργάσασθαι ». Καὶ αὐταὶ δ' αἱ ἔριδες, οἷα ἡ μεταξὺ Ἀριστείδου καὶ Θεμιστοκλέους, ἦσαν τότε πρὸς κοινὸν ὄφελος, ὥς πανηγυρικῶς ἀλλ' ἀληθῶς λέγει ὁ Ἰσοκράτης (2)· « Οὕτω δὲ πολιτικῶς εἶχον, ὥστε καὶ τὰς στάσεις ἐποιοῦντο πρὸς ἀλλήλους, οὐχ ὁπότεροι τοὺς ἐτέρους ἀπολέσαντες τῶν

(1) Πλούτ. Β. Θεμιστ. Β.

(2) Πανηγ. 22.

λοιπῶν ἄρξουσιν, ἀλλ' ὁπότεροι ὀφθήσονται τὴν πόλιν ἀαθόν τι ποιήσαντες. Καὶ τὰς ἐταιρείας συνῆγον οὐχ ὑπὲρ τῶν ἰδία συμφερόντων, ἀλλ' ἐπὶ τῇ τοῦ πλήθους ὠφελείᾳ ». Σφαλερὰ δ' ἦν ἡ ἔποψις τινων ἐκ τῶν νεωτέρων (3), πρεσβευόντων ὅτι ἡ μὲν φατρία τοῦ Ἀριστείδου ἦ ἡ ἀριστοκρατική, ἡ δὲ τοῦ Θεμιστοκλέους ἡ δημοτική.

Καὶ ἦν μὲν πανάρχαιος ὁ ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ ὀλιγαρχίας καὶ δημοκρατίας, μεταξὺ συντηρήσεως καὶ μεταβολῆς, ἀρχόμενος ἀπ' αὐτῶν τῶν πρώτων περιορισμῶν τῆς τῶν ἀνάκτων ἐξουσίας, καὶ τῆς ἀντικαταστάσεως αὐτῆς δι' ἀρχῶν αἵτινες ἀπέβαινον ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον δημοτικά· καὶ ἐξηκολούθησεν ἐπιμόνως ἡ πάλη καὶ ἀφ' οὗ πλήρη αὐτοῦ τὴν ἀνάπτυξιν ἔλαβε τὸ δημοτικὸν πολίτευμα, ὡς ἀντεπολιτεύοντο πρὸς ἀλλήλους οἱ τῆς δημοτικῆς μερίδος ἀρχηγοὶ Πεισιστρατίδαι πρὸς τοὺς ὀλιγαρχικοὺς Ἀλκμαιονίδας, οἵτινες, καίτοι μισοτύραννοι λεγόμενοι ὑπὸ Ἡροδότου (4), οὐχ ἤττον κατηγορήθησαν ὡς ἀσπίδα ἄραντες ἐκ τοῦ Πεντελικοῦ, ἵνα φέρωσι τοὺς Πέρσας εἰς Ἀθήνας ἐξ ἔχθρας πρὸς τοὺς δημοκράτας· καὶ ἐν Πλαταιαῖς δ' ἐγένετο, κατὰ Πλούταρχον (5), ἀπόπειρα πρὸς κατάλυσιν τοῦ δήμου, διασκεδασθεῖσα ὑπ' Ἀριστείδου· πρὸ πάντων δ' ἐπὶ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Μυρωνίδου εἰς Βοιωτίαν (ἐν Ὀλ. 80, δ'.) συνενοήθησαν οἱ ὀλιγάρχαι μετὰ τῶν ἐκεῖ ἐκστρατευόντων Σπαρτιατῶν πρὸς ἀνατροπὴν τῆς δημοτικῆς μερίδος (6)· ἀλλ' αἱ διαιρέσεις αὗται εἶχον ὅπως δῆποτε ἐθνικὸν καὶ δημόσιον χαρακτῆρα μέχρι τῶν Μηδι-

(3) Passow, de Aesch. Persis, σ. 11.

(4) ΣΤ, 115. Ἰδ. 121.

(5) Β. Ἀριστ. ΙΓ.

(6) Θουκ. Α, 107.



κῶν ('Ολ. 75), καὶ διετηρήθη καθαρὸν τὸ κράτος τῆς ἰσότητος καὶ τῆς ἀδόλου δημοκρατίας εἰς τε τὸ φρόνημα τῶν πολιτῶν καὶ εἰς τὰς πολιτικὰς διατάξεις, ἐν ὧσφ μικρὰ ἔτι καὶ ἄσχημοι ἦσαν αἱ Ἀθηναί, καὶ μικρὰ τὰ συμφέροντα, καὶ εὐτελὲς τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν ἐρίδων τὸ ἔπαθλον, τόπος δ' ὑπῆρχε διὰ πάντας εἰς τῆς κοινῆς εὐημερίας τὰς ἀπολαύσεις. Ἀφ' ὅτου ὁμῶς ἠϋξήθη ἡ δόξα τῆς πόλεως, ἔκτοτε μετὰ τῶν ὑλικῶν ὠφελημάτων ἃ παρείχεν ἡ εἰς τὰ δημόσια μετοχὴ, ἐπετάθη καὶ τῶν πολιτευομένων ἡ ἰδιοτέλεια, καὶ ἕκαστος οὐχὶ ἐν τῷ ἰδίῳ τὸ δημόσιον, ἀλλ' ἐν τῷ δημοσίῳ τὸ ἴδιον συμφέρον θηρεύων, ἤθελε τῆς δυνάμεως τὴν κάρπωσιν πρὸς βλάβην τῶν ἄλλων· ὅθεν καὶ ἡ πλειονοψηφία, ἡ βάσις αὕτη τῆς δημοκρατικῆς ἐλευθερίας ὅταν εἶναι ἀγνή, κατέστη ὄργανον δεσποτισμοῦ, καὶ καταθλίψεως τῶν ἀσθενεστέρων, ὑπὸ τοῦ ὄχλου μάλιστα καὶ τῶν παρασυρόντων αὐτὸν δημαγωγῶν κατὰ τῶν πλουσίων ἀντιπαθῶς καταφερόμενον, καὶ πιέζον αὐτοὺς δι' ἀδίκων καταδικῶν ἐν τοῖς δικαστηρίοις, καὶ δι' ὑπερβολικῶν φορολογιῶν ἐν ταῖς λειτουργίαις καὶ εἰσφοραῖς. Καὶ ἡ τοῦ λόγου δ' ἐλευθερία αὕτη, ὁ ἰσχυρὸς οὗτος προμαχὼν τῶν ἐλευθεριῶν, κατ' αὐτῆς τῆς ἐλευθερίας ἐστράφη ἀφ' ὅτου οἱ ῥήτορες, αὐτοὶ πολλάκις καὶ δημαγωγοί, τὴν ἄδειαν τοῦ τὰ πάντα λέγειν μετεχειρίζοντο οὐχὶ ὑπὲρ σωτηρίας τῆς πόλεως, ἀλλὰ πολλάκις ἰδιοτελῶς ὑπὲρ ἑαυτῶν καὶ τῶν φίλων αὐτῶν, τούτους μὲν καὶ τὰς προθέσεις αὐτῶν ἐξαίροντες, τοὺς δ' ἀντιπάλους πρὸς τὸν λαὸν διαβάλλοντες· ἐξ οὗ καὶ φατρίαι παρήχθησαν, ἰδίας καὶ ἀντιθέτους σημαίας συνήθως αἵρουσαι, διότι ἴδια συμφέροντα ἐπεδίωκον, καὶ ἐν καυχῇσει ὑπὲρ ἑαυτῶν, ἢ ἐν διαβολῇ τῶν ἀντιπάλων δι' ἰδίῳν ἐπωνυμιῶν διακρινόμεναι, ὧν μέχρι τέλους ἀνεδέχοντο

τῶν χαρακτηῖρα καὶ τὴν εὐθύνην. Οὕτω λέγει ὁ Πλάτων(7).
 «*Αναγκάζονται δὴ, οἶμαι, ἀμύνεσθαι, λέγοντές τε ἐν
 τῷ δήμῳ καὶ πράττοντες ὅπῃ δύνανται, οὗτοι ὧν ἐξαι-
 ροῦνται... Αἰτίαν δὴ ἔσχον ὑπὸ τῶν ἐτέρων, καὶ μὴ ἐπι-
 θυμῳσι νεωτερίζειν, ὥς ἐπιβουλεύουσι τῷ δήμῳ καὶ εἰσὶν
 ὀλιγαρχικοί... καὶ τελευτῶντες, εἴτε βούλονται εἴτε μὴ,
 οἱ ἀληθῶς ὀλιγαρχικοί γίνονται* ».

Αὐτὸ δὲ τοῦτο, ὅτι μία τῶν τὴν ἐξουσίαν θηρευουσῶν φα-
 τριῶν ἐτάττετο, ἢ ἐθεωρεῖτο ταττομένη, ὑπὸ σημαίαν τινά,
 ἣν λόγος ὅπως ἡ ἀντιπολιτευομένη αὐτῇ ἀναπετάσῃ τὴν
 ἀντίθετον· ἐκτὸς τοῦ ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ καταδυνάστευσις τῶν
 πλουσίων φυσικῶς συνέδεεν αὐτοὺς ἐναντίον τῶν πολλῶν
 καὶ τῶν αὐτοὺς κινούντων καὶ ἐκμεταλλευομένων. Καὶ οὕτω
 παρήχθησαν δύο ἀντίπαλα κόμματα, τὸ ἀριστοκρατικὸν
 καὶ τὸ δημοτικόν, τὸ τῶν ἀπόρων καὶ τὸ τῶν πλουσίων,
 ὡς πρεσβεύει ὁ Ἀριστοτέλης (8), ὅτι «*ἔστι δημοκρατία
 μὲν ὅταν οἱ ἐλεύθεροι καὶ ἄποροι, πλείους ὄντες, κύ-
 ριοι τῆς ἀρχῆς ᾧσιν, ὀλιγαρχία δέ, ὅταν οἱ πλούσιοι
 καὶ εὐγενέστεροι, ὀλίγοι ὄντες*». Ἐτείνε δ' ἐκάτερον εἰς
 τὸ νὰ κατακτήσῃ τὰς ἀρχάς, διεκδικοῦν ἀπροκαλύπτως τὸ
 δικαίωμα τοῦ καρποῦσθαι αὐτάς καὶ διαρρύθμισαι τὸ πολί-
 τευμα πρὸς ἴδιον ὄφελος καὶ πρὸς βλάβην τῶν ἀντιπάλων,
 ὅλως ἀντιθέτως τῆς πολιτικῆς ἠθικῆς ἣν πρεσβεύουσιν οἱ
 πολιτευόμενοι ἐν ταῖς νέαις πολιτείαις, ταῖς στηριζομέναις
 ἐπὶ τοῦ χριστιανισμοῦ, ἀξιοῦντες ὅτι κυβερνῶσιν οὐχὶ ὑπὲρ
 ἑαυτῶν, ἀλλ' ὑπὲρ πάντων, καὶ πολλάκις ἀπ' ἐναντίας καὶ
 πρὸς καταστροφὴν τῶν ιδίων αὐτῶν συμφερόντων. Ἐκ τῆς
 πάλης δὲ ταύτης τῶν φατριῶν πολλαὶ πολλάκις μεταρ-

(7) Πολιτ. Η, 565, Β.

(8) Πολ. Δ, 319.



ρύθμίσεις εισηγόντο εἰς τὸ πολίτευμα, ὅπερ, ἀπόρροια ὄν τῆς κοινῆς θελήσεως, ἤτοι τῆς πλειονοψηφίας, ἐλαχίστην εἶχε δύναμιν ἀντιστάσεως κατὰ τῶν ἀποφάσεων ταύτης.

Καὶ ἡ μὲν ἀριστοκρατικὴ μερίς, ἀπὸ τῶν Περσικῶν, ὑπ' ἀρχηγὸν ταπτομένη τὸν Κίμωνα, εὐγενὲς πολιτικὸν ἀξίωμα ἐκήρυττε τὸν κατὰ τῶν Περσῶν πόλεμον, καὶ ἤθελε διὰ τῆς κοινοπραγίας καὶ τοῦ ὁμοθύμου ἐνθουσιασμοῦ νὰ διατηρήσῃ τῆς Ἑλλάδος τὴν κοινὴν ὁμόνοιαν, καὶ νὰ στρέψῃ πρὸς ἑνδοξὸν σκοπὸν τὴν φιλοπόλεμον τῶν Ἑλλήνων ὁρμήν.

Τῆς δ' ἀντιστρατευομένης αὐτῇ δημοτικῆς οἱ ἀρχηγοί, κολακεύοντες τὸν δῆμον, καὶ τὰς ὁρέξεις αὐτοῦ θεραπεύοντες, ἐκήρυττον ἔχθραν καὶ πόλεμον κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων, καθ' ὃ φιλικῶς διακειμένων πρὸς τοὺς ἀντιπάλους αὐτῶν, καὶ κατέτρεχον διὰ ζημιῶν καὶ μέχρι θανάτου τὸν Κίμωνα ὡς τῆς πατρίδος προδότην καὶ διαφθορέα τοῦ πολιτεύματος, ὡς λέγει ὁ Δημοσθένης (9)· « *Κίμωνα, ὅτι τὴν πατρίον μετεκίνησε πολιτείαν ἀφ' ἑαυτοῦ, παρὰ τρεῖς μὲν ἀφῆσαν ψήφους τὸ μὴ θανάτῳ ζημιῶσαι, πεντήκοντα δὲ τάλαρτα εἰσέπραξαν* ». Καί, ὡς ἄλλοτε οἱ Ἀλκμαιονίδαι πρὸς τοὺς Πεισιστρατίδας, ἀνταγωνιζόμενοι καὶ αὐτοὶ πρὸς τὴν ἐκ τῶν ιδίων ἐλευθεριότητα τῶν πλουσίων, καὶ τοῖς πολλοῖς χαριζόμενοι, διένεμον αὐτοῖς τὸν δημόσιον πλοῦτον, ὡς περὶ Περικλέους λέγει ὁ Πλούταρχος (10)· « *Ἐλατούμενος δὲ πλούτῳ καὶ χρήμασιν, ἐφ' ᾧν ἐκεῖνος (ὁ Κίμων) ἀνελάμβανε τοὺς πένητας δεῖπνόν τε καθ' ἡμέραν τῷ δεομένῳ παρέχων Ἀθηναίων καὶ τοὺς πρεσβυτέρους ἀμφιεννύων, τῶν τε χωρίων τοὺς φραγμοὺς ἀφαιρῶν* ».

(9) Κ. Ἀριστοκλ. 688.

(10) Β. Περικλ. Θ.

ὅπως ὀπωρίζωσιν οἱ βουλόμενοι· τούτοις ὁ Περικλῆς καταδημαγωγούμενος, τρέπεται πρὸς τὴν τῶν δημοσίων κατανομήν». Δι' ὃ καὶ ἡ τάσις τῆς πατρίδας ταύτης ἦν νὰ πληρῇ μὲν τὸ δημόσιον ταμεῖον ὅπως δῆποτε, καὶ ιδίως ὁπάνη τῶν πλουσίων καὶ τῶν συμμάχων, νὰ κατέχη αὐτὸ συγχρόνως μετὰ τῆς ἐξουσίας.

Πλὴν δέ, καὶ μεταξὺ τούτων, ὑπῆρχε τὸ κατ' ἀρχὰς καὶ τρίτη ἄλλη πατρία, ἡ τῶν μετρίων δημοκρατῶν, ὡς ἀναγνωρίζει καὶ ὁ Εὐριπίδης, λέγων (11)· « Τρεῖς γὰρ πολιτῶν μερίδες· οἱ γὰρ ὀλβιοὶ Ἀρωφελεῖς τε, πλειόνων ἐρῶσ' αἰεὶ· Οἱ δ' οὐκ ἔχοντες καὶ σπανίζοντες βίου Δειροί, νέμοντες τῷ φθόνῳ πλεῖον μέρος, Γλώσσας πονηρῶν προστατῶν φιλούμενοι. Τριῶν δὲ μοιρῶν ἡ' ἔν μέρει σώζει πόλεις, Κόσμον φυλάσσουσ' ὅν τινα' ἂν τάξῃ πόλις ». Οὗτοι ἤθελον τὴν εἰς τὰ δημόσια ἐπιρροὴν οὐχὶ τῶν ἀκτημόνων, ἀλλὰ τῆς μέσης εὐπόρου τάξεως τῶν πολιτῶν, ἣ ἀνῆκον οἱ ἐκ καταλόγου στρατευόμενοι, ἡ ἀληθῆς τῆς πόλεως δύναμις, ἡ κατὰ στερεὰν τὴν ὑπεροχὴν τῶν Ἀθηναίων ἀσφαλίζουσα. Ἀρχηγοὶ δὲ τῆς μερίδος ταύτης φαίνονται οἱ στρατηγοὶ οἵτινες τροπαιούχους ἀνέδειξαν τὰς Ἀθήνας πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Τοιοῦτος ἦν ὁ ἔνδοξος καὶ αὐστηρὸς Μυρωνίδης, ὁ δὲ τοὺς Κορινθίους νικήσας ἐν Ὀλ. 80, ὅτε ἐξεστράτευσαν κατὰ Μεγάρων ἐκδικοῦντες τοὺς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἡττηθέντας Αἰγινήτας (12), καὶ καταβαλὼν ἐν Οἰνοφύτοις τοὺς Θηβαίους, ὅτε, ἐν Ὀλ. 80, δ', ἀποκλεισθέντας ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων διότι συνετάχθησαν μετὰ τῶν Περσῶν, οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐβοήθησαν

(11) Ἰκέτ. 250. — Ἰδ. καὶ Πλάτ. Πολ. Η, 564. — Ἀριστοτ. Πολιτ. Δ, 9, 3.

(12) Θουκ. Α, 105. — Λυσ. Ἐπιτάφ. 40.



αὐτοὺς ὅπως αἱ Θῆβαι γίνωσι τῶν Ἀθηνῶν ἀντίπολις(13). Περὶ τούτου λέγει ὁ Ἀριστοφάνης(14)· « Ἀλλ' οὐχὶ Μυρωνίδης ὅτ' ἤρχεν ὁ γεννάδας, οὐδεὶς ἂν ἐτόλμα τὰ τῆς πόλεως διοικεῖν χρήματα λαβών ». Ἐφάμιλλος δὲ τοῦ Μυρωνίδου, καὶ εἰς τὴν αὐτὴν βαίνων πολιτικὴν γραμμὴν, ἦν καὶ ὁ Τολμίδης, ὅστις ἐν Ὀλ. 81, α', μετὰ τετρακισχιλίων ὀπλιτῶν κατὰ Διόδωρον(15), ἢ μόνον μετὰ χιλίων ἐπιλέκτων κατ' Αἰσχίνην(16), « διὰ μέσης Πελοποννήσου πολεμίας οὔσης ἀδεῶς διήει ».

Τὸ σπαρτιατικὸν ὅμως κόμμα κατεστράφη ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τῆς κακῆς πολιτικῆς αὐτῶν τῶν Λακεδαιμονίων, ὅτε, ἐν Ὀλ. 77, δ', ἀπέπεμψαν ἐξ Ἰθώμης ὡς ἀχρήστους ἢ ὑπόπτους τοὺς κατὰ τῶν Μεσσηνίων ἐλθόντας νὰ βοηθήσωσιν αὐτοὺς Ἀθηναίους, στρατηγουμένους ὑπὸ τοῦ φίλου αὐτῶν Κίμωνος(17). Τότε κατεβρύη πᾶσα ἡ πολιτικὴ ἐπιβρόχῃ τοῦ Κίμωνος, ὅστις μετ' ὀλίγον (ἐν Ὀλ. 80, γ', ἢ 81, α'.) καὶ ἐξωστρακίσθη. Ὁμοίως δ' ἐξησθένησε καὶ ἡ μέση μερίς, ὅτε τὸ ἰσχυρὸν αὐτῆς στήριγμα, οἱ ὀπλίται, ἐνικλήθησαν κατὰ κράτος καὶ κατεκόπησαν ἐν Κορωνείᾳ ὑπὸ τῶν ἐξ Ὀρχομενοῦ προελθόντων Θηβαίων(18), καὶ ἀπώλεσεν ὁ Τολμίδης, κατὰ Πλούταρχον(19), « τοὺς ἀρίστους καὶ φιλοτιμοτάτους »· ὡς καὶ ὁ Ἀριστοτέλης μαρτυρεῖ(20) ὅτι « Ἐν Ἀθήναις ἀτυχούντων πεζῇ, οἱ γνώριμοι ἐλάτ-

(13) Διόδ. ΙΑ, 81, 82.

(14) Ἐκκλ. 320.

(15) ΙΑ, 84. — Ἰδ. Πaus. Α, 27.

(16) Π. Πρπρσβ. 21.

(17) Διόδ. ΙΑ, 64. — Πaus. Α, 29. — Δ. 26.

(18) Θουκ. Α, 113.

(19) Περικλ. ΙΗ.

(20) Πολιτ. Ε, 2, 8.



τούς ἐγένοντο διὰ τὸ ἐκ καταλόγου στρατεύεσθαι ὑπὸ τὸν
 λακωνικὸν πόλεμον ». Ἐκτοτε δ' ἡ στέρησις πασῶν τῶν
 κατὰ ξηρὰν κατακτήσεων ἠνάγκασε τοὺς Ἀθηναίους νὰ
 δοθῶσιν ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ ναυτικόν, πρὸς θρίαμβον τῆς
 μερίδος τοῦ ὄχλου καὶ τῶν κομματαρχῶν αὐτοῦ. Οἱ δὲ
 κομματάρχαι ἐδίδαξαν τὸν ὄχλον πῶς, ἅπαξ ὑπερισχύσας,
 νὰ διατηρήσῃ τὴν ἰσχύν, ὠφελούμενος ἐκ τῶν δημοσίων
 χρημάτων καὶ ἐκ τῶν οὐσιῶν τῶν πλουσίων (21).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Ἐπὶ Περικλέους.

Ψυχὴ δέ, συνήγορος καὶ ἀρχηγὸς τῆς δημοτικῆς ταύ-
 της μερίδος, ἐπὶ τῆς ἀκμῆς αὐτῆς, ἦν ὁ Περικλῆς, οὐχὶ
 καθ' ὃ φρονῶν τὸ κράτος τοῦ ὄχλου ὡς τὸ ἠθικώτερον καὶ
 ὠφελιμώτερον πάντων, ἀλλὰ διότι, ἐν τῇ συναισθήσει τῆς
 ἰδίας ἀξίας, ἀξιῶν νὰ λάβῃ τὰς ἡνίας τῆς ἐξουσίας, καὶ
 τὴν δόξαν ἐπιδιώκων τῆς παντοδυναμίας, ἄλλον τρόπον δὲν
 εὔρισκεν ὅπως, καταβαλὼν τοὺς ἀντιπάλους του, ἀρθῇ αὐ-
 τὸς ὑπὲρ πάντας τοὺς Ἀθηναίους, καὶ ἄρῃ τοὺς Ἀθηναίους
 ὑπὲρ πάντας τοὺς Ἕλληνας, εἰμὴ τὴν θεραπείαν τῶν ὑλι-
 κῶν συμφερόντων καὶ τῆς ματαιοφροσύνης τοῦ ὄχλου, καὶ
 τὸν πλουτισμὸν αὐτοῦ· διότι ὁ ὄχλος εὐγνωμονῶν, ἐγένετο
 αὐτῷ πρόθυμον ὄργανον, καὶ τῷ ἀπέδιδε δύναμιν πολλα-
 πλάσιον τῆς ἣν παρ' αὐτοῦ ἐλάμβανεν.

(21) Ἰδ. Ξενοφ. Πολιτ. Ἀθ. 1, 2.

Ἐπραττε δὲ τοῦτο, αὐξάνων τῶν πλουσίων τὴν φορολογίαν, δι' οὗ καὶ τῶν πολλῶν ἐθεράπευε τὴν ζηλοτυπίαν, καὶ τῶν ἀντιπάλων αὐτοῦ ἡλάνττου τὴν ἰσχύν. Πρὸς τὸν αὐτὸν δὲ σκοπὸν κατέσχε καὶ τοὺς συμμαχικοὺς φόρους ὑπὲρ τῆς πόλεως. Ἀλλ' ἐν πᾶσι μεγαλοφυῆς καὶ μεγαλοπράγμων, διένεμε μὲν τοὺς πόρους εἰς τὸν λαόν, οὐ μόνον ὁμῶς λόγῳ μισθῶν βουλευτικῶν, δικαστικῶν καὶ στρατιωτικῶν, καὶ εἰς τὰ θεατρικά, ἀλλὰ προσέτι καὶ ἀπέναντι εὐγενοῦς ἐργασίας, καὶ διέτρεφε χιλιάδας βιομηχάνων, πρὸς ἀνέγερσιν τῶν ἀθανάτων ἐκείνων οἰκοδομῶν, δι' ὧν κατεκόσμησε τὴν πόλιν τῶν Ἀθηναίων ὡς σεμνὴν βασιλίσσαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἀνέδειξεν αὐτὴν εὐκλεᾶ μητρόπολιν τῶν τεχνῶν.

Μετεχειρίζετο δὲ συγχρόνως τοὺς φόρους τούτους καὶ εἰς στερέωσιν τῆς τῶν Ἀθηναίων ἐπιβρόχης, καὶ εἰς ταπείνωσιν αὐτῶν ἐκείνων τῶν συμμάχων οἵτινες ἔφερον αὐτούς, πτωχύνων, κατὰ τὸν Ξενοφῶντα(1), τοὺς ἰσχυρωτάτους αὐτῶν, ἵνα ἔχη αὐτοὺς εὐχειρώτους, καὶ κατακτῶν προσέτι ἀναιμωτὶ τὸ ναυτικὸν αὐτῶν, διότι ἀπῆτει, καὶ πολλοὶ ἔστερξαν ἐξ ἀφροσύνης ἢ ἀδυναμίας, νὰ παραδίδωσι, κενὰ τὰ πλοῖά των εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ἵνα οὗτοι μάχωνται ἐν αὐτοῖς, ὡς λέγει ὁ Θουκυδίδης (2): « Ἀθηναῖοι δὲ ναῦς τῶν πόλεων τῷ χρόνῳ παραλαβόντες, ἤρχον, πλὴν Χίων καὶ Λεσβίων, καὶ χρήματα τοῖς πᾶσι τάξαντες φέρειν ». Καὶ οὕτω κατέστρεφεν αὐτοὺς ἐπὶ παντοίαις προφάσεσι διὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν πόρων καὶ ὀπλων, ὡς ὁ αὐτὸς ἱστορικός (3): « Ἡγεμόνες γὰρ γενόμενοι ἐκόντων . . . ὡς ἐπὶ

(1) Πολ. Ἀθ. Α, 14.

(2) Α, 19.

(3) ΣΤ, 76.

Μήδου τιμωρία, τοὺς μὲν λειποστρατίαν, τοὺς δὲ ἐπ' ἀλ-
 λήλους στρατεύειν, τοὺς δ' ὡς ἐκάστοις τινὰ εἶχον αἰτίαν
 ἐμπρεπῇ ἐπενεγκόντες, κατεστρέψαντο »· εἰ καὶ ὁ Ἰσο-
 κράτης πανηγυρικώτερον μᾶλλον ἢ ἀκριβέστερον λέγει(4).
 «Οὐ γὰρ ἐφθοροῦμεν ταῖς αὐξανομέναις αὐτῶν (τῶν πό-
 λεων), οὐδὲ ταραχὰς ἐνεποιουῦμεν », προσθέτων ὅτι ἐπο-
 λτεύοντο πρὸς αὐτάς « συμμαχικῶς ἀλλ' οὐ δεσποτι-
 κῶς ». Καὶ πρώτη μὲν ὑπέκυψεν εἰς τὴν βίαν, καί, ὡς λέ-
 γει ὁ Θουκυδίδης (5), « παρὰ τὸ καθεστηκὸς ἐδουλώθη »,
 ἡ Νάξος, ἐν Ὀλ. 78, γ'. « Ἐπειτα δὲ καὶ τῶν ἄλλων
 ὡς ἐκάστη συνέβη », τὸ Βυζάντιον καὶ ἡ Σάμος ἐν Ὀλ.
 84, δ' (6), ἡ Μιτυλήνη ἐν Ὀλ. 88, α' (7), καὶ μέχρι
 τέλους μόνοι οἱ Χῖοι καὶ οἱ Μηθυμναῖοι τῆς Λέσβου ἐκ τῶν
 συμμάχων ἔμενον αὐτόνομοι, πλοῖα παρέχοντες (8), καὶ ἡ
 Σάμος ἀνεκτήσατο τὴν αὐτονομίαν τῆς ἐν Ὀλ. 92, α' (9).
 Ἀναγαγὼν δὲ καὶ τὰς νησιωτικὰς δίκας εἰς Ἀθήνας, ἐκύ-
 ρου μὲν καὶ συνεπλήρου τὴν ἐξάρτησιν τῶν συμμάχων, ηὔ-
 ξανε δὲ καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν δικῶν, ἀσχολῶν δι' αὐτῶν καὶ
 ὠφελῶν τὸν πολυπράγμονα καὶ ἄπληστον δῆμον (10).

Προσέτι δ' ἐξησθένησε τοῦ Ἀρείου Πάγου τὴν δικαιοδο-
 σίαν, οὐχί, ὡς λέγει ὁ Πλούταρχος (11), φθονῶν ὅτι, μὴ
 χρηματίσας ἐκ τῶν 9 ἀρχόντων, δὲν ἀπετέλει μέρος αὐ-
 τοῦ, ἀλλὰ διότι ἦν τὸ δικαστήριον τοῦτο ὁ μόνος εἰς τὸ

(4) Πανηγ. 30.

(5) Α, 98. — καὶ 138.

(6) Θουκ. Α, 115-117.

(7) Θουκ. Γ, 27-60.

(8) Θουκ. ΣΤ, 85.

(9) Θουκ. Η, 21.

(10) Ἰδ. Ξενοφ. Πολ. Ἀθ. Α, 16, 17.

(11) Β, Περιχλ. Θ.



πολίτευμα ἐναπομένων ὀλιγαρχικός θεσμός. Ἐπὶ δὲ τοῦ πολέμου κατέλειπε τὰς ἐγγείους κτήσεις ἀμερίμνως εἰς τῶν ἐχθρῶν τὰς δηώσεις, δι' οὗ κατέστρεφε τῶν εὐπόρων τὴν τάξιν· τὴν ἰσχὺν δὲ τῆς πόλεως ἐστήριξεν εἰς τὴν θαλασσοκρατίαν, καὶ οὕτως ἐκορύφωσε τὴν παντοκρατορίαν τοῦ ὄχλου, ὅστις ἀπετέλει τὴν ναυτικὴν δύναμιν. Τούτων δ' ἕνεκα τῶν παραχωρήσεων προσῆπτον αὐτῷ οἱ ἀντίπαλοί του ὅτι διέφθειρε τὸν λαόν, καὶ ἐν ἄλλοις καὶ αὐτὸς ὁ Πλάτων (12)· « Ταυτὸ γὰρ ἔγωγε ἀκούω, Περικλέα πεποιηκέναι Ἀθηναίους ἀργούς καὶ δειλούς καὶ λάλους καὶ φυλαργύρους, εἰς μισθοφορίαν πρῶτον καταστήσαντα ».

Ἄλλ' ὅμως καὶ τοι περιποιούμενος τὸν ὄχλον, ἐγνώριζεν οὐχ ἥττον αὐτόν, καί, ὡς περιγράφουσιν αὐτόν οἱ ἀρχαῖοι (13), καὶ οἱ δοκιμώτεροι ἐκ τῶν νεωτέρων (14), δὲν περιεφρόνει μὲν αὐτόν, ἀλλ' οὐδὲ χαμερπῶς τὸν ἐκολάκευεν, οὐδ' ἐνέδιδεν εἰς πάσας αὐτοῦ τὰς ἀτόπους ὀρέξεις, ἀλλὰ διηύθυνε καὶ ἐχαλιναγώγει μᾶλλον αὐτόν, ὡς εὐγενῶς ἐκφράζει τοῦτο ὁ Θουκυδίδης (15)· « Κατεῖχε τὸ πλῆθος ἐλευθέρως, καὶ οὔτε ἤγετο μᾶλλον ὑπ' αὐτοῦ ἢ αὐτὸς ἤγε διὰ τὸ μὴ κτώμενος ἐξ οὗ προσηκόντων τὴν δύναμιν πρὸς ἡδονὴν τι λέγειν, ἀλλ' ἔχων ἐπ' ἀξιώσει καὶ πρὸς ὀργὴν τι ἀντειπεῖν ». Καί, κατὰ Πλούταρχον (16), ἀφ' οὗ ἐστήριξε τὴν ἐπιρροήν του, « Οὐκέτ' ὁ αὐτὸς ἦν, οὐδ' ὁμοίως χειροήθης τῷ δήμῳ καὶ ῥάδιος ὑπήκειν καὶ συνενδιδόναι ταῖς ἐπιθυμίαις, ὥσπερ πνοαῖς, τῶν πολλῶν »,.

(12) Γοργ. 515.

(13) Θουκυδ. — Πλάτ. Γοργ. — Πλούτ. Β, Περικλ.

(14) Bæckh, Staatsh. I, 233. — Barthel. J. Anach. I, sect. 3.

(15) Β, 65.

(16) Παρ. ΙΕ.



καὶ (17) « τὸν λόγον ὑψηλὸν εἶχε καὶ καθαρὸν ὀχλικῆς καὶ πανούργου βωμολοχίας ». Οὐ δὲ μόνον διὰ τοῦ λόγου τὴν « δεινότητα », ὡς ὁρνεῖ ὁ Διόδωρος (18), ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς παντοίας ἄλλας εὐγενεῖς αὐτοῦ ἀρετάς, ἐκλήθη ὁ Περικλῆς Ὀλύμπιος. Διότι ἦν μέγας τὸν χαρακτῆρα, φιλόδοξος μὲν, ἀλλὰ καὶ φιλόπολις, καὶ προσέτι φιλόανθρωπος, ὥστε ἀποθνήσκων ἐκήρυττεν ὡς τὸ μέγιστον τῶν κατὰ θωμάτων αὐτοῦ ὅτι δι' αὐτὸν « οὐδεὶς τῶν Ἀθηναίων μέλαν ἱμάτιον περιεβάλετο » (19), καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἀφιλοκερδῆς, ὥστε ὁ Πλούταρχος, ὁμιλῶν (20) περὶ αὐτοῦ, « ἀδωροτάτου περιφανῶς γενομένου καὶ χρημάτων κρείττωτος », προστίθησιν ὅτι « καὶ γενόμενος δυνάμει πολλῶν βασιλέων καὶ τυράννων ὑπέρτερος, .. μιᾷ δραχμῇ μείζονα τὴν οὐσίαν οὐκ ἐποίησεν ἢς ὁ πατὴρ αὐτῷ κατέλιπε ». Πλὴν δὲ τῆς πολιτικῆς βαθυνοίας του, ἦν καὶ ἱκανώτατος στρατηγός (21), ὥστε « φοβερός μὲν φανεὶς τοῖς πολεμίοις, ἀσφαλὴς δὲ καὶ δραστήριος τοῖς πολίταις » (22), ἐξωτερικῶς μὲν ὕψωσε τὴν πόλιν, ἐσωτερικῶς δέ, καί τοι τὸ πολίτευμα ἐπὶ τὸ δημοκρατικώτερον ἀνείς, συνεῖχεν ὅμως αὐτὴν ἐντὸς τῆς ἰσχυρᾶς του χειρός, κυρίως ἀπόλυτος ὢν μονάρχης στηριζόμενος ἐπ' ἀκράτου δημοκρατίας.

Ἦν δ' ἡ ἐξωτερικὴ τοῦ Περικλέους πολιτικὴ ὁ κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων πόλεμος. Καὶ οἱ μὲν ἀντιπολιτευόμενοι ἀπέδιδον αὐτῷ ταπεινάς τὰς αἰτίας, ὡς ὁ Ἀριστοφάνης, ὅτι

(17) Αὐτ. Ε.

(18) IB, 40. — Ἰδ. Cie. de Orat. II, 22.

(19) Αὐτ. ΙΘ.

(20) Αὐτ. Ε.

(21) Ἰδ. Ἰσοκρ. Παναθην. 143. — Ἀριστ. Πολιτ. Ε, 4, 4.

(22) Πλούτ. Παρ. ΙΘ.



ἐπολέμησεν ὅπως ἀποστρέψῃ ἀφ' ἑαυτοῦ τῶν Ἀθηναίων τὴν προτοχὴν καὶ ὀργήν (23). « Τὰς φύσεις ὑμῶν δεδοικώς καὶ τὸν αὐτοδὰξ τρόπον, πρὶν παθεῖν τι δεινόν, αὐτὸς ἐξέφλεξε τὴν πόλιν ». Καὶ ἀλλαχρῶς (24). « Ἐντεῦθεν ὀργῇ Περικλέης ὀδύμπιος Ἡστραπτεν, ἐβρόντα, ξυνεκύκα τὴν Ἑλλάδα ». Καὶ κατὰ Διόδωρον (25), ἐνέβαλε τὴν πόλιν εἰς πόλεμον ὅπως ἀποφύγῃ χρηματικὸν ἀπολογισμόν. « Ὑπελάμβανε διὰ τὴν ταραχὴν καὶ τοὺς τῆς πόλεως περισπασμοὺς καὶ φόβους, ἐκφρεύεσθαι τὸν ἀκριβῆ λόγον τῶν χρημάτων ». Ἀλλ' αἱ κρίσεις αὗται περὶ τοῦ μεγάλου ἀνδρός, εἰ οὐχὶ ἐντελῶς ἄδικοι, εἰσὶν ὅμως βεβαίως μονομερεῖς, καὶ ὀρθότερα ὑπῆρχεν ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἐκτίμησις περὶ αὐτοῦ παρὰ πολλοῖς, περὶ ὧν ὁ Πλούταρχος (26). « Οἱ μὲν ἐκ φρονήματος μεγάλου μετὰ γνώμης κατὰ τὸ βέλτιστον ἀπισχυρίσασθαι φασὶν αὐτόν ». Φυσικώτερον δὲ καὶ συμφωνότερον πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ Περικλέους ἐξηγεῖ τὴν φιλοπόλεμον αὐτοῦ πολιτικὴν ἢ φιλοδοξίαν αὐτοῦ, θέλοντος νὰ ταπεινώσῃ τὴν μετὰ τὰ Μηδικὰ μόνην ἀντίζηλον τῶν Ἀθηναίων Σπάρτην, ὅπως πρωτεύωσι τῆς Ἑλλάδος αἱ Ἀθηναί, ἐν αἷς ὁ Περικλῆς ἐπρώτευσεν.

Ἀρχηγοὶ δὲ τότε τῆς ὀλιγαρχικῆς μερίδος ἦσαν ὁ Κίμων καὶ μετ' αὐτὸν Θουκυδίδης ὁ Μιλησίου, ὃν λέγει ὁ Πλούταρχος (27) ἕνα « τῶν καλῶν κάγαθων ἀνδρῶν », καὶ ὅστις, κατὰ τὸν αὐτὸν συγγραφέα (28), ἀντετάχθη εἰς τὸν Περικλέα ὅπως ἐμποδίσῃ τὴν δύναμιν αὐτοῦ τοῦ ν' ἀ-

(23) Εἰρ. 607.

(24) Ἀχαρν. 529.

(25) IB, 38.

(26) Παρ. ΛΑ.

(27) Β. Περικλ. Η.

(28) Αὐτ. ΙΑ.



τοῦ ἔντελῶς μοναρχική. Ἄλλ' αἱ προσπάθειαι αὐτῶν ἐφαύσθησκν ἀπέταντι τῆς ἱκανότητος καὶ τῆς μεγάλης δημοτικότητος τοῦ Περικλέους, ὅστις κατώρθωσε νὰ μα-
κρύνῃ ἀμφοτέρους διὰ τοῦ ὁστρακισμοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Μέχρι τῶν Σικελικῶν.

Ἄλλ' εἰς τοὺς εἴτε πατριωτικοὺς εἴτε ἰδιοτελεῖς αὐτοῦ ὑπολογισμούς, ἐν εἵχε λησμονήσει ὁ Περικλῆς, τὸν θάνα-
τον· διότι, ὅτε παρεῖχεν ἀφέτους τὰς ἡνίας εἰς τὴν ἄκρα-
τον δημοκρατίαν, ἐπὶ τῇ ὑπερηφάνῳ πεποιθήσει ὅτι, ἔχων
αὐτὰς ἐν τῇ στιβαρᾷ του χειρὶ, δὲν ἐφοβεῖτο μὴ ἀφηνιάσῃ
ὁ δῆμος, ἔπρεπεν ἡ χεὶρ ἐκείνη νὰ μὴ νεκρωθῇ, ὅπως μὴ
καταρρύη τὸ ἐπ' αὐτῆς καὶ μόνῃς στηριζόμενον οἰκοδό-
μημα. Ἄλλ' ὥς πάντες οἱ φιλόδοξοι, ἐθυσίαζε καὶ ὁ Πε-
ρικλῆς εἰς τοῦ παρόντος τὴν λαμπρότητα τοῦ μέλλοντος
τὴν εὐστάθειαν, λέγων, κατὰ Θουκυδίδην (1) ὅτι· «Ὅστις
ἐπὶ μεγίστοις τὸ ἐπίφθορον λαμβάνει, ὀρθῶς βουλευέται.
Μῖσος γὰρ οὐκ ἐπὶ πολὺν ἀντέχει, ἡ δὲ παραντίκα τε
λαμπρότης καὶ εἰς τὸ ἔπειτα δόξα ἀείμνηστος καταλεί-
πεται». Καὶ εἰς αὐτὸν δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ ὅ,τι λέγει ὁ
'Ανδοκίδης (2)· «Ἐγὼ δὲ νομίζω τὸν τοιοῦτον πονηρὸν
εἶναι προστάτην, ὅστις τοῦ παρόντος χρόνου ἐπιμελεῖ-

(1) Β, 64.

(2) Κ. Ἀλκυβ. 12.



ται, ἀλλὰ μὴ καὶ τοῦ μέλλοντος προνοεῖται, καὶ τὰ ἥδιστα τῷ πλήθει, παραλιπὼν τὰ βέλτιστα, συμβουλεύει». Ἀλλὰ μετὰ τοῦ Περικλέους συναπέθανον καὶ τὰ ἐξαίσια αὐτοῦ προτερήματα, ἐπέζησαν δέ, ἐπιβλαβεῖς καρποὺς παράγοντα, τὰ λάθη αὐτοῦ, καὶ συγχρόνως, ἐπὶ τοῦ πάντα τὰ ἠθικὰ θεμέλια διασείσαντος ὀλεθρίου λοιμοῦ (3), ἐξέλιπον καὶ τὰ ἔσχατα ἔχνη τῆς ἀρχαίας πολιτικῆς ἀρετῆς, ἥτις ἐστὶν ἡ ψυχὴ τῆς δημοκρατίας· διότι ἐν βασιλείαις καὶ προνομιούχοις ἀριστοκρατίαις κυβερνῶσιν οἱ ὀλίγοι, οἱ ἄριστα ἀνατεθραμμένοι, παρ' οἷς ἡ ἀγωγή τρέφει ἡ καὶ ἐνίοτε συμπληροῖ τὴν ἀρετὴν, καὶ ὅπου τὴν τάξιν ἐπιβάλλει ἡ βία. Ἀλλ' ἐν δημοκρατίαις, ἐπειδὴ πάντες κυβερνῶσι, πρέπει πάντες νὰ εἶναι ἐνάρετοι. Ἀλλ' ἀφ' ὅτου ὁ λοιμὸς ἤρπασε τὸν Περικλῆν καὶ τοὺς ἀρίστους τῶν πολιτῶν, καὶ διέφθειρε τοὺς λοιπούς, ἔμειναν μόνον σπουδάρχει, ὀγκοῦντες, κατὰ τὸ παράδειγμα ἐκείνου, ἀλλ' οὐδὲ μετὰ τῆς αὐτῆς ἱκανότητος, οὐδὲ μετὰ τῶν αὐτῶν μεγαληβόλων σκοπῶν, τὰς ἀξιώσεις τοῦ ὄχλου, πρὸς ἰδίαν μόνον ὑλικὴν ὠφέλειαν· ἔμεινε λαὸς ἐκνενευρισμένος, ἀπιστῶν καὶ ἐκτετραχηλισμένος, τὴν ἔξιν λαβὼν τοῦ τρέφεσθαι καὶ θεραπεύεσθαι ἐν ἀργίᾳ, εἰς πολέμους ἐξαντληθεὶς δυστυχεῖς, καὶ ὅταν δὲν ἐδύνατο νὰ καταδυναστεύῃ τοὺς ξένους συμμάχους καὶ ὑπηκόους του, πιέζων καὶ φορολογῶν τὸν ἐλάχιστον ἀριθμὸν τῶν πλουσίων συμπολιτῶν του, κατὰ τὸ ἀξίωμα ὅτι· « δίκαια μὲν ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ λόγῳ ἀπὸ τῆς ἴσης ἀνάγκης κρίνεται, δυνατὰ δὲ οἱ προὔχοντες πράσσουσι καὶ οἱ ἀσθεεῖς συγχωροῦσι » (4).

Μεταξὺ δὲ τῶν εἰς τὸν Περικλῆν ἐπιζησάντων δημαγω-

(3) Θουκ. Β, 47.

(4) Θουκ. Ε, 89.

γόν ἐπίσημος ἦν ὁ Νικίας, πολὺ μὲν ἐκείνου ἐλαττούμενος, ὁ δὲ Πλουτάρχου δ' ἐπαινούμενος (5) διὰ τῶν τρόπων αὐτοῦ τὴν εὐπροσηγορίαν· «Καὶ γὰρ οὐκ ἦν αὐστηρὸν οὐδ' ἐλαχθεὶς ἄγαν αὐτοῦ τὸ σεμνόν, ἀλλ' εὐλαβείᾳ τινὶ μεμυγμένον». Ἀλλ' ὑφ' ἐτέρων, καὶ ἰδίως τῶν κωμικῶν, λέγεται ἀπρόϊτος, καὶ προσέτι ἀδρανής, ὀκνός, προληπτικός, ἀπὸ τοῦ πλούτου δημαγωγῶν, ἃ ἐπιμαρτυροῦνται κατὰ μέρος καὶ ὑπὸ τῶν συμβάντων τοῦ βίου αὐτοῦ. Ἦτον ὅμως ἀφ' ἐτέρου ἔμφρων καὶ μετριοπαθῆς τὴν πολιτείαν, προτιμῶν τὴν ἀκίνδυνον διατήρησιν τῶν ὧν ἡ πόλις ἐκέκτητο, τῶν ἐπισφαλῶν ὠφελημάτων ἃ ἐδύναντο νὰ φέρωσιν ἀβέβαιοι περιστάσεις, ὡς μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ ὁ Θουκυδίδης (6)· «Νικίας μὲν βουλόμενος, ἐν ᾧ ἀπαθὴς ἦν καὶ ἡξιούτο, διασώσασθαι τὴν εὐτυχίαν . . . νομίζων ἐκ τοῦ ἀκινδύνου τοῦτο συμβαίνειν καὶ ὅστις ἐλάχιστα τύχη αὐτὸν παραδίδωσι, τὸ δὲ ἀκίνδυνον τὴν εἰρήνην παρέχειν». Ἀλλὰ δὲν εἶχε τὴν δύναμιν ν' ἀντιστῇ μόνος εἰς τὸ ὀγκούμενον κύμα τῆς δημαγωγίας, ἣν ἥσκουν ὁ στυπιοπώλης Εὐκράτης (7), καὶ ὁ προβατοπώλης Μησικλῆς (8), ὁ τὴν Ἀσπασίαν νυμφευθεὶς μετὰ τοῦ Περικλέους τὸν θάνατον, καὶ ἣν ἐκορύφωσεν εἰς ἀνυπέρβλητον βαθμὸν ἀναιδεΐας ὁ ἀλλαντοπώλης Κλέων.

Οὗτος, ἂν πρέπη νὰ πιστεύσωμεν ἐντελῶς τοὺς κατηγοροὺς αὐτοῦ (9), ἦν ἄνθρωπος κακοήθης καὶ ἀνάξιος τῆς

(5) B. Νικ. Β.

(6) E, 16.

(7) Ἀριστοφ. Ἰππ. 129. Λυσ. 102.

(8) Ἀριστοφ. Ἰππ. 129. — Ἰδ. Fritsche de Aristoph. Babyloniiis, σ. 39.

(9) Ἰδ. Rötchel, Aristoph. σ. 166-176 — Wachsm. I, 2, 181. — Ranke, de Aristoph. Vit. σ. 383.—Poppo, Proleg. ad. Thueyd. I, 2, 82.—Kortüm, ἐν Bremi'su. Doderlein's philol. Beitr. aus der Schweiz. I, 35.



περιωπῆς εἰς ἣν ἀνεβιδάσθη διὰ τῆς προπετείας, καὶ διὰ τὴν ἔλλειψιν ἱκανοῦ καὶ τολμηροῦ ἀρχηγοῦ τοῦ δημοτικοῦ κόμματος μετὰ τὸν Περικλῆν. Καὶ ὁ μὲν Κικέρων λέγει αὐτὸν (10) εὐγλωττον, ἀλλὰ καὶ φιλοτάρχον· « *Turbulentum illum quidem civem, sed tamen eloquentem* »· ὁ δὲ Ἀριστοφάνης ὑβρίζει αὐτὸν βορβοροτάραξιν (11), καὶ « *Φάλαγγαν ἔχουσαν φωνὴν ἐμπεπρημένης ὕος* » (12), καὶ τὸν προπετῇ τρόπον τῆς ῥητορίας αὐτοῦ περιγράφει ὁ Πλούταρχος (13), καὶ ὁ Θουκυδίδης διηγεῖται (14) τὴν θηριώδη αὐτοῦ πρότασιν τοῦ νὰ σφάξωσιν ἡβηδὸν τοὺς Μιτυληναίους, ἣν ἐπρόλαβεν ὁ Διόδωτος, καὶ τὴν ὁμοίαν αὐτοῦ πρόθεσιν περὶ Σκιωναίων, ἣν μετὰ θάνατον αὐτοῦ ἐξετέλεσαν οἱ Ἀθηναῖοι (15)· καὶ ἐκτίθησι πῶς ἐξ ἰδιοτροπίας τοῦ δήμου ἐπέμφθη εἰς Σφακτηρίαν (16), ἔνθα παρὰ προσδοκίαν ἐπιτυχῶν, διετάχθη νὰ μεταβῇ καὶ εἰς Θράκην κατὰ Βρασίδου, ἀλλ' ἐκεῖ, περιφρονηθεὶς ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν (17), ἐφρονεύθη εἰς Ἀμφίπολιν ἐν Ὁλ. 89, γ'. Ἐν γένει δ' ἦν εἷς, καὶ ὁ τολμηρότατος ἐκείνων οἵτινες ὑπὸ Πλουτάρχου λέγονται (18) « *δημαγωγοὶ καὶ πολεμοποιοί* », διότι τὴν πόλιν εἰς πράγματα καὶ πολέμους ἐνέβαλλον ὅπως « *ἐν τῷ βορβόρῳ θηρῶσι* » (19)· ὥς καὶ περὶ Πεισάνδρου λέγει ὁ Ἀριστοφάνης (20)· « *Ἴνα γὰρ Πείσανδρος ἔχῃ κλέπτειν,*

(10) Brut. 7.

(11) Ἰππ. 309.

(12) Αὔτ. 36.

(13) Νικ. Η.

(14) Γ, 26.

(15) Δ, 122. — Ε, 32.

(16) Δ, 28.

(17) Ε, 7.

(18) Β. Κίμ. 19.

(19) Ἰππ. 863.

(20) Λυκούρ. 490.



τὰς ἀρχὰς ἐπέχοντες, Ἐεί τινα κυρκορυγὴν ἐκύκων ». Μετὰ τούτων δὲ τάττονται ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους, ἴσως κατὰ τι ἀδίκου ἐν τῇ σατυρικῇ αὐτοῦ ὀξύτητι, καὶ οἱ ἄριστοι τῶν χρόνων ἐκείνων στρατηγοί, ὡς ὁ Λάχης, ὅστις Λάβης (οἶον δωροδόκος) ὑπ' αὐτοῦ παρωδεῖται (21), καὶ ὁ Λάμαχος (22), ὃν καὶ ὁμοίως λέγει (23) πολὺ ὑπέρτερον τοῦ Ἐπερβόλου, λυγνοποιῶν τὸ ἐπάγγελμα, καὶ εἰς τὸν δῆμον ἐπιβληθέντος ἕνεκα τῆς μετὰ τὸν λοιμὸν δεινῆς λειψανδρίας· διότι, ὡς λέγει ὁ κωμικός (24), « Ἀπορῶν ὁ δῆμος προστίτου, καὶ γυμνὸς ὢν, Τοῦτον τέως τὸν ἄνδρα περιεζώσατο ». Ἐν γένει δ' οἱ προπετέστεροι καὶ οἱ ἐπιτηδειότεροι τὴν δημοκολακείαν, καίτοι τῶν κοινῶν δι' οὐδενὸς προτερήματος ὑπερέχοντες, κατήρχοντο τότε εἰς τὴν πολιτικὴν παλαίστραν, καὶ εἶχον τὴν ἀξίωσιν, ἀνθυποσκελιζόμενοι, νὰ διευθύνωσι τὰ δημόσια (25), ὡς μαρτυρεῖ καὶ ὁ Θουκυδίδης (26)· « Οἱ δὲ ὕστερον, ἴσοι αὐτοὶ πρὸς ἀλλήλους ὄντες, ἐτρέποντο καθ' ἡδονὰς τῷ δήμῳ καὶ τὰ πράγματα ἐνδιδόναι ».

Καὶ ὑπερίσχυσε μὲν ἐπ' ὀλίγον ὁ Νικίας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κλέωνος· ἀλλ' ἡ ἀρχαία τῶν φατριῶν ἰσορροπία εἶχε καταστραφῇ, καὶ αἱ διάφοροι αὐτῶν ἐπωνυμίαι οὐδὲν ἤδη ἦσαν ἢ διάφορα ἰδιοτελείας προσχήματα· ὡς ἡ ἀριστοκρατικὴ μερίς, καί τοι ἔχουσα πάντοτε τὸν εἰδικὸν χαρα-

(21) Σφ. 930.

(22) Ἀχαρν. 602. — Εἰρ. 1290.

(23) Θεσμορ. 841.

(24) Εἰρ. 683.

(25) Ἰδ. Passow, Gesch. d'Ath. Demagogie ἐν Wachler's Philomathie III. — Kortüm, Gesh. d. hell. Staatsverf. σ. 176. — Manso, üb. d. att. Demagogen.

(26) Β, 65.



κτηρισμὸν τῆς εὐγενοῦς καταγωγῆς τῶν μελῶν αὐτῆς καὶ τῶν Σπαρτιατικῶν συμπαθειῶν, ὥς εἰς τὴν ἄκρατον δημοκρατίαν ἀντιθέτων, διεσπᾶτο ὁμῶς εἰς Ἑταιρίας, ὧν οἱ ἀρχηγοί, ἀλλήλοις ἀντιπολιτευόμενοι, οὐχὶ τὴν κοινὴν τῆς μερίδος, ἀλλὰ τὴν ἰδίαν ἕκαστος ἐπεδίωκον ὑπερίσχυσιν. Τοῦτο μαρτυρεῖ περὶ αὐτῶν ὁ Λυσίας διὰ τῶν ἐξῆς (27): «*Οὐκ οὐν χαλεπὸν γινῶναι, ὅτι οὐ περὶ πολιτείας εἰσὶν αἱ πρὸς ἀλλήλους διαφοραί, ἀλλὰ περὶ τῶν ἰδία συμφερόντων ἕκαστω*».

Ἦν δ' ὁ ἐπιστημότατος τῶν ἐν ταῖς ἐταιρίαις ταύταις κομματαρχῶν ὁ Ἀλκιβιάδης, ὅστις, διὰ τὴν λαμπρότητα τῆς τε καταγωγῆς καὶ τῶν προτερημάτων αὐτοῦ, ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἐφαίνετο κατάλληλος νὰ διαδεχθῇ τὸν Περικλῆν. Ἀλλ' ἡ ἀπεριόριστος αὐτοῦ φιλοδοξία ἦν τοῖς πᾶσιν ὑποπτος, καί, ἴσως ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, διεβάλλετο εἰς τὸν δῆμον ὅτι καὶ μέγρι τυραννίδος ἐχώρει. Οὕτω λέγει ὁ Θουκυδίδης (28): «*Φοβηθέντες γὰρ αὐτοῦ οἱ πολλοὶ τὸ μέγεθος . . . ὡς τύραννίδος ἐπιθυμοῦντι πολεμίως καθέσταςαν*». Ἀλλὰ καὶ ἡ ὀλιγαρχία ἦν αὐτῷ ὄργανον μᾶλλον ὃ μετεχειρίζετο, ἢ σκοπὸς ὃν ὑπηρέτει, ὡς ὁ αὐτὸς ιστορικός (29): «*Ἀλκιβιάδης (ὅπερ καὶ ἦν) οὐδὲν μᾶλλον ὀλιγαρχίας ἢ δημοκρατίας δεῖσθαι ἐδόκει αὐτῷ*». δι' ὃ καὶ συμμαχήσας μετὰ τῆς ὀλιγαρχικῆς ἐταιρίας τοῦ Φαίακος, ἀπεκύλισεν ἀφ' ἑαυτοῦ τὸν ἐξοστρακισμόν ἐπὶ τὸν Ὑπέρβολον, ὅστις εἶχεν ὑποκινήσει αὐτὸν κατ' αὐτοῦ, καὶ οὕτως ἐξηυτέλησε καὶ κατέστησε τοῦ λοιποῦ ἀνίσχυρον τὸ δημοτικὸν τοῦτο ὄπλον, ἔκτοτε πλέον ἐγκαταλειφθέν.

(27) Π. Δημ. καταλ. 9, 10.

(28) ΣΤ, 15.

(29) Η, 48.

Ἦν δ' ἡ φιλοδοξία αὐτοῦ μεγαλεπήβολος, καὶ εὐγενε-
 στερα ἢ ἡ τῶν ἄλλων κομματαρχῶν, διότι τὴν ἐσωτερικὴν
 δύναμιν ἐπεζήτει ὅπως ἐκτείνῃ ἐξωτερικῶς τὴν κυριαρ-
 χίαν τῆς πόλεως, καὶ οὐδὲν ἤττον ὠνειροπόλει ὑπὲρ τῶν
 Ἀθηναίων, κατακτήσαντες τὴν Σικελίαν, τὴν Ἰταλίαν πᾶ-
 σάν τε καὶ τὴν Καρχηδόνα, νὰ καταστήσωσι τὴν Μεσόγειον
 Ἀπτικήν λίμνην. Τὴν ἀκόρεστον δὲ ταύτην πολιτικὴν
 καλεῖ ὁ Πλούταρχος (30) « τὸν δύσερων καὶ δύσποτμον
 ἔρωτα τῆς Σικελίας », προσθέτων· « Ἦν δὲ καὶ Τυρόρη-
 ρία καὶ Καρχηδὼν αὐτοῖς ὄνειρος »· καὶ ἀλλαχοῦ (31)
 λέγει· « Οὐ γὰρ ἄθλον ἐποιοῦντο πόλεμον Σικελίαν,
 ἀλλ' ὀρμητήριον, ὡς ἀπ' αὐτῆς διαγωνισόμενοι πρὸς
 Καρχηδονίους, καὶ σχήσονται ἅμα Λιβύην καὶ τὴν ἐν-
 τὸς Ἡρακλείων στηλῶν θάλασσαν ». Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν
 παρεκώλυε τὸ ἀπέραντον καὶ πῶς φαντασιῶδες τοῦτο σχέ-
 διον ἢ τοῦ Περικλέους σύνεσις· ἀλλ' ἅμα ὁ Ἀλκιβιάδης
 ἐπεκράτησεν ἐν Ἀθήναις, ἐπελήφθη τῆς ἐκτελέσεως αὐτοῦ
 διὰ τῆς Σικελικῆς ἐκστρατείας. Οἱ ἀντίπαλοι ὁμῶς αὐτοῦ,
 ιδίως δ' οἱ δημαγωγοὶ τῆς ὀχλοκρατίας, οὐδὲν τότε πλέον
 ἔχοντες ἱερόν, ἀνεχαίτισαν αὐτοῦ καὶ τῆς πόλεως τὴν ἐπι-
 τυχίαν, πρόφασιν ἐπινοήσαντες καὶ δίκην ἀσεβείας κινή-
 σαντες κατ' αὐτοῦ, τὴν τῶν Ἑρμοκοπιδῶν, ἐν ᾗ ἐξεμεταλ-
 λεύθησαν τοῦ λαοῦ τὴν ἐμπαθῆ καὶ εὐπιστον ἀφροσύνην (32).

Ἀλλ' ἡ τοῦ Ἀλκιβιάδου μεγαλοφροσύνη ἦν ἐξαίρεσις
 πρὸς τὴν ταπεινὴν καὶ μικρολόγον διάθεσιν τῶν συνήθως
 τότε πολιτευομένων, οἵτινες ἀξιώματα μόνον, τιμὰς καὶ
 πλούτη ἐθήρευον, ὡς ὁ Ἀριστοφάνης αἰνίτεται ὅτι ἔνεκα

(30) Β. Περικλ. Κ. — Ἰδ. καὶ Ἀριστοφ. Ἰππ. 1314.

(31) Β. Νικ. 12. — Ἰδ. καὶ Θουκ. ΣΤ. 15. — Ισοκρ. π. Εἰρήν. 23.

(32) Ἰδ. Θουκ. ΣΤ, 27-29, καὶ 60. — Ἀνδοκ. π. μυστ. 36.



τούτων ἐπολέμουν, λέγων (33). « *Nũn δ' ἐὰν μὴ προεδρίαν φέρωσι καὶ τὰ σιτία* (τὴν ἐν Πρυτανείῳ σίτησιν) «οὐ μαχεῖσθαι φασίν». Καὶ πρὸς τὴν Εἰρήνην λέγει (34). « *Κ' εἴ τις ἐπιθυμῶν ταξιαρχεῖν, σοὶ φθονεῖ εἰς φῶς ἀνελθεῖν* » καὶ ἀλλαχοῦ, περὶ χρημάτων (35). « *Ἴνα τ' ἀργύριον σῶν παρέχοιμεν, καὶ μὴ πολεμῇτε δι' αὐτό* » καὶ τὴν ἀπληστίαν τοῦ δήμου κατειρωνευόμενος, προτείνει (36) ἀνὰ εἴκοσιν ἄνδρες νῶν τρέφονται ὑφ' ἐκάστης τῶν χιλίων φορολογουμένων πόλεων· καὶ τὸν δημαγωγὸν περιγράφει ἐν τῷ Κλέωνι ὡς αἰσχροκερδῆ καὶ ἐπαίτην ἀπὸ συκοφαντίας καρπούμενον, λέγων (37). « *Παφλαγῶν δέ, περιθέων τοὺς οἰκέτας, αἰτεῖ, ταράττει, δωροδοκεῖ, λέγων ταδί, κλ.* ».

Ὅ,τι δ' οἱ δημαγωγοὶ ἐν Ἀθήναις, τὸ αὐτὸ ἔπραττον καὶ οἱ στρατηγοὶ ἐν ταῖς ξέναις πόλεσι καὶ παρὰ τοῖς συμμάχοις, σφετεριζόμενοι, δωροδοκοῦντες, καὶ διὰ τοῦ φόβου καὶ τῆς συκοφαντίας ἀργύριον ἐκδιάζοντες, ὡς ὁ Ἀριστοφάνης (38). « *Τῶν δὲ συμμάχων ἔσειον τοὺς παχεῖς καὶ πλουσίους, Αἰτίας ἂν προστιθέντες, ὡς φρονεῖ τὰ Βρασίδου* ». Καὶ ἐν Θουκυδίδῃ κηρύττουσιν οἱ Μιτυληναῖοι (39). « *Ἀπὸ θεραπείας τοῦ τε κοινοῦ αὐτῶν καὶ τῶν αἰεὶ προσεστώτων περιεγιγνόμεθα* ». Καὶ ὁ Λυσίας λέγει ταῦτα περὶ τῶν τὰ δημόσια ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς πόλεως τότε πραττόντων (40). « *Πάντες γὰρ ἐπίστασθε ὅτι ἐν τῇ προτέρᾳ*

(33) Ἰππ. 579.

(34) Εἰρ. 446.

(35) Λυσιστρ. 490.

(36) Σφ. 720.

(37) Ἰππ. 65. — Ἰδ. καὶ Ἀντιφ. π. Χορ. 43.

(38) Εἰρ. 640.

(39) Γ, 11.

(40) Π. Δημ. καταλ. 19.



δημοκρατία τῶν τὰ τῆς πόλεως πραττόντων πολλοὶ μὲν τὰ
 δημόσια ἔκλεπτον, ἔνιοι δ' ἐπὶ τοῖς ὑμετέροισι ἐδωροδό-
 κουν, οἱ δὲ συκοφαντοῦντες τοὺς συμμάχους ἀφίστασαν». Αἱ ἑξεις δ' αὗται καὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ ἀπόνως ζῆν ἀπὸ
 ξένων χρημάτων ἀνεπτύχθη πρὸ πάντων παρ' Ἀθηναίοις
 ἀπ' οὗ τοῦ γενικὸν τοῦ Περικλέους ἐξοπλίσεως σύστημα
 ἐκλήρωσε τὴν πόλιν ἀνθρώπων ἀργῶν (41), περιμενόντων
 νὰ τρέφωνται ἀπὸ τῶν δημοσίων, καὶ οὓς εὐκόλως ὑπε-
 δύνοντο οἱ δημαγωγοί, τὰς προσόδους αὐτοῖς διανέμοντες,
 ὡς αἰνίττεται ὁ Ἀριστοφάνης (42): «Κατὰ δ' ὡς ἐκ τῶν
 ἀργῶν ξυνῆλθεν οὐργάτης λεώς, Τὸν τρόπον πωλούμε-
 ρος τὸν αὐτὸν οὐκ ἐλάνθανεν... καὶ φιλῶν τὰς ἰσχάδας
 ἔβλεπε πρὸς τοὺς λέγοντας». Καὶ ἀλλαχοῦ (43), πρὸς
 τὸν Κλέωνα: «Ὁ δῆμος... μισθοῦ πρὸς σέ κεχήνη»,
 καὶ πρὸς τὸν δῆμον αὐτόν (44): «Ἐνθου, ῥόφησον, ἔν-
 τραγ', ἔχε τρυώβολον». Ἐξ οὗ εὐνόητόν ἐστι διατί, ὡς ὁ
 Ἰσοκράτης μαρτυρεῖ (45), αἱ Ἀθηναὶ δὲν εἶχον ἐπαίτας,
 ἀφ' οὗ ἡ πόλις ἔτρεφε τοὺς πολίτας. Καὶ οἱ δημοκόλακες
 δὲ παντοῖα εἰς τὴν ἀπληστίαν τοῦ δήμου ἐχορήγουν, ἢ
 ὑπέσχοντο ὑλικά ὠφελήματα, ὡς ἐν Ἀριστοφάνει (46):
 «Καὶ μὴν θρέψω γ' αὐτὸν (τὸν δῆμον), παρέχων ὅσα
 πρεσβύτη ξύμφορα» καὶ θωπείας ἐδαψίλευον αὐτῷ ὑπερ-
 βολικάς, ὡς ὁ αὐτὸς ποιητὴς παριστᾷ αὐτοὺς καλοῦντας
 τὴν πόλιν «λιπαρὰς καὶ ἰοστεφάνους Ἀθήνας» (47),

(41) Θουκ. Β, 14-17.

(42) Εἰρ. 633. — Ἰδ. καὶ Σφ. 242.

(43) Ἰππ. 817.

(44) Αὐτ. 51.

(45) Ἀρειοπ. 49.

(46) Σφ. 735.

(47) Ἀχαρν. 642.

καὶ πάλιν λέγει (48)· « Τούς τε γὰρ τρόπους Τούς τῶν ἀγροίκων οἶδα χαίροντας σφόδρα, Ἐάν τις αὐτοὺς εὐλογῇ καὶ τὴν πόλιν . . . Κάνταῦθα λανθάνουσ' ἀπεμπολώμενοι »· καὶ ἀλλαχρῶ (49) ὀριμύτερον· « Πρῶτον μὲν ὁπότ' εἴποι τις ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ὦ δῆμ', ἐραστής εἰμὶ σός, φιλῶ τε σε, καὶ κήδομαί σου καὶ προβουλεύω μόρος, Τούτοις ὁπότε χρήσαιτο τοῖς προοιμίοις, Ἀνωρτάλιξας κάκερουτίας ». Καὶ διὰ πλαστῶν χρησμῶν ἠϋζανον οἱ δημαγωγοὶ τὰς προλήψεις καὶ τὴν εὐπιστίαν τῶν πολλῶν, ὡς λέγει ὁ Θουκυδίδης (50)· « Καὶ πολλὰ μὲν λόγια ἐλέγετο, πολλὰ δὲ χρησμολόγοι ἤδον », καὶ ὁ Ἀριστοφάνης (51)· « Ἄδει δὲ χρησμούς, ὁ δὲ γέρων (ὁ δῆμος) σιβυλλιά ». Καὶ ἀλλαχρῶ (52) πρὸς τὸν δῆμον ἀποτεινόμενος· « Αἰετὸς ἐν νεφέλῃσι γενήσεται », ἥ (53), « Αἰετὸς ὡς γίγνεται, καὶ πάσης γῆς βασιλεύσεις ». Καὶ διὰ τοιούτων παιδαριωδῶν τρόπων ἀπεφράσιζον τὰ σοβαρώτερα συμφέροντα τῆς πόλεως, ὡς παρ' αὐτὴν τὴν ἐκστρατείαν τῆς Σικελίας ὁ Ἀλκιβιάδης « λέγεται πολλὰ καὶ παρὰ τῶν ἱερέων ἐναντιοῦσθαι πρὸς τὴν στρατείαν. Ἀλλ' ἑτέρους ἔχων μάντεις ὁ Ἀλκιβιάδης, ἐκ δὴ τινων λογίων προῦφερε παλαιῶν μέγα κλέος τῶν Ἀθηναίων ἀπὸ Σικελίας ἔσεσθαι » (54). Καὶ ἐν γένει ἐτεχνάζοντο οἱ δημαγωγοὶ νὰ θεραπεύωσι τὸ αἶσθημα τῆς ζηλοτυπίας καὶ τοῦ μίσους τῶν πολλῶν κατὰ Σπάρτης, ἵνα καὶ φιλόδημοι φαί-

(48) Αὐτ. 380.

(49) Ἰππ. 1363.

(50) Β, 8. — Η, 1.

(51) Ἰππ. 61. — Ἰδ. καὶ 1022.

(52) Ὀρν. 988.

(53) Ἰππ. 1085.

(54) Πλούτ. Νικ. ΙΓ.



νούνται, καὶ τὰς ὠφελοῦσας αὐτοῖς ταραχὰς παράγωσι· δι' ὃ ἐν Ἀριστοφάνει (55) ὁ Ἑρμῆς ψέγει τοὺς Ἀθηναίους ὡς ἀνακράζοντας· «*Ἐξαπατώμεθα, Νῆ τὴν Ἀθηναῖν· Νῆ Δί' οὐχὶ πειστέον. Ἦξουσι κ' αὖθις ἡν ἔχωμεν τὴν Πύλον*». Καὶ ἀλλαχοῦ (56) ἐκφράζει δυσμένειαν «*ἀνδράσι λακωνικοῖς, Οἷσιν οὐδὲν πιστόν, εἰμήπερ λύκῳ κεχηρότι*». Ταῦτα δὲ πάντα ἡὔξανον ἐπὶ τοσοῦτον τὴν δυσβουλίαν τῆς πόλεως, ὥστε ὁ Ἀριστοφάνης μόνον ἐκ θαύματος τῶν Θεῶν ἐλπίζει ἀκίνδυνα αὐτῆς τ' ἀποτελέσματα (57)· «*Φασὶ γὰρ δυσβουλίαν Τῇ δε τῇ πόλει προσεῖναι· ταῦτα μὲν τοι τοὺς θεούς, Ἄττ' ἂν ὑμεῖς ἐξαμάρτητ', ἐπὶ τὸ βέλτιον τρέπειν*».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Μέχρι τῆς ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς ἥττης. Οἱ Γ'. Οἱ Δ.

Ἡ διαφθορὰ δ' αὕτη καὶ ἡ ἀβουλία ἔφερον ταχέως τὸν πικρὸν αὐτῶν καρπὸν, τὸ Σικελικὸν πάθημα, ἐν Ὀλ. 91, δ', καταστρέψαν καὶ τὰς τελευταίας δυνάμεις, καὶ ἐξαντλήσαν πᾶσαν τὴν ζωτικὴν ἰκμάδα τῆς πόλεως, στερῆσαν δ' αὐτὴν καὶ τῶν πλουσίων φόρων, οὓς ἔπαυσαν βαθμηδὸν ἀποτίοντες οἱ ἐξηντλημένοι, ἢ τὴν δύναμιν τῶν

(55) Εἰρ. 219.

(56) Λυσιστρ. 629.

(57) Νεφ. 583.—Ἰδ. καὶ Ἑκκλ. 474. Σχολ. Ἰππ. 1052.



Ἀθηνῶν ἀψηφοῦντες τοῦντεῦθεν σύμμαχοι. Ἀλλὰ τὸ μέγα ἀτύχημα ἐπενήργησεν ἀφ' ἐτέρου σωτηριωδῶς ἐπὶ τοῦ φρονήματος τῶν πολιτῶν, σωφρονήσαν αὐτούς, καὶ ἐκ φόβου διαθέν αὐτούς πρὸς διαγωγὴν συνετωτέραν καὶ εἰρηνικωτέραν, ὡς διηγεῖται ὁ Θουκυδίδης (1): « Πάντα τε πρὸς τὸ παραχρῆμα περιδεές (ὅπερ φιλεῖ δῆμος ποιεῖν) ἔτοιμοι ἦσαν εὐτακτεῖν »· διὸ καὶ ἐν Ὀλ. 92, α' καὶ β' διεξήγαγον ἀμυντικὸν πόλεμον μετὰ πολλῆς δραστηριότητος καὶ φρονήσεως, ἥτις δὲν ἴσχυσε μὲν νὰ ἐπανορθώσῃ τὰ ἡμαρτημένα, ἀπέδειξεν ὅμως πόση ζωτικότης ὑπῆρχεν εἰς τὸν πολιτικὸν ἐκεῖνον ὀργανισμόν.

Καὶ ἤρξατο μὲν ἡ μεγάλη τῶν Ἀθηναίων στενοχωρία ἀφ' οὗτου (ἐν Ὀλ. 91, δ'.) οἱ Λακεδαιμόνιοι κατέλαβον τὴν Δεκέλειαν, διότι ἔκτοτε ἡ πόλις, κατὰ Θουκυδίδην (2), μετεβλήθη εἰς φρούριον, σχεδὸν πολιορκούμενον, καὶ ἔνοπλοι ἠναγκάζοντο νὰ περιφέρωνται οἱ ἄνδρες εἰς τὴν ἀγοράν (3)· καὶ πάντες οἱ πόροι τῶν Ἀθηναίων κατεσχέθησαν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, ὡς ὑπεσχέθη τούτοις ὁ Ἀλκιβιάδης ὅτε τοὺς προέτρεπεν εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην, λέγων (4): « Οἷς τε γὰρ ἡ χώρα κατεσκεύασται, τὰ πολλὰ πρὸς ὑμᾶς, τὰ μὲν ληφθέντα, τὰ δ' αὐτόματα ἤξει. Καὶ τὰς τοῦ Λαυρίου τῶν ἀργυρείων μετάλλων προσόδους, καὶ ὅσα ἀπὸ γῆς καὶ δικαστηρίων νῦν ὠφελοῦνται, εὐθὺς ἀποστερήσονται ». Πρὸ πάντων ὅμως μετὰ τὴν Σικελικὴν συμφορὰν ἐκορυφώθη ἡ ἀμηχανία τοῦ δήμου, ὅστις ἐν τοιαύταις περιστάσεσι μικροψυχῶν, καὶ πρὸς ἑαυτὸν δυσπιστῶν, ἐστρέφετο συνήθως πρὸς τοὺς ὀλιγάρχας.

(1) H, 1.

(2) Z, 28.

(3) Ἀριστοφ. Λυσιστρ. 555.

(4) Θουκ. ΣΤ, 91.

Καὶ ἤδη μὲν ἐν Ὀλ. 89, δ', ὅτε ἐκυρώθη ἡ πρώτη μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων εἰρήνη, ἐσκέφθησαν οἱ Ἀθηναῖοι περὶ μεταρρύθμισεως τοῦ πολιτεύματος ἐπὶ τὸ ὀλιγαρχικώτερον, καὶ πρὸς τοῦτο ἐγκατέστησαν δέκα ἄνδρας ὅπως βουλευθῶσι περὶ τοῦ πρακτέου, ὡς ὁ Διόδωρος (5)· « Διὰ ψηφίσματος ἔδωκαν δέκα ἀνδράσιν ἐξουσίαν ἔχειν βουλεύεσθαι περὶ τῶν τῇ πόλει συμφερόντων ».

Ἡ διάταξις ὁμῶς αὕτη οὐδὲν ἔφερε τότε ἄμεσον ἀποτέλεσμα. Ἀλλὰ μετὰ τὰ Σικελικά, καταστραφείσης τῆς δημοκρατικῆς ναυτικῆς δυνάμεως, καὶ ἐκλελιπόντων τῶν ἀρίστων πολιτῶν, οἱ ὀλιγάρχαι ἐγένοντο θαρράλεώτεροι καὶ ἐπιθετικώτεροι, καὶ κατέφυγον εἰς δολοφονίας, ὅπως ἀπαλλαγῶσι τῶν ἀρχηγῶν καὶ δραστηριωτέρων μελῶν τῆς ἀντιπάλου αὐτῶν μερίδος, ὡς περιγράφει ὁ Πλάτων(6)· « Ἐὰν δὲ ἀδύνατοι ἐκβάλλειν αὐτοὺς ᾧσιν ἢ ἀποκτεῖναι διαβάλλοντες τῇ πόλει, βιαίῳ δὴ θανάτῳ ἐπιβουλεύουσιν ἀποκτινύναι λάθρα »· καὶ ἐν ἐκ τῶν πρώτων θυμάτων ἔπεσεν (ἐν Ὀλ. 92, 6') Ἀνδροκλῆς, ὁ ἀντίπαλος τοῦ Ἀλκιβιάδου (7).

Κατετάραξαν δὲ τὴν πόλιν τὰ τοιαῦτα ἐγκλήματα, καὶ οἱ πολῖται ἐπτοημένοι, καὶ πλήρεις ἀμοιβαίων ὑποψιῶν, ἔπαυσαν εἰς ἑαυτοὺς πιστεύοντες, καὶ ἤλπισαν θεραπείαν ἐκ τῆς τῶν ὀλίγων συνέσεως καὶ προνοίας, καὶ ἐκ τῆς τῶν χρησιμωτέρων κοινωνίας εἰς τὰ δημόσια, οὐχὶ πλειόνων τῶν πεντακισχιλίων. Οὕτω κατὰ Θουκυδίδην (8)· « Λόγος προεῖργαστο αὐτοῖς ὥς οὔτε μισθοφορητέον εἶη ἄλλους

(5) IB, 75.

(6) Πολ. Η, 566, Β.

(7) Θουκ. Η, 65.

(8) Η, 65.

ἢ τοὺς στρατενομένους, οὔτε μεθεκτέον τῶν πραγμάτων πλείοσιν ἢ πεντακισχιλίοις, καὶ τούτοις οἱ ἂν μάλιστα τοῖς τε χρήμασι καὶ τοῖς σώμασιν ὠφελεῖν οἰοίτε ὦσιν ». Καίτοι ὅμως ὑπερτάτην ἤδη ἐπιρροήν ἐξασκούντες ἐν τῇ πολιτείᾳ οἱ ὀλιγάρχαι, καὶ ἀληθῶς αὐτοὶ τὰ πράγματα διευθύνοντες, τὸν τύπον ὅμως τοῦ πολιτεύματος δὲν μετέβαλον κατ' ἀρχὰς κατὰ τὸ ἄνω σχέδιον· ἀλλὰ, ὡς ἐξακολουθεῖ λέγων ὁ ἱστορικός· « Δῆμος μὲν τοι ὅμως ἔτι καὶ βουλὴ ἀπὸ τοῦ κυάμου συνελέγετο. Εβούλευον δὲ οὐδὲν ὅ,τι μὴ τοῖς συνεστηκόσι δοκοίη ». Καὶ ἀπετάσισαν δὲ νὰ ἐκλέξωσιν ἄνδρας τινὰς ἐκ τῶν ἐμπειροτέρων ἵνα σκεφθῶσι περὶ τοῦ πρακτέου, ὡς πάλιν ὁ Θουκυδίδης(9)· « Ἐδόκει. . . ἀρχὴν τινα πρεσβυτέρων ἀνδρῶν ἐλέσθαι, οἵτινες περὶ τῶν παρόντων, ὡς ἂν καιρὸς ἦ, προβουλεύσουσιν ». Ὅντες δ' οὗτοι, φυσικῶς τῷ λόγῳ, ἐκ τῶν ὀλιγαρχῶν, ὑπέσκαψαν τὸ ἐφ' ἑαυτοῖς τὸ δημοτικὸν οἰκοδόμημα (10).

Νέον δὲ καὶ δεινὸν σύμπτωμα τῆς ταπεινώσεως τοῦ φρονήματος τῶν Ἀθηναίων ἦν καὶ ὅτι αἱ φατρίαι αὐτῶν ἤρξαντο τότε στρεφόμεναι πρὸς τὰ ἔξω, ἐπὶ ξένης ἐπιρροῆς τὰς ἐλπίδας αὐτῶν στηρίζουσαι, καὶ οἱ ὀλιγάρχαι χρήματα ἢ εὐνοίαν τοῦ τῶν Περσῶν Βασιλέως ὑπέσχοντο εἰς τὸν δῆμον, ἂν παρεῖχεν αὐτῷ ἐγγυήσεις παύων νὰ δημοκρατῇται, « εἰ μὴ δημοκρατοῖντο· οὕτω γὰρ ἂν πιστεῦσαι μᾶλλον τὸν βασιλέα », ὡς λέγει ὁ Θουκυδίδης(11)· κατὰ δ' Ἀριστοτέλην(12)· « Τὸν δῆμον ἐξηπάτησαν φάσκοντες τὸν Βασιλέα χρήματα παρέχειν ».

(9) Η, 4.

(10) Ἰδ. Λυσ. κ. Ἐρατοσθ. 65.—Ἀριστοτ. Ῥητορ. Γ, 18, 6.

(11) Η, 48.

(12) Πολ. Ε, 3, 8.

Τότε δὲ ὁ δῆμος, οὕτω καταβεβλημένος, τεθορυδημένος, καταρράδιουργούμενος, καὶ πρὸ πάντων μετὰ τὴν ἔλ-
 λειψιν τῶν φόρων καὶ τὴν πτώχευσιν τοῦ ταμείου οὐδὲν
 ἐκ τῆς κυριαρχίας αὐτοῦ ὕλικῶς ὠφελούμενος, καὶ τὴν εἰς
 τὰ δημόσια δραστηρίαν μετοχὴν βάρος μᾶλλον ἢ πορι-
 σμόν, ὡς ἄλλοτε, θεωρῶν, ἐν Ὅλ. 92, 6', κατὰ πρότασιν
 τοῦ Πεισάνδρου, ἐξελέξατο, κατὰ τὰς Ἀτθίδας τοῦ Ἀν-
 δροτίωνος καὶ Φιλοχώρου, μνημονευομένας ὑπὸ Ἀρπο-
 κρατίωνος (13), τριάκοντα ἄνδρας κληθέντας συγγραφεῖς,
 ὧν οἱ πρῶτιστοι δέκα ἐλέγοντο Πρόβουλοι, (εἰ καὶ ὁ Θουκυ-
 δίδης τούτων μόνων μνημονεύει, Συγγραφεῖς αὐτοὺς κα-
 λῶν), καὶ κατέστησεν αὐτοὺς « αὐτοκράτορας » (14), ἥτοι
 ἐχορήγησεν αὐτοῖς πληρεξουσιότητα ἵνα προτείνωσιν εἰς τὴν
 πόλιν τὰς διὰ τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων ἀναγκαίας
 μεταρρυθμίσεις. Κατὰ δὲ Σουίδαν (15), δέκα πρόβουλοι ἐξε-
 λέγησαν κατ' ἀρχάς, καὶ ἔπειτα προσετέθησαν αὐτοῖς ἄλλοι
 εἴκοσι « εἰσηγησόμενοι τὰ δοκοῦντα τῇ πολιτείᾳ ». Οὗτοι
 δέ, ἐπιτηδεύως, καὶ ἵνα μὴ προσκρούσωσι πρὸς τὰς δημο-
 τικὰς συμπαθείας, ἐν καὶ μόνον ἐπρότειναν, ἀθῶον κατ' ἐπι-
 φάνειαν, ἀλλ' ἀληθῶς πᾶσαν ἀνατροπὴν περιέχον, τὴν
 κατάργησιν τῆς γραφῆς παρανόμων (16). Τούτου δὲ κυρω-
 θέντος, ἅμα ἐξέλιπον αἱ ποιναὶ κατὰ τῶν προτεινόντων
 ἐναντίον τοῖς κειμένοις νόμοις, ἀμέσως προτάσεις ἐγένοντο
 πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ πρὸ πολλοῦ συλληφθέντος σχεδίου
 περὶ μεταρρυθμίσεως τῶν ἀρχῶν, καὶ περὶ παύσεως τῆς
 τοῦ δήμου μισθοφορᾶς. Τότε δ' ἐξελέξατο ἡ Ἐκκλησία,

(13) Σ. 278.

(14) Θουκ. Β, 67. — Ἰδ. καὶ Ἰσοκρ. Ἀρειοπ. 58.

(15) Φ. Πρόβουλ.

(16) Ἰδ. Τόμ. Α, Μέρ. Γ, Τμ. Α, Διαίρ. Β, Κεφ. Ε, σ. 142.



ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῶν ἰσχυόντων ὀλιγαρχῶν, καὶ ἐκ τούτων, πέντε ἄνδρας, προέδρους κληθέντας, οἵτινες ὁμοῦ ἐξέλεξαντο ἑκατὸν ἄλλους, ἐξ ὧν ἕκαστος προσέλαβεν ἄλλους τρεῖς, ὥστε ἔγιναν πάντες τετρακόσιοι. Ὅμιλεῖ δ' ὁ Λυσίας (17) περὶ τῆς κατὰ φυλὰς ἐκλογῆς, ἐννοῶν ἴσως καὶ τὴν τῶν συγγραφέων καὶ τὴν τῶν ἑκατὸν ἐκ τῶν τετρακοσίων.

Ἀντικατέστησαν δ' οἱ οὕτω μονομερῶς καὶ ὀλιγαρχικῶς ἐκλεγθέντες τετρακόσιοι οὗτοι τὴν κληρωτὴν δημοτικὴν Βουλὴν τῶν πεντακοσίων, οὓς, μετὰ ξιφιδίων ἐλθόντες, καὶ βοηθείᾳ τῶν ξένων καὶ τῶν στρατιωτῶν, ἀπέβαλον τοῦ βουλευτηρίου, δόντες αὐτοῖς ὁλόκληρον τὸν μισθὸν τοῦ ἔτους. Ἡ δ' Ἐκκλησία περιορίσθη εἰς μόνους πεντακισχιλίους, τοὺς εὐπορωτέρους, ὧν ἡ ἐκλογή πάλιν ἐκ τῶν τετρακοσίων ἐξηρτᾶτο, ὥστε αὕτη μὲν κατήντησε κατ' ὄνομα μόνον νὰ μετέχῃ τῶν κοινῶν, πᾶσα δ' ἡ ἐπιρροὴ ἦν τῶν τετρακοσίων, οἵτινες κατὰ βούλησιν ἐκυβέρνην, καὶ πολίτας ἐφυλάκιζον, καὶ δικαίωμα καὶ δύναμιν εἶχον τοῦ φονεύειν, εἰ καὶ συνεσταλμένως ἐποιοῦντο χρῆσιν αὐτοῦ (18), καὶ συνθήκας συνωμολόγουν, ὡς ἐπεκηρυκεύσαντο πρὸς τὸν Ἄγιν, ἐπολέμησαν δ' ἔπειτα κατ' αὐτοῦ ἐχθρικῶς ἐπελθόντος, καὶ πάλιν, πέμψαντες εἰς Λακεδαίμονα, ἐπανελάβον τὰς διαπραγματεύσεις. Πρὸς δὲ τὸν ἐν Σάμῳ στρατόν, ἐξανιστάμενον κατὰ τῆς ὀλιγαρχικῆς αὐτῶν ἐξουσίας, ἔπεμψαν νὰ εἰπῶσιν ὅτι εἰσὶ πεντακισχίλιοι καὶ οὐχὶ τετρακόσιοι μόνον· διότι, καίτοι μηδενίζοντες τῶν πεντακισχιλίων πᾶσαν τὴν δύναμιν, διετήρουν ὁμῶς αὐτούς, ἵνα τοὺς ἔχῃσι πρόσχημα, ὡς δῆθεν ὄντας τὸν δῆμον αὐτόν.

(17) Π: Πολυστράτ. 2.

(18) Θουκυδ. Η, 70-72.



Ἄλλ' οὐδὲ μεταξὺ τῶν ὀλιγαρχῶν ὑπῆρχε πειθαρχία καὶ ἐνότης φρονήματος· καὶ ἀφ' ὅτου ὑπερίσχυσαν, διηρέθησαν οἱ ἴδιοι εἰς ἀντίθετα στρατόπεδα· καὶ τινὲς μὲν ἐξ αὐτῶν ἐκηρύττοντο φίλοι τῶν Λακεδαιμονίων, ὄντες πρόθυμοι, εἰς ἐχθρὸν ἢ εἰς οἷονδῆποτε ἐχθρὸν νὰ παραδόσωσι τὰ πράγματα τῆς πόλεως, ὅπως ἰσχύωσι διὰ τῆς ξένης ὑποστηρίξεως· καὶ ἔτι μᾶλλον ἀπέκλιναν πρὸς τὴν Σπάρτην, ὅτε εἶδον τὴν ἐν Σάμῳ δύναμιν εὖνουν πρὸς τὴν δημοκρατίαν, καὶ ἀπειλοῦσαν αὐτούς, ὥς αἰνίττεται ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ὁ Ἰσοκράτης (19). « Οἱ δὲ τοὺς ἐκ Δεκελείας μετεπέμποντο, ἡγούμενοι κρεῖττον εἶναι τοῖς πολεμίοις τὴν πατρίδα παραδοῦναι μᾶλλον, ἢ τοῖς ὑπὲρ τῆς πόλεως στρατευομένοις τῆς πολιτείας μεταδοῦναι ». Οὕτως οἱ στρατηγοὶ Ἀρίσταρχος, Ἀριστοτέλης καὶ Μελάνθιος ὕψωσαν ἔρυμά τι εἰς τὸ ὀχύρωμα τῆς Ἡετιωνείας, κατὰ τὴν ἄκραν τοῦ Πειραιῶς, ἐπὶ σκοπῷ τοῦ νὰ δεχθῶσι τὸν ἐχθρὸν ἐντὸς αὐτοῦ, ὅπως ὑποτάξωσι τὴν πόλιν εἰς αὐτόν, καὶ δι' αὐτοῦ εἰς ἑαυτοὺς καὶ τοὺς συνεταίρους των (20). καὶ ὁ αὐτὸς Ἀρίσταρχος μετὰ ταῦτα, ἐπὶ τῆς πτώσεως τῶν φίλων του, τῶν τετρακοσίων, παρέδωκε τὴν Οἰνόην εἰς τοὺς Θηβαίους (21), καὶ ὁ Θηραμένης ὠμολόγει ὅτι ἐτείχισαν τὴν Ἡετιώνειαν, « ἵνα τοὺς πολεμίους μάλιστα, ὅταν βούλωνται, καὶ ναυσὶ καὶ πεζῷ δέξωνται » (22). Πλὴν δὲ τοῦ Ἀριστάρχου καὶ τῶν συστρατῆγων αὐτοῦ, διέπρεπον μάλιστα εἰς τὴν φιλολάκωνα ταύτην φατρίαν ὁ Ραμνούσιος Ἀντιφῶν (23), ῥήτωρ διάσημος, καὶ ἐπαινούμενος ὑπὸ Θου-

(19) Π. Ζεύγ. 17.

(20) Θουκ. Β, 3, 46.

(21) Ἰδ. Ξενοφ. Ἑλλ. Α, 7, 29.

(22) Θουκ. Η, 90.

(23) Πλούτ. Β. Ι'. Ῥητ. ΙΒ, 220.



κυδίδου (24) ὡς « Ἀρετῇ οὐδενὸς ὕστερος, καὶ κράτιστος ἐνθυμηθῆναι γενόμενος », προσέτι ὁ φίλος αὐτοῦ Πείσανδρος (25), καὶ ὁ Φρύννιχος, ὅστις, κατὰ Θουκυδίδην (26), ὑπῆρξεν εἰς τῶν θερμότερων ὀλιγαρχῶν, ἐκ φόβου τοῦ Ἀλκιβιάδου, ἀνὴρ συνετός, κατὰ τὸν αὐτόν (27), καὶ ἱκανώτατος δημαγωγὸς τῆς πατρίδας του, κατ' Ἀριστοτέλην (28).

Ἄλλην δὲ πολιτικὴν ὁδόν, καὶ τῆς τῶν ὀλιγαρχῶν ἀνεξάρτητον, ἐβάδιζεν ὁ Θηραμένης, μετὰ τῶν ὁπαδῶν αὐτοῦ, ἐν οἷς ἐπρώτευεν Ἀριστοκράτης, ὁ υἱὸς τοῦ Σκελλίου (29). Ἦν δ' ὁ Θηραμένης ἀνὴρ οὐ μικρὰς δεξιότητος, « ἀνὴρ οὔτε εἰπεῖν οὔτε γινῶναι ἀδύνατος » κατὰ Θουκυδίδην (30)· ὡς πρὸς τὰ φρονήματα δὲ μέτριος, κατὰ τὰς περιστάσεις πολιτευόμενος, καὶ πρὸς ἑκατέραν τῶν μερίδων ἀποκλίνων, ὡς μὲν αὐτὸς διῆσχυρίζετο (31), κατὰ τὰς ἀξιώσεις τῶν τότε λίσαν δυσθεραπεύτων συμφερόντων τῆς πόλεως, ὡς δ' οἱ ἀντιφρονουῦντες προσῆπτον αὐτῷ, κατ' εἰσηγήσεις φιλοδόξου ἰδιοτελείας, δι' ὃ καὶ χλευαστικῶς ἐπωνομάσθη ὑπ' αὐτῶν κόθορνος, ἐκ τοῦ δραματικοῦ ὑποδήματος τοῦ ἀρμοζομένου εἰς ἀμφοτέρους τοὺς πόδας. Οὐ δὲ μόνον ὁ Κριτίας, ὅστις κατήγγειλε καὶ κατεδίκασεν αὐτὸν εἰς θάνατον (32), ἀλλὰ καὶ ὁ Λυσίας (33) γίνεται ἡχῶ τῶν τοιούτων κατ' αὐτοῦ κατηγοριῶν, λέγων ὅτι ἂν οὐ αὐτὸς δραστηρίως συνέπρα-

(24) H, 68.

(25) Ξενοφ. Συμπ. Β'. 14, Σχ.

(26) Αὐτ.

(27) H, 27.

(28) Πολιτ. Ε, 5, 4.

(29) Ἰδ. Δημ. κ. Θεοκρ. 1343.

(30) H, 89.

(31) Ξεν. Ἑλλ. Β, 3, 31.

(32) Κατ' Ἐρατοσθ. 62, 65.

(33) Αὐτ.

ἐν εἰς τὴν ἰδρυσιν τῶν τετρακοσίων, ἔπειτα, ἰδὼν τὴν ἐπιβ-
ρῆν αὐτῶν μειωθεῖσαν, καὶ προσέτι φθονήσας τινὰς ἐξ αὐ-
τῶν, ἀποσκιρτήσας, συνετάχθη μετὰ τῆς δημοτικῆς με-
ρδος, καὶ μετὰ τοῦ ἐν Σάμῳ τὴν δημοκρατίαν ἀσπασθέν-
τος στρατοῦ, ὅστις ἐκήρυττεν ὅτι αὐτὸς εἶναι ἡ πόλις, καὶ
οἱ ἡ πόλις ἀπεστάτησεν ἀπ' αὐτοῦ (34). Ἐγένετο δ' ὁ ἐν
Σάμῳ στρατὸς ἔτι μᾶλλον ἐπίφοβος, ὅτε μετ' ὀλίγον ὁ Ἀλ-
κιβιάδης, οὗ μεγάλη ἦν ἡ φήμη, καὶ ὃν οἱ ὀλιγάρχαι ἐνό-
μιζον συμφατριαστὴν αὐτῶν, ἐλθὼν ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν
αὐτοῦ (35), καὶ ἀνεχαίτισε μὲν αὐτὸν προτιθέμενον νὰ κι-
νηθῇ κατὰ τῶν Ἀθηναίων, ἀπήτησεν ὅμως ἐν ὀνόματι αὐτοῦ
τὴν ἀποβολὴν τῶν τετρακοσίων, καὶ τὴν κύρωσιν οὐχὶ
μὲν τοῦ καθαρῶς δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, ἀλλὰ τῶν
πεντακισχιλίων.

Μετὰ παρέλευσιν δὲ τεσσάρων μηνῶν, ἐνθάρρυνθεις ὁ
δῆμος ἐκ τούτων, καὶ ὀργιζόμενος κατὰ τῶν ὀλιγαρχῶν,
ὡς διαρπαζόντων καὶ διαφθειρόντων τὰ δημόσια, πρὸ πάν-
των δ' ἐξαγριωθεὶς διὰ τῆς Εὐβοίας τὴν στέρησιν, ὅτε οἱ
Λακεδαιμόνιοι ὑπὸ τὸν Ἀγησανδρίδαν κατεναυμάχησαν,
παρὰ τὴν Ἐρέτριαν, τὸν Θυμόχαριν (36), ἐθανάτωσε τὸν
Φρύννιχον, ὅστις, ὢν ἡ ψυχὴ τότε τῆς ὀλιγαρχίας, κατὰ
μὲν Θουκυδίδην (37), ἅμα ἐπανελθὼν ἐκ πρεσβείας εἰς
Σπάρτην, ἐπλήγη ὑπὸ περιπόλου κατὰ τὸ Βουλευτήριον,
κατὰ δὲ Λυκοῦργον (38), ἐσφάγη διὰ νυκτὸς « παρὰ τὴν
κρήνην τὴν ἐν τοῖς Οἰσείοις ὑπὸ Ἀπολλοδώρου καὶ Θρα-
συβούλου ». Τότε κατηργήθησαν καὶ οἱ τετρακόσιοι, κατη-

(34) Θουκ. Η, 76.

(35) Ἰδ. Θουκ. Η, 86. — Πλούτ. Ἀλκ. ΚΣΤ'.

(36) Ἰδ. Θουκ. Η, 95.

(37) Η, 92.

(38) Κ. Λεωκρ. 30. — Ἰδ. καὶ κ. Ἀγυρ. 70.



γορηθέντες ἐνώπιον τῶν δημοτικῶν δικαστηρίων ὑπὸ Θηραμένους καὶ Ἀριστοκράτους ὡς τειχίσαντες τὴν Ἡετιώνειαν, καὶ ὡς καλέσαντες κατὰ τῆς πόλεως τὰ τὴν Εὐβοίαν περιπλέοντα Λακωνικὰ πλοῖα (39), καὶ ψήφισμα εἶπε κατ' αὐτῶν ὁ Δημόφαντος (40): « *Κτείνειν τὸν τὴν πατρίδα προδιδόντα καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ καὶ χειρὶ καὶ ψήφῳ* ».

Ἐκτοτε δ' ἐγκατέστη πάλιν ἡ ἀρχαία Βουλὴ· ὁ δὲ δῆμος οὔτε συμφέρον οὔτε δύναμιν ἔχων πλέον ν' ἀνακτήσῃται τὴν ἀρχαίαν αὐτοῦ θέσιν ἐν τῇ πολιτείᾳ, ἀφῆκεν αὐτήν, κατὰ τὴν πρότασιν τοῦ Ἀλκιβιάδου, εἰς τοὺς πεντακισχιλίου, τοὺς εὐπορωτάτους, τῶν ἀρχῶν πασῶν γενομένων ἀμίσθων, ὡς λέγει ὁ Θουκυδίδης (41): « *Τοὺς τετρακοσίους καταπαύσαντες, τοῖς πεντακισχιλίοις ἐψηφίσαντο τὰ πράγματα παραδοῦναι. Εἶναι δὲ αὐτῶν ὅποιοι ὄπλα παρέχονται, καὶ μισθὸν μηδένα φέρειν μηδεμιᾷ ἀρχῇ* ». Ἡ τοιαύτη δὲ τῶν ἐκλεκτοτέρων μόνον πολιτῶν ἀνάμιξις εἰς τὰ δημόσια, καὶ ἡ ἔλλειψις τοῦ τὴν φιλοκέρδειαν τῶν πολλῶν κεντῶντος μισθοῦ, ἐπέφερον ἀμέσως καλὰ εὐνομίας ἀποτελέσματα, δι' ἃ φαίνεται ἐκπληττόμενος μᾶλλον ὁ εἰς τὴν ἀρχαίαν δημοκρατίαν τραφεὶς Θουκυδίδης (42): « *Καὶ οὐχ ἦκιστα δὴ τὸν πρῶτον χρόνον ἐπὶ γε ἐμοῦ Ἀθηναῖοι φαίνονται εὖ πολιτεύσαντες. Μετρία γὰρ ἦ τε εἰς τοὺς ὀλίγους καὶ τοὺς πολλοὺς ξύγκρασις ἐγένετο* ».

Ἀλλ' ἐπὶ πολὺ δὲν φαίνεται διαρκέσασα ἡ συγκεκριασμένη αὕτη πολιτεία· διότι ὁ δῆμος ἀνέλαβε μέρος τοῦ ἀρχαίου φρονήματος ὅτε τὰ ὄπλα αὐτοῦ ἀνεδείχθησαν αὐθις

(39) Θουκ. Η, 91. — Λυσ. κ. Ἐρατοσθ. 67.

(40) Λυσ. κ. Λεωκρ. 31. — Ἀνδ. π. Μυστ. 96. — Δημοσθ. πρ. Λεπτ. 138.

(41) Η, 97.

(42) Αὐτ. Ἰδ. καὶ Πλάτ. Νομ. ΣΤ, 753, Β'.

νικηφόρα ὑπὸ τὸν Ἀλκιβιάδην, Θράσυλλον καὶ Θρασύβου-
λον, ὥς εἰς Κυνὸς Σῆμα κατὰ Σηστόν (43), εἰς Ἄβυδον, εἰ
καὶ συνελήφθη ἐκεῖ ὁ Ἀλκιβιάδης ὑπὸ Τισαφέρνης (44), εἰς
Κιζικόν, ὅθεν ὁ Μίνδαρος ἔγραψε τὸ «ἔρρει τὰ καλὰ» (45),
κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Θάσου, τῶν Ἀβδήρων (46) καὶ τοῦ
Βιζαντίου (47), ἔνθα καὶ δεκατευτήριον ἐγκατέστη, ὥστε
ποῖοι ἤρξαντο πάλιν εἰσρέοντες εἰς τὴν πόλιν. Μετὰ τὴν
θριαμβευτικὴν δ' ἐπάνοδον τοῦ Ἀλκιβιάδου εἰς Ἀθήνας, ἐν
Ὀλ. 93, 6', εἰσῆχθη πάλιν ἡ ἄκρατος δημοκρατία (48).

Ἀλλ' αὕτη ἦν ἤδη πλέον ἀναχρονισμὸς ἀπέναντι τῆς
ἠθικῆς παρακμῆς τοῦ δήμου, εἰς ὃν ἀπεδίδετο ἡ κυριαρ-
χία· δι' ὃ καὶ ἡ πρώτη πρᾶξις αὐτοῦ, ἅμα ἀναλαβόντος τὴν
ἐξουσίαν, ὑπῆρξεν ἐπίσημος ἀγνωμοσύνη κατ' αὐτοῦ τοῦ
Ἀλκιβιάδου, ὅτε ὁ ἀντιναύαρχος Ἀντίοχος ἐνίκηθη ἐν
Ἐφέσῳ διότι ἠθέτησε τοῦ Ἀλκιβιάδου τὰς προσταγὰς (49).
Τότε, εἰσηγήσει, κατὰ μὲν Πλούταρχον (50), Θρασυβούλου
τοῦ υἱοῦ τοῦ Θράσωρος (ὅστις ἦν ἄλλος τοῦ μεγάλου),
κατὰ δὲ Φώτιον (51), τοῦ Κλεοφῶντος, ἐξελέγησαν ἄλλοι
στρατηγοί, καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης, ἀποβληθεὶς, ἔφυγεν εἰς
Χερρόνησον, εἰς τὰ ἑαυτοῦ τεῖχη.

Ἡ δὲ δευτέρα κυριαρχικὴ πρᾶξις τοῦ δήμου, ἔτι μᾶλ-
λον ἀποδεικνύουσα τὴν ἀσυνεσίαν καὶ τὴν ἀνικανότητα αὐ-

(43) Θουκ. Η, 104-6. — Διόδ. ΙΓ, 38-42.

(44) Ξενοφ. Ἑλλ. Α, 155-7. — Διόδ. ΙΓ, 45-47.

(45) Ξενοφ. Αὐτ. 14-23. — Διόδ. Αὐτ. 49-52.

(46) Διόδ. Αὐτ. 72.

(47) Ξενοφ. Α, 3, 14-22. — Διόδ. ΙΓ, 67.

(48) Ξενοφ. Ἑλλ. Α, 4, 12-20. — Διόδ. ΙΓ, 68. — Πλούτ. Β. Ἀλκ. ΛΒ-
ΛΔ. — Ἀθην. ΙΒ, 49.

(49) Ξενοφ. Α, 5, 16. — Διόδ. ΙΓ, 75.

(50) Β. Ἀλκ. ΛΣΤ.

(51) Μυριόβ. 243.



τοῦ εἰς τὸ αὐτοκυβερνεῖσθαι, ἣν ἡ ἐν Ὀλ. 93, γ' γενομένη εἰς θάνατον καταδίκη τῶν ἐν Ἀργινοῦσαις νικησάντων στρατηγῶν, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι δὲν παρέμειναν εἰς τὸν τόπον τῆς ναυμαχίας ὅπως ἀνασώσωσιν ἐκ τῶν κυμάτων τοὺς ναυαγούς, ἢ τὰ σώματα τῶν νεκρῶν, εἰ καὶ ἀπελογήθησαν ὅτι τοὺς ἐκώλυσε σφοδρὰ τρικυμία. Λέγεται δέ, ἢ τοῦλάχιστον ὑπὸ τοῦ Κριτίου κατηγορεῖτο (52) ὡς πρωτουργὸς τῆς βαρβάρου καὶ ἄφρονος ταύτης καταδίκης ὁ Θηραμένης, ζητήσας νὰ σωθῇ διὰ διαβολῆς τῶν συστρατῆγων του· καὶ ἐν γένει ἦν αὖθις ὁ δῆμος ἔρμαιον τῶν θρασυτέρων δημαγωγῶν, καὶ ὑπ' αὐτῶν παρασυρόμενος εἰς ἀδικίας καὶ εἰς ἐγκλήματα, οὐδένα ἐδέχετο χαλινὸν τῆς αὐθαιρεσίας του, καί, ὡς λέγει ὁ Ξενοφῶν (53): «Τὸ δὲ πλῆθος ἐβόα δεινὸν εἶναι εἰ μή τις ἐάσει τὸν δῆμον πράττειν ὃ ἂν βούληται». Περιγράφει δὲ καὶ ὁ Λυσίας (54) οὕτω τὰ τότε πράγματα: «Ἄξιον δὲ μνησθῆναι τῶν μετὰ τοὺς τετρακοσίους πραγμάτων... Ἴστε γὰρ Ἐπιγένην καὶ Δημοφάνην καὶ Κλεισθένην ἰδίᾳ μὲν καρπωσαμένους τὰς τῆς πόλεως συμφοράς, δημοσίᾳ δὲ ὄντας μεγίστων κακῶν αἰτίους. Ἐνίων μὲν γὰρ ἔπεισαν ὑμᾶς ἀκρίτων θάνατον καταψηφίσασθαι, πολλῶν δ' ἀδίκως δημεῦσαι τὰς οὐσίας, τοὺς δ' ἐξελάσαι καὶ ἀτιμῶσαι τῶν πολιτῶν».

Ὡφελοῦντο δ' ἐκ τῶν πραγμάτων τούτων οἱ ὀλιγάρχαι, οἵτινες, ἵνα ἀναλάβωσι τὴν ἐξουσίαν ἧς ἐστερήθησαν, καὶ εἰς ἐγκλήματα δὲν ἐδίσταζον νὰ καταφύγωσι. Καὶ ὀφείλεται μὲν ἡ ἐν Αἰγὸς Ποταμοῖς καταστροφή τοῦ Ἀττικοῦ στόλου καὶ τῆς δυνάμεως καὶ ἐλευθερίας τῶν Ἀθηνῶν κατὰ

(52) Ξενοφ. Α, 7, 8, 33.

(53) Αὐτ. Α, 7, 12.

(54) Π. δήμ. καταλ. 25-27.

μέγιστον μέρος εἰς τὴν δοκησισοφίαν, ἀπρονοησίαν καὶ ἀνικανότητα τῶν δημοτικῶν στρατηγῶν, ἀλλ' οὐχ ἥττον κατηγορήθησάν τινες καὶ ἐπὶ προδοσίᾳ διὰ δωροδοκίαν, καὶ ἰδίως ὁ Ἀδείμαστος (55) καὶ ὁ Τυδεύς (56), περὶ ὧν λέγει ὁ Λυσίας (57): «Οἷ, ἰδιῶται μὲν ὄντες, καθ' ὅσον ἐδύναντο ἐποίησαν ἡττηθῆναι ναυμαχοῦντας». Κατηγόρησε δ' αὐτῶν, καὶ ἐν γένει ἀνένδοτος ἦν κατὰ τῶν ὀλιγαρχῶν, ὁ Κλεοφῶν «μέγιστος ὧν τότε δημαγωγός», κατὰ Διόδωρον (58), τάττοντα αὐτὸν μετὰ τῶν «πολεμοποιεῖν εἰωθότων, καὶ τὰς δημοσίας ἀρχὰς ἰδίας ποιουμένων προσόδους». Ἀνθίστατο δ' ἐπιμόνως ὁ Κλεοφῶν εἰς συνομολόγησιν εἰρήνης, καὶ ἀπέκρουσεν αὐτὴν εἰς πολλάς περιστάσεις ὅτε ἐδύνατο ν' ἀποβῇ ἔνδοξος ἢ σωτηριώδης διὰ τὴν πόλιν, ὡς μετὰ τὴν ἐν Κυζίκῳ μάχην (59), μετὰ τὴν ἐν Ἀργινοῦσαις νίκην (60), καὶ μετ' αὐτὴν τὴν ἐν Αἰγὸς Ποταμοῖς ἥτταν, γενναίως ἀλλ' ἀφρόνως παρώτρυνε τοὺς Ἀθηναίους ν' ἀποποιηθῶσιν εἰσέτι τὰς προτάσεις τῶν νικητῶν, κατὰ ταῦτα τοῦ Λυσίου (61): «Οὐκ ἠρέχεσθε ἀκούσαντες περὶ τῶν τειχῶν τῆς κατασκαφῆς, Κλεοφῶν τε ὑπὲρ ὑμῶν πάντων ἀναστάς, ἀντεῖπεν ὡς οὐδενὶ τρόπῳ οἶόν τε εἶη ποιεῖν ταῦτα». δι' ἣν ἰσχυρογνωμοσύνην αὐτοῦ ἐθεωρεῖτο ὡς αἰτιώτατος γενόμενος τῆς καταστροφῆς τῆς πόλεως, κατ' Αἰσχίνην, λέγοντα (62): «Ὁς ἐπὶ τοῦ πρὸς

(55) Ξενοφ. Αὐτ. Β, 1, 32.

(56) Πaus. Γ'. 9, 5.

(57) Κ. Ἐρατοσθ. 36. — Ἰδ. καὶ κατ' Ἀλκιβ. Α. 38.

(58) IG, 53.

(59) Αὐτ.

(60) Σχόλ. Ἀριστοφ. Βατρ. 1580.

(61) Λυσ. κ. Ἀγορ. 8.

(62) Κ. Κτησ. 46. — Ἰδ. π. Περσέβ. 21. — Περιζών. εἰς Αἰλ. Π. Γ. IB, 43.



Λακεδαιμονίους πολέμου, ὡς λέγεται, τὴν πόλιν ἀπώλε-
 σεν». Καὶ κατὰ τῆς Βουλῆς δὲ προσέτι κατεφέρετο ὁ αὐ-
 στηρὸς δημοκράτης, καταγγέλλων αὐτὴν ὡς ὀλιγαρχικὰς
 ἔχουσιν συμπαθείας, καὶ μὴ εἰλικρινῶς βουλευούσας, ὡς
 ὁ Λυσίας(63)· «Κλεοφῶν τὴν Βουλὴν ἐλοιδῶρει, φάσκων
 συνεστᾶναι, καὶ οὐ τὰ βέλτιστα βουλεύειν τῇ πόλει».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

ΘΙ Λ΄.

Ὡφελήθησαν δ' ἐκ τῆς ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς συμφορᾶς ἐκ
 νέου οἱ Ὀλιγάρχαι ὅπως ἀρπάσωσιν αὐθις τὴν ἐξουσίαν ἐκ
 τῶν χειρῶν τοῦ κατεπτοημένου δήμου, καὶ οἱ ἐταῖροι καὶ
 συνωμόται ἐγκατέστησαν ἀμέσως μετὰ τὴν μάχην πέντε
 ἐφόρους ἐξ ἐαυτῶν, εἰς οὓς ἐπέτρεψαν τὴν ἐξάσκησιν τῆς
 ὑπερτάτης ἐπιβροῆς ἣν αἱ περιστάσεις ἐχορήγουν αὐτοῖς.
 Ἐκτίθησι δ' ὁ Λυσίας (1) τὰ περὶ αὐτῶν· «Πέντε ἄνδρες
 ἔφοροι κατέστησαν ὑπὸ τῶν καλουμένων ἐταίρων, συνα-
 γωγεῖς μὲν τῶν πολιτῶν, ἄρχοντες δὲ τῶν συνωμοτῶν...
 Οὗτοι δὲ φυλάρχους τε ἐπὶ τὰς φυλακὰς (φυλάς;) κα-
 τέστησαν, καὶ ὅ,τι δέοι χειροτονεῖσθαι καὶ οὓς τινας
 χρειῇ ἄρχειν παρήγγελλον, καὶ εἴ τι ἄλλο πράττειν βού-
 λοντο κύριοι ἦσαν». Ἐκ τούτων δ' ἐξάγεται ὅτι τὸ πο-
 λίτευμα κατ' οὐδὲν μετεβλήθη, οἱ δ' ἔφοροι ὅτι ἦσαν ἀνε-

(63) Κ. Νικομ. 10.

(1) Κ. Ἐρατοσθ. 48-46.

πίνημοι μόνον ἀλλὰ παντοδύναμοι ἀρχηγοὶ τῶν ἐταίρων(2). Προσέτι δέ, διὰ Πατροκλείδου τινός, ἐπρότειναν καὶ ἐκύρωσαν ψήφισμα καθιστῶν τοὺς ἀτίμους ἐπιτίμους(3), ἀνακαλοῦντες οὕτως εἰς τὴν μετοχὴν τῶν δημοσίων τοὺς ιδίους συμφαστριάς, ὅσους ἡ δημοτικὴ μερίς εἶχεν ἀποκλείσει ἐπὶ τῆς ἰσχύος τῆς.

Εν τούτοις ἡ πόλις, κακῶς συμβουλευομένη, καὶ προγνωρίζουσα τὴν ἰδίαν ἀδυναμίαν, ἐπέμενε καὶ μετὰ τὴν μεγάλην ἐκείνην καταστροφὴν, πιθανῶς συμβουλαῖς τοῦ Κλεοφῶντος μᾶλλον καὶ τῶν δημοκρατῶν, εἰς τὴν παράτασιν τῆς πολιορκίας, ἣν, ἀποδοκιμάζων ὁ Θηραμένης, κατέφυγεν εἰς τὸ στρατήγημα (4) τοῦ ν' ἀπέλθῃ εἰς Σπάρτην ὡς πρέσβυς καὶ νὰ χρονοτριβήσῃ ἐκεῖ μέχρις οὔ, πιεζόμενος ὁ δῆμος, ἠναγκάσθῃ νὰ δεχθῇ τὴν δεινὴν ἐκείνην σκυτάλην τῶν Λακεδαιμονίων, ἔχουσιν οὕτω (5). « *Τὰ δε τέλη τῶν Λακεδαιμονίων ἔγνω. Καμβαλόντες τὸν Πειραιᾶ καὶ τὰ μακρὰ σκέλη, καὶ ἐκβάντες ἐκ πασῶν τῶν πόλεων, τὰν αὐτῶν γὰρ ἔχοντες, ταῦτά κα δρῶντες τὰν εἰράναν ἔχοιτε, ἃ χρὴ δόντες, καὶ τοὺς φυγάδας ἀνέντες· περὶ τῶν ναῶν τῷ πλήθει οἰκῶν κα τήροις δοκέσι, ταῦτα ποιεέτε* ». Ταύτην δὲ προσεδέξαντο τὴν σκυτάλην Ἀθηναῖοι, Θηραμένους τοῦ Ἀγνώτος συμβουλεύσαντος».

Καὶ τὰ μὲν μακρὰ καὶ Πειραιῶν τείχη ἀμέσως κατηδαφίσθησαν, αἱ δὲ πόλεις οὐδ' ὑπῆρχεν ἀνάγκη νὰ ἐγκαταλειφθῶσι, διότι ἀπесκίρτησαν αὐτομάτως, πλοῖα δ' ἐπετράπησαν αἱ Ἀθηναῖοι νὰ διατηρήσωσι μόνον δώδεκα, τὰ δὲ

(2) "Id. Bœckh, Staatshh. d. Ath. II, 264. — Sievers, 92.

(3) Λυσ. π. δήμ. καταλ. 27.

(5) Πλούτ. Λυσ. ΙΔ.

(4) Ξεν. Ἑλλ. Β, 2, 16. — Λυσ. κ. Ἐρατοσθ. 68. — Κ. Ἀγοράτ. 9.



λοιπὰ παρεδόθησαν εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους, καὶ τὰ νεώ-
ρια καθηρέθησαν, καὶ ὑπεχρεώθησαν οἱ Ἀθηναῖοι νὰ παρα-
κολουθῶσι τοὺς Σπαρτιάτας εἰς τοὺς πολέμους « τὸν αὐτὸν
ἐχθρὸν καὶ φίλον νομίζοντες » (6), καὶ οὕτως « ἡ δύνα-
μις ἅπασα τῆς πόλεως παρελύθη, ὥστε μηδὲν διαφέ-
ρειν τῆς ἐλαχίστης πόλεως τὴν πόλιν ».

Εὐθὺς δ' ὡς παρεδόθησαν αἱ Ἀθηναὶ καὶ τὰ τεῖγχε κατε-
στράφησαν, Δρακοντίδης τις (7), ἐκ τῶν φίλων τοῦ Θηρα-
μένους, ἐπρότεινε ψήφισμα εἰς ὃ οὐδεὶς ἐτόλμησε ν' ἀν-
τείπῃ, καὶ καθ' ὃ ἐξελέγησαν τριάκοντα ἄνδρες, ἐκ τῶν
προκαταργηθέντων τετρακοσίων (8), δέκα μὲν ὑποδειχθέν-
τες ὑπὸ Θηραμένους, ὅστις ἔνεκα τῆς ἀποστολῆς του εἰς
Σπάρτην, καὶ τῆς πίστεως ἧς ἀπελάμβανε παρὰ Λακεδαι-
μονίοις, ἦν τότε ὁ τὴν ἀνωτάτην ἐπιρροὴν εἰς τὰ πράγ-
ματα κεκτημένος, δέκα δ' ἐκλεχθέντες ὑπὸ τῶν πέντε προ-
μνημονευθέντων ἐφόρων, καὶ δέκα ἐκ τῶν λοιπῶν παρόν-
των εἰς τὴν ἐκκλησίαν· ὅθεν, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Λυσίας (9),
εἶχον προαπέλθει « ὅσοι ἄνδρες ἀγαθοί ». Περιελαμβά-
νοντο δ' ἐν τοῖς Τριάκοντα καὶ ὁ Δρακοντίδης, καὶ ὁ Θη-
ραμένης αὐτός. Ἀλλ' ἦσαν καὶ τινες ἐκ τῶν Τριάκοντα οἵ-
τινες, ὡς ὁ Θηραμένης, εἶχον κηρυχθῇ κατὰ τῆς διατά-
ξεως τῶν τετρακοσίων, καὶ συντελέσει εἰς αὐτῶν τὴν κα-
τάργησιν, ὡς καὶ ἀφ' ἐτέρου τῶν ἀρχαίων τετρακοσίων
τινὲς κατετάχθησαν μεταξὺ τῶν ἐχθρῶν τῶν Τριάκοντα,
ὡς λέγει ὁ Λυσίας (10)· « Πολλοὶ δὲ τῶν τετρακοσίων
μετὰ τῶν ἐκ Πειραιῶς συγκατηλθόν, ἔνιοι δὲ τῶν ἐκεί-

(6) Ξεν. Αὐτ. Β, 2, 20.

(7) Λυσ. κ. Ἐρατοσθ. 73. — Σχ. Ἀριστοφ. Σφ 157.

(8) Λυσ. κ. Ἀγοράτ. 74. — Κ. Ἐρατοσθ. 42.

(9) Λυσ. κ. Ἐρατοσθ. 76. — Ἰδ. καὶ Ξενοφ. Β, 3, 2. — Πλούτ. Λυσάνδρ. ΙΕ.

(10) Π. Δήμ. καταλ. 9.



νους ἐκβαλόντων αὐτοὶ αὐτῶν τῶν τριάκοντα ἐγένοντο ». Συγχρόνως δέ, καὶ ἴσως κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἐγκατέστησαν καὶ δέκα ἄρχοντας ἐν Πειραιεῖ (11), ἐκείνοις ὁμόφρονas.

Ἐξελέγησαν δ' οἱ Τριάκοντα ἐπὶ τῇ προφάσει τοῦ νὰ συναρμολογήσωσιν ἢ συντάξωσι νέον πολίτευμα. Ἀναβάλλοντες ὁμῶς πάντοτε τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος τούτου, ἐν τούτοις κατέλαβον τὴν ὑπερτάτην ἀρχήν, καὶ ἐξήσκουν αὐτὴν μετὰ πάσης αὐθαιρεσίας « ἀρμόζοντες μὲν τῷ λόγῳ, τύραννοι δὲ τοῖς πράγμασιν », ὥς λέγει ὁ Διόδωρος (12), διότι τύραννοι δὲν ἦτον ἡ ἀττική ἐπωνυμία αὐτῶν. Διατηροῦντες δέ, ἐν ὅσῳ ἤθελον, τοὺς ὑφισταμένους τύπους, ἐγκατέστησαν βουλὴν καὶ τὰς ἄλλας ἀρχὰς τῆς ἐκλογῆς των, « ὥς ἐδόκει αὐτοῖς », κατὰ Ξενοφῶντα (13), καὶ ἐκ τῶν πρὸ αὐτῶν βουλευτῶν πολλοὺς ἐπικυρώσαντες, ὅπερ ὁ Λυσίας θεωρεῖ ὡς τεκμήριον διαφθορᾶς τῆς προτέρας βουλῆς (14). « Ἡ δὲ βουλὴ ἢ πρὸ τῶν λ' βουλευούσα διέφθαρτο καὶ ὀλιγαρχίας ἐπεθύμει, ὥς ἴστε, μάλιστα. Τεκμήριον δέ, οἱ γὰρ πολλοὶ ἐξ ἐκείνης τῆς βουλῆς τὴν ὑστέραν βουλὴν τὴν ἐπὶ τῶν λ' ἐβούλευον »· καὶ τέλος κατήντησαν νὰ περιορίσωσιν εἰς τρισχιλίους μόνους ἄνδρας τὸ δικαίωμα τῆς ὀπλοφορίας, τῆς πολιτείας, καὶ αὐτῆς τῆς ἐν τῇ πόλει διαμονῆς, ὥς λέγει ὁ Ξενοφῶν (15). « Προεῖπον μὲν τοῖς ἔξω τοῦ καταλόγου μὴ ἰσιέναι εἰς τὸ ἄστυ ». Ὁ ἀποκλεισμός ὁμῶς οὗτος ἀπὸ τῆς πόλεως δὲν φαίνεται ὅτι ἦν τοσοῦτον ἀπόλυτος, οὐδ' ὅτι ἐνηργεῖτο αὐστηρῶς

(11) Ξεν. Β, 4. 38.

(12) ΙΔ, 3.

(13) Β, 3, 41. — Ἰδ. καὶ Λυσ. κ. Ἑρατ. 48. — Κ. Ἀγορ. 35-38.

(14) Κ. Νικομ. 12. — Ἰδ. καὶ Ξενοφ. Α, 7, 4. — Ἰσοκρ. Ἀρειοπ. 64.

(15) Β, 491.



κατὰ πάντα τὸν χρόνον· διότι ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ξενοφῶντος λέγονται, πλὴν τῶν τρισχιλίων, μένοντας εἰς τὴν πόλιν καὶ οἱ ἱππεῖς (16)· «Οἱ δὲ τριάκοντα ἐβοήθουν ἐκ τοῦ ἄστεος σὺν τε τοῖς τρισχιλίοις καὶ σὺν τοῖς ἱππεῦσι». Ἐπεφυλάχθησαν ὁμῶς τὸ δικαίωμα ζωῆς καὶ θανάτου ἐφ' ὅλων τῶν ἐκτὸς τοῦ καταλόγου πολιτῶν, ἐν ᾧ ἐπὶ τῶν τρισχιλίων ἀπεφάσιζεν ἡ Βουλὴ (17). Προσέτι δὲ κατηγοροῦνται ὡς ἀποκόψαντες τὸ ναυτικόν, ὅπερ ὁμῶς ἦν ἐκτέλεσις τῶν ὅρων τῆς πρὸς τὴν Σπάρτην συνθήκης· ὡς πωλήσαντες ἐπὶ κατ'αστροφῇ τοὺς νεωσοίκους, τριῶν ταλάντων (18), ἐν ᾧ ἡ δαπάνη τῆς οἰκοδομῆς αὐτῶν ἦν 11,000 τάλαντα· ὡς κλείσαντες τὰ διδασκαλεῖα τῆς ῥητορικῆς (19)· ὡς ἀποστρέψαντες ἀπὸ τῆς θέας τῆς θαλάσσης τὸ βῆμα τῆς Πνυκός, ἵνα μὴ φρονιματίζωνται οἱ Ἀθηναῖοι ἀφορῶντες πρὸς τὸ εὐρὺ στάδιον τῶν ἀρχαίων θριάμβων των (20). Ἀλλ' ἡ τελευταία αὕτη αἰτίασις φαίνεται ὅτι ἀπεδόθη αὐτοῖς μετὰ ταῦτα ἐσφαλμένως ὑπὸ τοῦ μίσους ὃ ἐνέπνεον, διότι ἡ κατασκευὴ τῆς νεωτέρας, πρὸς βορᾶν καὶ τὴν στερεὰν ἀφορώσης Πνυκός εἶναι ὁμολογουμένως χρόνων πολὺ ἀρχαιοτέρων, καὶ ἔργον τοῦ Θεμιστοκλέους (21).

Στηριζόμενοι δ' ἐπὶ τῆς προστασίας τῆς Σπαρτιατικῆς φρουρᾶς, εἰς ἣν παρέδοσαν τὴν Ἀκρόπολιν, καὶ διὰ τοῦ τρόμου πάντας τοὺς ἀντιπάλους αὐτῶν παραλύσαντες, ἐξήσκουν μετὰ θηριώδους σκληρότητος καὶ μετ' ἀπλήστου αἰσχροκερδείας τὴν τυραννίαν αὐτῶν, καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἤρ-

(16) Αὐτ. Β, 4, 2.—Ἰδ. καὶ Γ, 1, 4.—Λυσ. κ. Μαντεθ. 6.—Κ. Εὐάνδρ. 10.

(17) Ξενοφ. Β, 3, 51.

(18) Ἰσοκρ. Ἀρειοπ. 239.

(19) Ξενοφ. Ἀπομ. Α, 2, 31.

(20) Πλούτ. Θεμ. ΙΘ.

(21) Ἰδ. Rang. Ant. Hell. II, Σ. 580.



ἔσαντο ὑποκριτικῶς προφασιζόμενοι ὅτι κατατρέχουσι τοὺς κακοὺς, ὅπως ιδρύσωσιν ἐπὶ τοῦ αἵματος αὐτῶν τὸν θρόνον τῆς ἀρετῆς εἰς τὴν πόλιν, « τῶν ἀδίκων καθαρὰν ποιῆσαι τὴν πόλιν, καὶ τοὺς λοιποὺς πολίτας ἐπ' ἀρετὴν καὶ δικαιοσύνην τραπέσθαι », ὡς λέγει ὁ Λυσίας (22). Ἀλλὰ μετὰ ταῦτα, ρίψαντες πᾶν προσωπεῖον, καὶ τοὺς ἐνδεκα ὑπὸ τὸν Σάτυρον βδελυροὺς ἔχοντες ὑπηρέτας, ἤρξαντο νὰ κατατρέχωσι πάντας τοὺς φιλελευθέρως καὶ δημοτικῶς φρονοῦντας, ὡς περὶ Κλεοφῶντος λέγει ὁ Λυσίας (23). « Κλεοφῶντος... ἕτερα μὲν ἂν ἔχοι τις κατηγορῆσαι τοῦτο δὲ παρὰ πάντων ὁμολογεῖται, ὅτι Σάτυρος καὶ οἱ τῶν λ' λεγόμενοι οὐχ ὑπὲρ ὕμων ὀργιζόμενοι κατηγοροῦν, ἀλλ' ἵνα ἐκεῖνον ἀποκτείναντες αὐτοὺς ὑμᾶς κακῶς ποιῶσι ». Οὕτως ἐφόνευσον τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν ἀδικάστως, ἀκατηγορήτως, συλλαμβάνοντες αὐτοὺς ἐκ τῆς οἰκίας αὐτῶν, ἐν τῇ ἀγορᾷ, ἐν τοῖς ἱεροῖς, πολλάκις ἐπὶ μόνῳ τῷ σκοπῷ τοῦ ν' ἄρπάσωσι τὴν περιουσίαν αὐτῶν (24), ὥστε καὶ κατὰ Ξενοφῶντα (25) ἐφονεύθησαν ὑπ' αὐτῶν ἐπὶ τῆς ὀλιγομήνου δυναστείας των πλείονες ἢ δι' ὅλου τοῦ δεκαετοῦς Πελοποννησιακοῦ πολέμου, 1300 κατὰ τινας, 1500 κατ' ἄλλους (26). Ἴνα δ' ἔχωσι πόθεν νὰ μισθῶσι τὴν φρουράν, ἀπεφάσισαν νὰ διανεμηθῶσι τοὺς πλουσίους μετοίκους, καὶ ἀνὰ ἓνα φονεύσας ἕκαστος, νὰ λάβῃ τὰ χρήματα αὐτοῦ (27).

(22) Κ. (Ερατ. 385. — Ἰδ. καὶ Ξενοφ. Ἑλλ. Β, 3.

(23) Κ. Νικομ. 10. — Ἰδ. καὶ Κ. Ἀγορ. 7-12. 20.

(24) Ξενοφ. Β, 3, 7. 17. 96.

(25) Β, 4, 21.

(26) Ἰδ. Ἰσοκρ. Ἀρειοπ. 67. — Κ. Λοχίτ. 11. — Seneca, de tranq. 3.

(27) Ξεν. Β, 3, 21. — Ἰδ. καὶ Πλάτ. Ἀπολ. Σωκρ. 32, C. — Ἐπιστ. Ζ, 324, E. — Δημ. κ. Ἀνδροτ. 609, 7. — Ἰσοκρ. Πανηγ. 32.



Ἡ αἰμοχαρὴς ὁμῶς αὕτη τῶν τυράννων ὕβρις, ἥς πρω-
τουργὸς ἦν μάλιστα ὁ Κριτίας (28). οὐ μόνον τοὺς πολί-
τας ἐπλήρωσε φιλεκδίκου ἀπεχθείας, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν
ἐμφρονεστέρων καὶ μετριοπαθεστέρων ἐξ αὐτῶν τῶν ἰδίων
ἀπεδοκιμάζετο, ὥς δυναμένη ἐπίφοβον νὰ προκαλέσῃ ἀντί-
δρασιν, καὶ διχογνωμία ἐπεκράτησεν ἐκ τούτου μεταξὺ αὐ-
τῶν τῶν Τριάκοντα (29), ἥς θῦμα ἔπεσεν ὁ φιλοδημοτέραν
πολιτείαν συμβουλευόν Θηραμένης, παρὰ πάντα νόμον τὸ
κύνειον ποτισθεὶς (30). Οἱ δὲ διωκόμενοι δημοκράται, εἰς
θήβας καταφυγόντες, καὶ ἐκεῖθεν ὀρμώμενοι, κατέλαβον
τὸ φρούριον τῆς Φυλῆς, ἐπὶ μιᾶς τῶν τοῦ Πάρνηθος κο-
ρυφῶν (31), ἀρχηγὸν ἔχοντες τὸν Θρασύβουλον, καὶ μετ'
αὐτοῦ τὸν Ἄνυτον, ἕνα τῶν ἔπειτα τὸν Σωκράτην κατη-
γορησάντων (32), καὶ τὸν Ἀρχίνον, πιθανῶς υἱὸν τοῦ Μυ-
ρωνίδου, διότι Μυρωνίδης ἐκαλεῖτο ὁ υἱὸς αὐτοῦ, κατὰ Δη-
μοσθένην (33). Καταβάντες δ' ἐκ Φυλῆς εἰς Πειραιᾶ, τὸ
μὲν πρῶτον ἐπολιορκήθησαν ὑπὸ τῶν Τριάκοντα, ἔπειτα
δ' ἐνίκησαν αὐτούς, καὶ ἐφόνευσαν τὸν Κριτίαν (34). οἱ δὲ
λοιποὶ κατέφυγον εἰς Ἐλευσίνα, ἣν εἶχε προηγουμένως κυ-
ριεύσει ὁ Κριτίας ὡς καταφύγιον, διὰ φοβερᾶς προδοσίας
συλλαβὼν καὶ φονεύσας τοὺς πολίτας αὐτῆς (35), ὥς ἐμε-
λέτα νὰ κυριεύσῃ καὶ τὴν Σαλαμίνα (36).

(28) Ἰδ. Φιλόστρ. Β. Σοφιστ. Α, 16.

(29) Λυσ. π. δῆμ. καταλ. 22.

(30) Ξενοφ. Β, 3, 15-56. — Διόδ. ΙΔ, 4, 5.

(31) Ξενοφ. Β, 4, 2. — Ἰσοκρ. κ. Καλλιμ. 23.

(32) Ξενοφ. Β, 3, 44. — Λυσ. Κ. Ἀγορ. 78. — Πλάτ. Μέν. 90, Α.

(33) Κ. Τιμοκρ. 742. — Ἰδ. Αἰσχ. π. Πρπρσβ. 52. — Κ. Κτησ. 61. —
Πλούτ. π. δόξ. Ἀθην. 1 καὶ 8. — Ἀριστείδ. Λευκτρ. Β, 661.

(34) Ξενοφ. Β, 4. — Διόδ. ΙΔ, 32. — Πaus. Α, 29, 3. — Θ, 11, 4. — C.
Nep. Thrasyb. 1. — Justin, V, 9.

(35) Ξενοφ. Β, 4, 8.

(36) Λυσ. κ. Ἐρατ. 52. — Πλάτ. Ἀπολ. Σωκρ. 32. — Ξενοφ. Β, 3, 39.
— Ἀνδοκ. π. μυστ. 94.



Ἐκ δὲ τῶν ἐν Ἀθήναις τρισχιλίων οἱ ἐπιφανέστεροι καὶ
 ὀλιγωτέρων ὀμοτήτων ἔνοχοι ἐξελέξαντο δέκα ἄνδρας,
 «Δεκαδούχους» καθ' Ἀρποκρατίωνα κληθέντας, ἀνὰ ἓνα ἐκ
 ὧν ἑκάστης (37), ἐκ τῶν ὀλιγαρχῶν πάντοτε, ἀλλ' ἐκ
 τῶν μᾶλλον ἀντιθέτων εἰς τὴν πολιτείαν τῶν Τριάκοντα, ἵνα
 συνομολογήσωσιν εἰρήνην μετὰ τῶν ἐκ Πειραιῶς. Οὗτοι
 ἐγκαταστάντες, καθήρεσαν μὲν τοὺς Τριάκοντα, πλὴν
 δύο μόνων, οἵτινες συνεπολιτεύοντο μετὰ τοῦ Θηραμένους,
 καὶ ἥλλαξαν τὰς ἀρχὰς πάσας. Ἀλλὰ συγχρόνως πεισθέντες
 ὑπὸ Λυσάνδρου, ὅστις τοῖς ἐχορήγησε προστασίαν καὶ δά-
 νειον ἑκατὸν ταλάντων (38), ἐξηκολούθησαν τὸν κατὰ Θρα-
 συβούλου πόλεμον, ὡς ἐκτίθησιν ὁ Λυσίας τὰς περιστά-
 σεις (39). «Οἱ δὲ εἰς τὸ ἄστυ ἐλθόντες, τοὺς μὲν λ' ἐξέ-
 βαλον, πλὴν Φείδωνος καὶ Ἐρατοσθένους· ἀρχοντας δὲ
 ἐπ' ἐκείνοις ἐχθίστους εἵλοντο, ἡγούμενοι δικαίως ἂν
 ὑπὸ τῶν αὐτῶν τοὺς τε λ' μισεῖσθαι καὶ τοὺς ἐν Πειραιεῖ
 φιλεῖσθαι... οἱ δοκοῦντες, ἐναντιώτατοι εἶναι Χαρι-
 κλεῖ (40) καὶ Κριτία καὶ τῇ ἐκείνων ἐταιρεία, ἐπειδὴ αὐ-
 τοὺς εἰς τὴν ἀρχὴν κατέστησαν, πολὺ μείζω στάσιν καὶ
 πόλεμον ἐπὶ τοὺς ἐν Πειραιεῖ ἢ τοῖς ἐξ ἄστεος ἐποίη-
 σαν » (41).

(37) Ξενοφ. Αὐτ.

(38) Ἰσοκρ. Ἀρειοπ. 28. — Ξενοφ. Β, 4. 28.

(39) Κ. Ἐρατ. 54.

(40) Ἀριστοτ. Πολ. Ε, 514.

(41) Ἰδ. καὶ Π. δήμ. καταλ. 14. — Ξεν. Β, 4, 24.



ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

Μέχρι τῶν Μακεδονικῶν.

Ἄλλὰ κατὰ Λυσάνδρου ζηλοτυπῶν Πausανίας, ὁ ἕτερος βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, καὶ ἀκατόρθωτον βλέπων ἀναμφιβόλως τὴν περαιτέρω ὑποστήριξιν τῶν ἐν τῷ Ἄστει ἀπ' ἐναντίας τῆς κοινῆς θελήσεως, ἐνήργησε διαλλαγὴν, δι' ἧς οἱ μετὰ Θρασυβούλου ἐπανῆλθον νικηφόροι εἰς Ἀθήνας, καὶ ἐπετράπη εἰς ἕκαστον ν' ἀπέλθῃ εἰρηνικῶς εἰς τὰ ἴδια, πλὴν τῶν Τριάκοντα, καὶ τῶν Ἑνδεκα, καὶ τῶν ἐν Πειραιεὶ ἀρξάντων Δέκα, εἰς οὓς, ὡς φαίνεται, ὡς καὶ εἰς τοὺς ἄλλους πολίτας ὅσοι διετήρουν φόβους διὰ τὴν τῶν πραγμάτων μεταβολήν, ἐπετράπη ν' ἀπέλθωσιν εἰς Ἐλευσίνα (1). Ἄλλ' ἀκούσαντες μετ' ὀλίγον οἱ ἐν Ἄστει ὅτι ἐμίσθουν ξένους οἱ ἐν Ἐλευσίनि, ἐξεστράτευσαν πανδημεὶ κατ' αὐτῶν, καὶ τοὺς μὲν στρατηγοὺς ἀπέκτειναν, εἰς δὲ τοὺς λοιποὺς ἐχορήγησαν ἀμνηστειάν· καὶ κατὰ Ξενοφῶντα (2), « *Καὶ ὁμόσαντες ὅρκους ἢ μὴν μὴ μνησικακεῖν, ἔτι καὶ νῦν ὁμοῦ πολιτεύονται* ». Μεταξὺ δὲ τῶν φρονευθέντων δὲν ἦσαν πάντες οἱ Τριάκοντα, ἀλλὰ τινὲς αὐτῶν, κατὰ Λυσίαν (3), ἐσώθησαν· εἰς δὲ τὴν ἀμνηστείαν περιλαμβάνοντο καὶ οἱ τῶν Τριάκοντα παῖδες, ὡς λέγει ὁ Δημοσθένης (4)· « *Οὐδὲ τοὺς τῶν Τριάκοντα υἱεῖς φυγαδεῦσαι ἐκ τῆς πόλεως*

(1) Ξενοφ. Β, 4, 38. — Ἰδ. καὶ Λυσ. κ. Ἀγορ. 80.

(2) Αὐτ. 43.

(3) Κ. Ἐρατ. 35.

(4) Κ. Βοιωτ. 1818.



«ζιώσατε». Προσέτι δὲ καὶ αὐτοὶ οἱ περισωθέντες τῶν Τριάκοντα καὶ τῶν Ἐνδεκα, πιθανῶς καὶ τῶν Δέκα τῶν ἐν Πειραιεῖ, ἡμνηστεύθησαν, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὄρω τοῦ νὰ ὑποκύψωσιν εἰς τὸν περὶ εὐθυνῶν τῶν ἀρχῶν νόμον, ὡς ὀρίζεται ἐν τῷ περὶ τῆς ἀμνηστείας ὄρω, διατηρηθέντι παρ' Ἀνδοκίδου (5): «Καὶ οὐ μνησικακήσω τῶν πολιτῶν οὐδενί, ἀλλ' ἂν τῶν Τριάκοντα καὶ τῶν Ἐνδεκα, οὐδὲ τούτων ὅς ἂν ἐθέλῃ εὐθύνας διδόναι τῆς ἀρχῆς ἧς ἤρξεν». Ἡ ἀποσιώπησις δὲ τῶν Δέκα ἐν τῷ ἐπισήμῳ τούτῳ χωρίῳ, ἀπεναντίας τῆς προμνημονευθείσης μαρτυρίας τοῦ Ξενοφώντος, ἀποδοτέα ἴσως εἰς ἀντιγραφικὸν παρόραμα μόνον.

Συγχρόνως ὅμως διὰ τῆς ἀμνηστείας ταύτης ἠκυροῦντο πάντα τὰ πραχθέντα ἢ δικασθέντα ὑπὸ τῶν Τριάκοντα, ὡς ἐν ἐποχῇ βίας καὶ παρανόμως γεγόμενα, ὡς ἀπομνημονεύει ὁ Δημοσθένης (6): «Ὅποσα ὑπὸ τῶν λ' ἐπράχθη, ἢ δίκη ἐδικάσθη, ἢ ἰδία ἢ δημοσία, ἄκυρα εἶναι». Πρὸς ἀποφυγὴν ὅμως συγχύσεως καὶ ἀναστατώσεως πάντων τῶν κατὰ τε τὸν δημόσιον καὶ τὸν ἰδιωτικὸν βίον, ἐκυρώθησαν ῥητῶς πᾶσαι αἱ προγενέστεραι τῶν ἀνωμάτων ἐκείνων χρόνων δίκαι καὶ ἀποφάσεις, καὶ πλήρης ἰσχὺς ἀπεδόθη εἰς τοὺς ἀρχαίους νόμους, ἀπ' Εὐκλείδου ἄρχοντος (Ὁλ. 94, 6'), ὡς ἐκτίθησιν ὁ Ἀνδοκίδης (7): «Τὰς μὲν δίκας, ὧς ἄνδρες, καὶ τὰς διαίτας ἐποιήσατε κυρίας εἶναι, ὅποσαι ἐν δημοκρατουμένῃ τῇ πόλει ἐγένοντο, ὅπως μήτε χρεῶν ἀποκοπαὶ εἶεν, μήτε δίκαι ἀνάδικοι γίγνοιτο, ἀλλὰ τῶν ἰδίων συμβολαίων αἱ πράξεις εἶεν· τῶν δὲ δημοσίων ὅποσοις ἢ γραφαί εἰσιν ἢ φάσεις ἢ ἐνδείξεις ἢ ἀπαγω-

(5) Π. μυστ. 90.

(6) Κ. Τιμοκρ. 718.

(7) Αὐτ. 89.

γαί, τούτων ἔνεκα τοῖς νόμοις ἐψηφίσασθε χρῆσθαι ἀπ' *Εὐκλείδου ἄρχοντος*». Οὕτως ἔλαβε τότε νέον κῦρος διὰ τὸ μέλλον καὶ ὁ νόμος περὶ τῆς γνησιότητος τῆς καταγωγῆς τοῦ ἀστοῦ ἐκ δύο ἀστῶν· ἀλλ' ἡ αὐστηρότης αὐτοῦ δὲν περιέλαβε καὶ τοὺς πρὸ *Εὐκλείδου*, ἐπὶ χαλαρώσεως τῶν νόμων, ἐξ ἀστοῦ καὶ μὴ ἀστῆς γεννηθέντας. Καὶ ἐν γένει ἐφηρμόσθη ἐπὶ τῶν πρὶν δημοσίων ἀδικημάτων ἡ παραγραφή (8), οὐχὶ ὁμῶς καὶ ἐπὶ τῶν ιδιωτικῶν, δι' ὃ καὶ δίκαι ἐγένοντο κατὰ τινων ἐκ τε τῶν Λ' (9), καὶ ἐκ τῶν Υ' (10), καὶ αὐτὸς ὁ Σωκράτης κατηγορήθη ὡς διδάσκαλος χρηματίσας τοῦ Κριτίου (11).

Ἦν δὲ Τισαμενὸς τις ὁ προτείνας τὸ ψήφισμα, καθ' ὃ εἰς πλήρη ἐνέργειαν ἐπανήρχετο ἡ νομοθεσία τοῦ Σόλωνος, καὶ αὐτὴ ἡ τοῦ Δράκοντος βεβαίως ἡ τὰ φονικὰ ἀφορῶσα, καὶ εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον ἀπεδόθη ἡ νομοτηρητικὴ αὐτοῦ δύναμις· ἡ δὲ πρότασις νέων νόμων, οὓς ἀπῆτουν αἱ περιστάσεις, ἀνετέθη αὐθις εἰς ὁμωμοκῶτας, πεντακοσίους, προτείνοντας νόμους, ἢ προεξετάζοντας τοὺς προτεινομένους καὶ ἐνεργοῦντας κατὰ τοὺς ἀρχαίους τύπους. Ἐπετράπη δὲ καὶ ἡ εἰς τὴν Βουλὴν πρόσδοδος τῶν ιδιωτῶν ὅσοι εἶχόν τι νὰ προτείνωσι, δικαίωμα ὅπερ ἄγνωστον ἂν ὑπῆρχε καὶ ἐν ἀρχαιοτέροις χρόνοις. Ἦν δὲ τοῦ σπουδαίου τούτου ψηφίσματος, τοῦ τὴν ἀρχαίαν δημοκρατίαν παλινρθώσαντος, τὸ κείμενον τοῦτο, ὡς διετήρησεν αὐτὸ ὁ Ἀνδοκίδης (12)· «*Ἔδοξε τῷ δήμῳ· Τισαμενὸς εἶπε· Πολιτεύεσθαι Ἀθηναίους κατὰ τὰ πάτρια· νόμοις δὲ χρῆσθαι*

(8) Ἰδ. Λυσ. κ. Ἀγορ. 89. Π. δ. καταλ. 28. — Ἰσοκρ. κ. Καλλιμ. ἀρχῇ.

(9) Λυσ. κ. Ἐρατ.

(10) Λυσ. Νικομ. 844.

(11) Αἰσχ. κ. Τιμοκρ. 169.

(12) Π. Μυστ. 83. — Ἰδ. καὶ Αἰσχ. κ. Τιμάρχ. 37. — Λυσ. κ. Νικομ.

οἷς Σόλωνος, καὶ μέτροις, καὶ σταθμοῖς· χρῆσθαι δὲ
 καὶ τοῖς Δράκοντος θεσμοῖς, οἷς περ ἐχρώμεθα ἐν τῷ
 νόρῳ χρόνῳ· Ὅπως δ' ἂν προσδέη, οἷδε, ἡρημένοι
 νομοθέται ὑπὸ τῆς βουλῆς, ἀναγράφοντες ἐν σαρίσιν,
 κειθέντων πρὸς τοὺς Ἐπωνύμους... τοὺς δὲ παραδιδό-
 μένους νόμους δοκιμασάτω πρότερον ἢ βουλὴ καὶ οἱ νο-
 μοθέται οἱ Φ, οὗς οἱ δημόται εἴλοντο, ἐπειδὴ ὁμωμόκα-
 ναν. Ἐξεῖναι δὲ καὶ ἰδιώτῃ τῷ βουλομένῳ εἰσιόντι εἰς
 τὴν βουλὴν συμβουλεύειν ὅ,τι ἂν ἀγαθὸν ἔχῃ. Ἐπειδὰν
 δὲ τεθῶσιν οἱ νόμοι, ἐπιμελείσθω ἡ βουλὴ ἢ ἐξ Ἀρείου
 Πάγου τῶν νόμων, ὅπως ἂν αἱ ἀρχαὶ τοῖς κειμένοις νό-
 μοις χρῶνται». Μνημονεύει δ' ὁ Δημοσθένης (13) καὶ ἐτέ-
 ρου ψηφίσματος, προταθέντος ὑπὸ Διοκλέους, καὶ ὀρίζον-
 τος· «Τοὺς νόμους τοὺς πρὸ Εὐκλείδου τεθέντας ἐν δημο-
 κρατίᾳ, καὶ ὅσοι ἐπ' Εὐκλείδου ἐτέθησαν, κυρίους εἶναι».
 Ἦν δὲ τοῦτο τοῦ ἐτέρου ἀναγκαία συμπλήρωσις, διότι ἀπέ-
 βλεπε πάντας τοὺς νόμους ὅσοι ἀπέρρευσαν ἐκ τῶν Σολω-
 νίων, ὡς φυσικὴ ἐκείνων ἀνάπτυξις. Ἐν Ἀνδοκίδῃ δὲ μνη-
 μονεύεται (14) καὶ ἕτερος νόμος, καθ' ὃν οὐδὲν ψήφισμα τῆς
 Βουλῆς ἢ τοῦ δήμου ἐδύνατατο νὰ ἰσχύῃ ὑπὲρ τὸν νόμον.
 Ἦν δ' αὕτη διάταξις τὴν παρακώλυσιν ὀχλοκρατικῶν ὁρ-
 μῶν προτιθεμένη, καὶ συνεπῆς πρὸς τὸ ἀρχαῖον πνεῦμα
 τοῦ πολιτεύματος.

Οὕτως ὁ ἐκτραχηλισθεὶς δῆμος, δεινῶς τιμωρηθεὶς διὰ
 τὴν ἀφροσύνην του, καὶ ἀποκοπεὶς τῶν πλεοναζουσῶν αὐ-
 τοῦ δυνάμεων, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν αὐστηρὰν νομιμότητα,
 ἧς οὐδέποτε ἔπρεπε νὰ μακρυνθῇ. Ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν δὲ
 τῆς οὕτως ἀναγεννηθείσης εὐνομίας, εἶδον αὖθις αἱ Ἀθη-

(13) Κ. Τιμοκρ. 713.

(14) Π. μυστ. 42.

ναι ἀναλαμβάνουσας ἀκτῖνας τινὰς τῆς ἀρχαίας δόξης, ὅτε ὁ Κόνων, ἄξιος νὰ συγκαταριθμηθῇ μετὰ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τῶν λαμπρῶν ἡμερῶν τῆς πόλεως, ὠφελῆθεις ἐκ τῆς νέας διαστάσεως τῶν Θηβῶν πρὸς τὴν Σπάρτην, ἐν Ὁλ. 96, γ', ἐνίκησεν ἐν Κνίδῳ, καὶ ἀνωκοδόμησε τὰ τεῖχη τῆς πόλεως (15) διὰ χρημάτων Περσικῶν· διότι ἡ ἑαυτὴν ἐξασθενήσασα Ἑλλὰς ἤναγκάζετο ἤδη νὰ καταφεύγῃ εἰς τὸν ἄλλοτε μέγαν ἐχθρὸν αὐτῆς, παρ' ᾧ καὶ κοινῶς λέγεται ὅτι ἀπέθανεν ὁ Κόνων αἰχμάλωτος. Τούναντίον ὁμῶς δι᾽ ἐσχυρίζονται ὁ Νέπως καὶ ὁ Λυσίας (16)· ὁ δὲ Πausanias (17) εἶδε καὶ τὸν τάφον αὐτοῦ ἐν Κεραμεικῷ. Ἐκτοτε δ' αἱ Ἀθηναὶ κατέστησαν ἰσχυραὶ πάλιν, ὥστε ν' ἀντιποιηθῶσιν ἀνεξαρτησίαν ἀπὸ τῆς Σπάρτης, καὶ ν' ἀπαλλαγῶσι τῆς ταπεινωτικῆς τοῦ Λυσάνδρου συνθήκης.

Καὶ ἄλλας δ' ἐπιτυχίας εἶχον τ' ἀττικά ὄπλα, ὅτε ὁ Θρασύβουλος μετὰ τεσσαράκοντα τριήρεων ἐνίκησεν ἐν Λέσῳ τοὺς Λακεδαιμονίους, καὶ ἀμαχητὶ ἐπανήγαγεν εἰς τὴν ὑποταγὴν, ἥ, ὡς ἔτι ἐλέγετο, εἰς τὴν συμμαχίαν, τὰς πόλεις τοῦ Ἑλλησπόντου. Ἐφρονεύθη ὁμῶς ὁ ἴδιος ἀντικρυτῆς Ῥόδου, ὑπὸ τῶν Ἀσπενδίων (18). Τότε δ' ὑπεβλήθη καὶ τὸ Βυζάντιον ἐκ νέου εἰς δεκάτης ἀπότισιν (19).

Φρονιματισθεῖσα ὁμῶς τότε ἡ πόλις, ἤρξατο αὖθις ν' ἀκολουθῇ τὰς παραδόσεις τῆς ἀντιπερσικῆς πολιτικῆς, καὶ ὑπεστήριζε τὴν ἐν Ὁλ. 98, β' ἀπὸ τῶν Περσῶν ἀποστᾶσαν Κύπρον (20)· δι' ὃ ὀργισθεὶς ὁ Μέγας Βασιλεύς, ὑπε-

(15) Ξενοφ. Ἑλλ. Δ, 8, 10-16. — C. Nep. Cono.

(16) Π. Ἀριστοφ. κλ. 39-40.

(17) Α, 29, 13.

(18) Ξενοφ. Δ, 8, 25-30.

(19) Δημ. κ. Λεπτ. 48.

(20) Διόδ. ΙΕ, 2-9.



χρέωσε τὰς Ἀθήνας, διὰ τῆς Συνθήκης ἣν ἐν τῷ αὐτῷ
 εἶπει συνωμολόγησε μετὰ τοῦ Σπαρτιάτου Ἀνταλκίδου,
 νὰ ἀποδώσωσιν, ὡς καὶ πᾶσαι αἱ λοιπαὶ Ἑλληνικαὶ πόλεις,
 πᾶσας τὰς κατακτήσεις των (21), πλὴν ὅμως τῆς Δήμου,
 τῆς Ἰμβρου καὶ τῆς Σκύρου. Ἀλλὰ νέας πάλιν δυνάμεις,
 καὶ προσωρινὴν σκιὰν τῆς ἀρχαίας ἡγεμονίας ἀνέλαβον μετ'
 ὀλίγον αἱ Ἀθηναῖοι, ὅτε ἐν Ὀλ. 101, α', μετὰ τὸ ἀποτυ-
 χὸν τόλμημα τοῦ Λακεδαιμονίου ναυάρχου Σφοδριάδου,
 θελήσαντος νὰ καταλάβῃ ἐπιβούλως τὸν Πειραιᾶ, συνενοή-
 θησαν κατὰ Σπάρτης μετὰ Θηβῶν, καὶ συνδεθεῖσαι μετ'
 Εὐβοίας, Βυζαντίου, Χίου, Ῥόδου, Μιτυλήνης, καὶ ἐτέρων
 νήσων καὶ πόλεων, ἐν ὅλοις τὸν ἀριθμὸν 75, κατ' Αἰσχί-
 νην (22), ἀντικατέστησαν ἀντὶ τοῦ ἀρχαίου συστήματος
 τῆς κατ' ὄνομα συμμαχίας, ἐν ᾗ ἐκυριάρχουν, τὸ τῶν
 Συνεδρίων, ἐπὶ τῇ βάσει ἐντελοῦς ἰσοψηφίας, καὶ ἡ πόλις
 ἀνεγνωρίσθη ἡγεμονὶς αὐτῶν καὶ ἔδρα τοῦ συνεδρίου,
 ὡς διηγεῖται ὁ Διόδωρος, ὅστις ὅμως λέγει 70 μόνον τὰς
 συασπισθείσας πόλεις (23). « Ἐτάχθη δ' ἀπὸ τῆς κοινῆς
 γνώμης τὸ μὲν συνέδριον ἐν ταῖς Ἀθήναις συνεδρεῦειν,
 πόλιν δὲ ἐπίσης καὶ μεγάλην καὶ μικρὰν μιᾶς ψήφου
 κυρίαν εἶναι, πᾶσας αὐτονόμους, ἡγεμόσι χρωμένας
 Ἀθηναίοις ». Ἐδόθησαν δὲ παντοῖαι ἐγγυήσεις τελείας
 ἀνεξαρτησίας εἰς τοὺς νέους συμμάχους, ὡς ἡ ἀπόδοσις τῶν
 κληρουχιῶν εἰς τοὺς ἀρχαίους αὐτῶν κυρίους, καὶ νόμος
 ἀπαγορεύων τοῖς Ἀθηναίοις νὰ καλλιεργῶσιν ἐκτὸς τῆς
 Ἀττικῆς, ὡς ἐν Διοδώρῳ (24). « Ἐψηφίσαντο δὲ καὶ τὰς

(21) Ξενοφ. Δ, 8, 24. — Ε, 1, 10. — Λυσ. π. Ἀριστοφ. κλ. 20. 43.

(22) Π. Πρπροβ. 20.

(23) ΙΕ, 28. — Ἰδ. καὶ 20. — καὶ Ξενοφ. ΣΤ, 3, 19.

(24) ΙΕ, 29. — Ἰδ. καὶ Πλάτ. Εὐθύφρ. 4 C. — Rang. Ant. Hell. II. N. 770b. 785b.



γενομένας κληρουχίας ἀποκαταστήσαι τοῖς πρότερον κυρίοις γεγονόσι, καὶ νόμον ἔθεντο μηδένα Ἀθηναίων γεωργεῖν ἐκτὸς τῆς Ἀττικῆς». Ἐπεβλήθη δὲ καὶ μικρός τις φόρος, εἰς ὃν ὅμως, κατὰ Θεόπομπον (25), ὁ Καλλίστρατος ἔδωκε τὸ ἥττον ἐπαχθὲς ὄνομα τῆς συντάξεως· «Ἐλεγε δὲ τοὺς φόρους συντάξεις, ἐπειδὴ χαλεπῶς ἔφερον οἱ Ἕλληνες τὸ τῶν φόρων ὄνομα, Καλλιστράτου οὕτως ὀνομάσαντος, ὥς φησι Θεόπομπος».

Διὰ τοῦ ἰσχυροῦ λοιπὸν τούτου δεσμοῦ ἀντετάχθησαν πάλιν αἱ Ἀθηναὶ ἰσοπάλως κατὰ τῆς Σπάρτης, καὶ ἐνίκησαν ὁ μὲν Χαβρίας τὸν Πόλλιν ἐν Νάξῳ (26), ὁ δὲ Τιμόθεος τὸν Νικόλοχον ἐν Κερκύρα, ἣν καὶ ἐκυρίευσεν (27), ὥστε ἐπὶ τῆς εἰρήνης, ἥτις ἐν Ὀλ. 102, α' συνωμολογήθη διὰ πρεσβείας Καλλίου τοῦ δοδούχου (28), ἡ Σπάρτη ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ τῆς θαλασσοκρατίας, ἀποσύρασα τοὺς ἀρμοστὰς οὓς εἶχε πέμψει εἰς τὰς πόλεις, καὶ διαλύσασα τὰ στρατεύματα, τὰ τε ναυτικά καὶ τὰ πεζικά, δι' ὧν κατεῖχεν αὐτάς, καὶ αὐτονόμους πάσας καταλιποῦσα.

Ἄλλ' ἐν τούτοις οἱ Ἀθηναῖοι ἤρξαντο βλέποντες μετ' ἀνησυχίας τὴν ὀγκουμένην ἐπιρροὴν τῶν Θηβῶν. Οἱ παρ' αὐτοῖς βοιωτιάζοντες (29) ἦσαν ἐκ τῶν πρὶν φυγάδων, ὅσοι εὐγνωμόνως ἀνεπόλουν ὅτι βοηθεία τῶν Θηβῶν ἀπέβαλον τοὺς Τριάκοντα καὶ παλινώρθωσαν τὴν δημοκρατίαν, ἥ ἐκ τῶν ἀπογόνων αὐτῶν, ὡς καὶ λέγει ρητῶς ὁ Πλούταρχος.

(25) Ἀρποκρ. 279.

(26) Ξενοφ. Ε, 4, 61 — Διόδ. ΙΕ, 34. — Δημ. κ. Λεπτ. 61. - 64. — Πλούτ.

(27) Ξενοφ. Ε, 4, 65. — Δείναρχ. κ. Δημ. 75. Ἰσοκρ. π. Ἀντιδ. 66-67.

Καμειλλ. ΙΘ. Φωκ. ΣΤ. Π. Δόξ. Ἀθ. Ζ.

(28) Ξενοφ. ΣΤ, 3, 3.

(29) Ξενοφ. Ε, 4, 34. — Πλούτ. Πελοπ. Ι'.



χο (30)· « Ὅδὶ μὲν ἐστὶν ἀδελφιδοῦς Θρασυβούλου Λυ-
σιείδης· ὁδὶ δὲ Τιμόθεος, Κόνωνος υἱός· οὗτοι δ' Ἀρ-
χίου παῖδες, οἱ δ' ἄλλοι τῆς ἐταιρίας τῆς ἡμετέρας
πάντες »· καὶ εἶχον καὶ ῥήτορας ἐν τῇ ἐταιρίᾳ αὐτῶν, οἷος
ἦν ὁ Κέφαλος (31), καὶ ὁ Ἀριστοφῶν, οὗ μνημονεύει ὁ
Αἰσχίνης (32) διὰ τούτων· « Ἀριστοφῶν ὁ Ἀζηριεύς,
πεῖστον χρόνον τοῦ βοιωτιάζειν ὑπομείνας αἰτίαν »,
ἀνὴρ ἀτρόμητος, ὅστις ἔφυγεν 75 γραφὰς παρανόμων, ἐν ᾧ
ὁ Κέφαλος οὐδεμίαν (33). Ἡ θέσις ὁμοῦ αὐτῶν δὲν ἦτον
πλέον οἷα ὅτε ἀντετάττοντο εἰς ἰσχυρὸν κόμμα ὀλιγαρχι-
κόν, διότι τοῦτο εἶχεν ἤδη ἐντελῶς ταπεινωθῆ, καὶ ὁ Δη-
μοσθένης καὶ ποινὰς ἀπῆτει κατὰ τῶν ὀλιγαρχικῶς φρο-
νούντων, ὥς ὅτε λέγει (34)· « Χρὴ τοίνυν καὶ τοὺς τὴν
ὑπὸ τῶν προγόνων τάξιν ἐν τῇ πολιτείᾳ παραδεδομένην
λείποντας καὶ πολιτενομένους ὀλιγαρχικῶς ἀτίμους τοῦ
συμβουλεύειν ὑμῖν ποιεῖσθαι »· δι' ὃ μικρὰ ἦν τῶν Βοιω-
τιαζόντων τούτων ἡ ἐπιβρόχή, καὶ ἡ περαιτέρω ἀνάγκη τῆς
τῶν Θηβῶν βοηθείας· ἡ ζηλοτυπία δ' ἐξήγειρεν αὖθις τὸ
ἀρχαῖον γειτονικὸν μῖσος (35), ὅτε μάλιστα ἐν Ὀλ. 101,
γ' οἱ Θηβαῖοι ἐδίωξαν ἐκ Βοιωτίας τοὺς Πλαταιεῖς, θελή-
σαντας νὰ δοθῶσιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι
ἐδέχθησαν αὐτοὺς ἐν ἰσοπολιτείᾳ (36), καὶ μετὰ τὰς νίκας
τοῦ Ἐπαμεινώνδου, ὅτε ηὔξησεν ἡ δύναμις, καί, ὥς οἱ
Ἀθηναῖοι παρεπονοῦντο, καὶ ἡ ὑπερηφάνεια αὐτῶν· οὕτω

(30) Π. δαιμ. Σωκρ.

(31) Δείν. κ. Δημ. 38. 76.

(32) Κ. Κτησ. 43.

(33) Περιζών εἰς Αἰλ. ΙΔ, 3.

(34) Π. Ῥόδ. πολιτ. 200.

(35) Δημ. π. συμμορ. 187, 16. — Κ. Λεπτ. 90 (Δούκ.) α.

(36) Ἰδ. Ἀνωτ. Μέρ. Γ, Τμ. Α, Διαίρ. Α, Κεφ. Δ, σ. 178.



λέγει ὁ Δημοσθένης (37)· « *Οὐκ ἀλόγως οὐδ' ἀδίκως αὐτοῖς ὀργιζόμενοι· οἷς γὰρ εὐτυχήκεσαν ἐν Λεύκτροις (Ὁλ. 102, 6') οὐ μετρίως ἐχρήσαντο* ».

Κατὰ τοὺς αὐτοὺς δὲ χρόνους, πιεζομένη ἡ Σπάρτη ὑπὸ Ἐπαμεινώνδου, ἔπεμψε πρέσβεις εἰς τὰς Ἀθήνας (38), ἵνα προσφέρωσιν εἰς τὴν πόλιν « *τὴν ἀρχὴν τῆς θαλάσσης* » (39), ὅπερ καὶ ἐκολάκευσε τοὺς Ἀθηναίους, καὶ πολλὰ τοῖς ἐφάνη συμφέρον· δι' ὃ καὶ ἀπέκλιναν πρὸς τὴν Σπάρτην. Σκοπὸς ὅμως τῶν Ἀθηναίων δὲν ἦτον οὐδὲ ταύτην νὰ ἐνισχύσωσι καὶ προαγάγωσιν εἰς ἡγεμονίαν, ἀλλὰ, τὰς ἰδίας δυνάμεις ἐμπρόνως οἰκονομοῦντες, νὰ διατηρῶσι τὴν ἰσορροπίαν μεταξὺ τῶν δύο ἀντιζήλων πόλεων, οὐδεμιᾶς τὴν ἐντελῇ ἐκνίκησιν ἐπιτρέποντες. Τὴν ἐπιδέξιον δὲ ταύτην πολιτικὴν ἐπέστεψεν ἐν Ὁλ. 104, γ' ἢ ἐν Μαντινείᾳ μάχῃ, ἐν ᾗ ἐφρονεύθη ὁ Ἐπαμεινώνδας, καὶ ἥτις πάλιν ἀνέδειξε τοὺς Ἀθηναίους πρωτεύοντας μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων· ὥστε καὶ ὁ Δημοσθένης λέγει περὶ αὐτῶν (40) ὅτι ἦσαν τότε « *κοινοὶ προστάται τῆς ἀπάντων ἐλευθερίας* », καὶ τὰς ἀξιώσεις αὐτῶν ἐκφράζει διὰ τῶν λέξεων (41)· « *Νυνὶ δὲ πρωτεύειν μὲν ἀξιοῦτε καὶ τὰ δίκαια ὀρίζειν ἄλλοις* », καὶ ἀλλαχοῦ, ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ πολέμου (42)· « *Λακεδαιμονίων μὲν ἀπολωλότων, Θηβαίων δ' ἀσχόλων ὄντων, τῶν δ' ἄλλων οὐδενὸς ὄντος ἀξιοχρεω περὶ τῶν πρωτείων ὑμῖν ἀντιτάξασθαι* ». Ἰδίως δὲ τὴν θεωρίαν τῆς

(37) Π. Στεφ. 231. — Ἰδ. καὶ Ἰσοκρ. πρ. Φίλιππ. 53. — Ἀριστείδ. Ἰ. Α, 610. ἐπ. Dind.

(38) Διόδ. ΙΕ, 63. — Ἰδ. Δημ. π. Στεφ. 258.

(39) Ἰσοκρ. Ἀρειοπ. 65.

(40) Π. Ῥόδ. ἐλευθ. 199.

(41) Π. Συντάξ. 168.

(42) Ὁλυμπ. Γ, 36.



ἀφιρρόπου ταύτης πολιτικῆς ἐκτίθησιν ὁ ῥήτωρ εἰς τὸν «*ἐπὲρ Μεγαλοπολιτῶν*» λόγον, ἐν ᾧ συνεβούλευε τοὺς Ἀθηναίους νὰ βοηθήσωσι τοὺς Μεγαλοπολίτας ἀποστάν-
τας ἀπὸ τῆς Σπάρτης, πρὸ μικροῦ σωθείσης διὰ τῆς βοή-
θειας τῶν Ἀθηναίων μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις ἥτταν (43).
Καὶ ἀλλαγῶς δὲ τὰ αὐτὰ πρεσβεύει, λέγων (44): «*Συμ-
φρὲν τῇ πόλει μήτε Θηβαίους μήτε Λακεδαιμονίους
ισχύειν, ἀλλὰ τοῖς μὲν Φωκέας ἀντιπάλους, τοῖς δ' ἄλ-
λους τινὰς εἶναι. Ἐκ γὰρ τοῦ ταῦθ' οὕτως ἔχειν ὑμῖν
ὑπάρξει μεγίστοις οὖσιν ἀσφαλῶς οἰκεῖν*».

Συνεβούλευε δὲ ταῦτα ὁ νουνεχῆς ῥήτωρ, ἐννοῶν ὅτι ὁ
μόνος τρόπος δι' οὗ ἐδύνατο νὰ πρωτεύσῃ εἰσέτι τῶν λοι-
πῶν πόλεων ἡ πατρίς αὐτοῦ ἦν τὸ νὰ διατηρῇ ἑαυτῆς
ἀσθενεστέρας ἐκείνας· διότι εἰς ἣν εἶχε περιέλθει ἡθικὴν
παρακμὴν, ἡδυνάτει τοῦ λοιποῦ ν' ἀρθῇ εἰς ἰσχὺν δι' ἰδίων
ἀρετῶν καὶ ἀνδραγαθιῶν. Καὶ αὕτῃ ἔτι ἡ ἐπάνοδος τῶν δη-
μοτικῶν θεσμῶν, καὶ αὐτοὶ οἱ στρατιωτικοὶ θρίαμβοι, ἀντί,
ὥς ἄλλοτε, ν' αὐξήσωσι τὴν πολιτικὴν εὐρωστίαν τῆς δη-
μοκρατίας, συνετέλουν ἐξ ἐναντίας εἰς τοῦ δήμου τὴν ἐξα-
χρείωσιν (45), καὶ ἡ ἐπιταθεῖσα ἐπιβρόχ' ἀφρόνων ἢ κακοή-
θων δημαγωγῶν καὶ ῥητόρων, τῶν «*ἐθάδων καὶ συνε-
στώτων ῥητόρων*», ὡς ἀποκαλοῦνται ὑπὸ Δημοσθένους (46),
ὁ ἐπικίνδυνος οὗτος σκόπελος τῶν δημοκρατιῶν, ἠῤῥξανε
τῆς πόλεως τὴν κουφόνοιαν· διότι ἦσαν αἰσχροκερδεῖς οὗτοι
καὶ ἄπληστοι, καὶ ἐσυμβούλευον ὥς εἰς ἐκείνην χρήσιμον
ὅ,τι ἦν εἰς αὐτοὺς ὠφέλιμον, ὁ καταγγέλλει ὁ Λυσίας τοῖς

(43) Διοδ. ΙΣΤ, 37.

(44) Κ. Ἀριστοκρ. 655.

(45) Λυσ. π. δ. καταλ. 29, ἐπ. — Αἰσχ. π. πρπρδ. 52.

(46) Κ. Ἀνδροτ. 605.



Ἀθηναίοις λέγων (47)· « Οὐχ ὅ,τι ἂν τῇ πόλει βέλτιστον ἢ τοῦτο οἱ ῥήτορες λέγουσιν, ἀλλ' ἀφ' ὧν ἂν αὐτοὶ κερδαίνειν μέλλωσι, ταῦτα ὑμεῖς ψηφίζεσθε ». Κατ' ὄνομα δὲ μόνον ὁ δῆμος κυρίαρχος, ὑπ' αὐτῶν ἤγετο καὶ ἐφέρετο, καὶ αὐτοὺς ὑπηρέτει, κερδαινόμενος διὰ ταπεινῶν δωροδοκιῶν, διὰ συχνῶν μισθοδοσιῶν καὶ δι' ἐστιάσεων ἐν ἐορταῖς καὶ θυσίαις, ὡς ἐλέγχει αὐτὸν ὁ Αἰσχίνης (48)· « Ὁ δὲ δῆμος, ὥσπερ παραγεγηρακῶς ἢ παρανοίας ἐαλωκῶς, αὐτὸ μόνον τοῦτομα τῆς δημοκρατίας περιποιεῖται, τῶν δ' ἔργων ἑτέροις παρακεχώρηκε »· πρὸς ἃ συμφάσκει καὶ ὁ ἀντίπαλος αὐτοῦ Δημοσθένης (49)· « Κύριοι μὲν τῶν ἀγαθῶν οἱ πολιτευόμενοι, καὶ διὰ τούτων ἅπαντα πράττεται· ὑμεῖς δ' ὁ δῆμος ἐν ὑπηρέτου καὶ προσθήκης μέρει γεγέννησθε, ἀγαπῶντες ἐὰν μεταδιδῶσι θεωρικῶν ὑμῖν ἢ βοίδια πέμψωσιν οὗτοι »· καὶ ἀλλαχοῦ (50)· « Οἱ παρ' ὑμῖν ῥήτορες... ὅσοι μῆνες μικροῦ δέουσι νομοθετεῖν τὰ ἐαυτοῖς συμφέροντα »· καὶ πάλιν (51)· « Ἐξ οὗ δ' οἱ διερωτῶντες ὑμᾶς οὗτοι πεφήρασι ῥήτορες· τί βούλεσθε; τί γράφειν, τί ὑμῖν χαρίσωμαι; Προπέποται τῆς παραντίκα ἡδονῆς καὶ χάριτος τὰ τῆς πόλεως πράγματα »· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Λυσίας (52)· « Βοηθοῦσι τῷ μὲν ὀνόματι ὑμῖν, τῷ δ' ἔργῳ σφίσιν αὐτοῖς ». Συνησπίζοντο δ' οἱ κοινοὶ τῶν πολιτευομένων εἰς φατρίας οὐχὶ κατὰ διαφορὰν πολιτικῶν ἀρχῶν ἢ δοξασιῶν διακρινομένας, ἀλλ' ἐκείνην

(47) Π. Νικομ. ἀδ. 16.

(48) Κ. Κτησιφ. 85.

(49) Ὀλυνθ. Γ, λζ (Δούκ.). — Ἰδ. καὶ π. τριήρ. Στεφ. 1232, 4. — Κ. Ἀνδρωτ. 605, 3. — Κ. Ἀριστοκρ. 653.

(50) Κ. Τιμοκρ. 744.

(51) Ὀλυνθ. Γ, 34.

(52) Ὑπ. Πολυστρ. 17.

ὡς πρόφασιν μόνον προβάλλοντες, ἵνα κατακτήσωσι τὴν εὐρυσίαν καὶ διανεμηθῶσιν αὐτῆς τὰ λάφυρα, ὃ εἰρωνεύεται δὲ τούτων ὁ Δημοσθένης (53): «*Πρότερον μὲν γὰρ εἰσεφρετε κατὰ συμμορίας (54), νυνὶ δὲ πολιτεύεσθε κατὰ συμμορίας· ῥήτωρ ἡγεμῶν ἑκατέρων, καὶ στρατηγὸς ὑπὸ τούτῳ, καὶ οἱ βοη(θη)σόμενοι οἱ τριακόσιοι, οἱ δ' ἄλλοι προσνεύμησθε οἱ μὲν ὡς τούτους οἱ δ' ὡς ἐκείνους*». Ὀμοίως δὲ καὶ οἱ ἐκπεμπόμενοι στρατηγοὶ ἐποιοῦντο πολ- λάκις χρῆσιν τῆς πληρεξουσιότητος ἣν ἡ θέσις αὐτῶν τοῖς ἐχορήγει ὅπως αὐξάνωσι τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἐπιβρόχην οὐχὶ τῆς πόλεως, ἀλλ' ἐαυτῶν (55), καὶ διὰ τῆς πολιτικῆς ἐπιβρόχης τῶν φατριῶν αὐτῶν ἡψήφουν τὰς δίκας καὶ ἀπέ- φευγον τὰς τιμωρίας εἰς ἃς ἡ ἰδία αὐτῶν διαγωγὴ, ἢ καὶ ἡ συγχρόνως εἰς ἀκμὴν ἀναισχυντίας προβάσα συκοφαντία ἐξέθετεν αὐτούς· ὥστε, κατὰ Δημοσθένην (56): «*Νῦν δ' εἰς τοῦθ' ἤκει τὰ πράγματα αἰσχύνης, ὥστε τῶν στρατηγῶν ἕκαστος δις καὶ τρίς κρίνεται παρ' ὑμῖν περὶ θανάτου*».

Ἡῤῥανε δ' ἡ τῶν τοιούτων πολιτευομένων ἀκόρεστος ιδιοτέλεια τὴν σπατάλην τῶν δημοσίων, ἣτις ἤρξατο μὲν μετὰ τῆς παντοκρατορίας τοῦ δήμου ἐπὶ Περικλέους, ἀλλὰ τότε εἶχε καὶ τοὺς πλουσίους συμμαχικοὺς φόρους ἐφ' ὧν ν' ἀσκήται ἀκινδυνώτερον. Ἡδὴ δέ, καίτοι ἀπόρου ὄντος τοῦ δημοσίου, ἦσαν πολλῶ πλείονες οἱ «*ἐκ τῶν κοινῶν ταῖς ἰδίαις ἀπορίαις βοηθεῖν ζητοῦντες*», κατ' Ἰσοκρά- την (57): καὶ ὁ Αἰσχίνης ἐπιτιμᾷ τὸν δῆμον διὰ τούτων (58):

(53) Ὀλυνθ. Β, 26.

(54) Ἰδ. ἄνωτ. Μέρ. Γ, Διαίρ. Β, Τμ. Γ, Κεφ. Δ, γ. Σ. 226.

(55) Ἰδ. Δημ. Προσίμ. Μ. 1448. — Λυσ. κ. Ἀλκιβ. Α, 21.

(56) Φιλιππ. Α, 23.

(57) Παναθ. 140.

(58) Κ. Κσησ. 85.



« Ἀπέρχεσθε ἐκ τῶν Ἑκκλησιῶν οὐ βουλευσάμενοι, ἀλλ' ὥσπερ ἐκ τῶν ἐράνων τὰ περιόντα νειμάμενοι ». Τότε ὁ Δημάδης, τὰς προσόδους ἔχων ὑφ' ἑαυτῷ, ὑπέσχετο ἡμίμναιον εἰς ἕκαστον τῶν Ἀθηναίων, ἵνα πείσῃ αὐτοὺς νὰ βοηθήσωσι τοὺς ἀποστάντας κατ' Ἀλεξάνδρου (59). τότε τὰ περισσεύματα πάντων τῶν ταμείων ἀπὸ στρατιωτικῶν εἰς θεωρικὰ μετέτρεψεν Εὐβουλος ὁ Ἀναφλύστιος (60), ὁ ἀγενὴς δημοκόλαξ, περὶ οὗ λέγει ὁ Θεόπομπος (61). « Δημαγωγὸς ἦν ἐπιφανέστατος, ἐπιμελὴς καὶ φιλόπονος, ἀργυρίον τε συχνὸν πορίζων τοῖς Ἀθηναίοις διένειμε· δι' ὃ καὶ τὴν πόλιν ἐπὶ τῆς τούτου πολιτείας ἀνανδροτάτην καὶ ῥαθυμοτάτην συνέβη γενέσθαι ». Καὶ οὐδὲ κἄν ἐδικαιολογεῖτο ἡ αἰσχρὰ αὕτη σπατάλη, δι' αἰσθήματος ὑπερβολικῆς εὐσεβείας· διότι, κατὰ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ τοῦ πανηγυριστοῦ τῶν Ἀθηναίων Ἰσοκράτους (62), μόνον τὰς ἐορτὰς αἷς προσυπῆρχεν ἐστίασις ἥγον οὗτοι τότε μεγαλοπρεπῶς, « ἐν δὲ τοῖς ἀγιωτάτοις τῶν ἱερῶν ἀπὸ μισθωμάτων ἔθνον », τὰς θυσίας ἐκμισθοῦντες εἰς τὸν μειοληπτοῦντα.

Οὕτως ὁ δῆμος διατεθειμένος ὢν καὶ διαφθειρόμενος, κατέστη ἀναξιόμαχος, καὶ ἀντί, ὥς ἄλλοτε, νὰ ἐκτιμᾷ τὸ εὐγενὲς δικαίωμα τοῦ ἐκ καταλόγου στρατεύεσθαι, ἤδη συνίστα κατὰ μέρος τὸν ἴδιον στρατὸν ἐκ ξένων μισθωτῶν, εἰς οὓς ἐνεπιστεύετο τὴν ὑπεράσπισιν καὶ τὰ προσφιλέστερα συμφέροντα τῆς πόλεως, οἵτινες ὁμῶς, ὑπ' οὐδενὸς πατριωτικοῦ αἰσθήματος κινούμενοι, καὶ πρὸς μόνον τὸ κέρδος ἀφορῶντες πολλάκις, ἂν ἐστερουῖντο τοῦ μισθοῦ, ἐπέπιπτον

(59) Πλούτ. Πολιτ. παραγγ. 25.

(60) Ἰδ. Ἀνωτ. Μέρ. Γ, Τμ. Β, Διαίρ. Γ, Κεφ. Δ, α. σ. 435.

(61) Ἐν Ἀρποκρ. 130.

(62) Ἀρειοπ. 29.

ἐ αὐτῶν τῶν συμμάχων καὶ τοὺς διεπόρθουν, τὰ τῆς πό-
 λως καταστρέφοντες συμφέροντα, καὶ τοὺς ἐχθροὺς αὐτῆς
 ὠφελοῦντες μᾶλλον ἢ βλάπτοντες, ὥς πολλάκις ἀγανα-
 κτοῦντες κηρύττουσιν οἱ τότε πατριωτικώτεροι τῶν πολι-
 τωμένων· οἷον ὁ Δημοσθένης λέγων (63)· « Ἐξ οὗ δ' αὐτὰ
 καὶ θ' αὐτὰ τὰ ξενικὰ ὑμῖν στρατεύεται, τοὺς φίλους νικᾷ
 καὶ τοὺς ἐνυμμάχους, οἱ δ' ἐχθροὶ μείζους τοῦ δέοντος
 γέγονασι », καὶ ὁ Αἰσχίνης (64), καὶ ὁ Ἰσοκράτης (65).
 Πολλάκις δ' ἐπεχείρουν καὶ στρατείας αὐτογνωμόνως, ἐπι-
 κινδύνως ἐκθετούσας τῆς πόλεως τὴν ὑπόληψιν καὶ τὰ συμ-
 φέροντα, καὶ μάλιστα ὅταν ἐτύγχανον ἀρχηγῶν ἰδιοτελῶν
 καὶ αἰσχροκερδῶν, οἷος ἦν ὁ Χάρης, περὶ οὗ λέγει ὁ Διό-
 δωρος (66)· « Οὗτος δὲ τοὺς μὲν πολεμίους εὐλαβούμενος,
 τοὺς δὲ συμμάχους ἀδικῶν διετέλει », καὶ οἷος ὁ Ὠρεΐ-
 της Χαρίδημος (67). Καὶ αὐταὶ δὲ αἱ τῆς τακτικῆς τε-
 λειοποιήσεις τοῦ συναγωνιστοῦ τοῦ Θρασυβούλου Ἰφικρά-
 τους, ὅστις ἐπενόησε τὴν τάξιν τῶν πελταστῶν, φαίνονται
 ἀποδεικνύουσαι ὅτι ἦν ἤδη ἀνάγκη ν' ἀναπληρῶται διὰ τῆς
 τέχνης ὅ,τι εἶχεν ἐκλείψει τοῦ ἀρχαίου αἰσθήματος, ἴσως
 δὲ καὶ τῆς ἀρχαίας ἀνδρείας.

Ἐν ᾧ δ' οἱ ξένοι ἐμάχοντο, οἱ Ἀθηναῖοι κατ' οἶκον εἰς
 ἐορτάς καὶ ῥαδιουργίας ἐγκιλινδούμενοι, καὶ ἀσκόπως πο-
 λυπραγμονοῦντες (68), ἡσχολοῦντο εἰς ἑκδοσιν ἀλλεπαλ-
 λήλων ψηφισμάτων, ἀλλήλως καταστρεφόμενων καὶ οὐ-
 δόλως ἐκτελουμένων, ὥς μεμψιμοιρῶν λέγει ὁ Δημοσθέ-

(63) Φιλ. Α, 46. — Ἰδ. καὶ π. Χερρόν. 95. Π. Συντάξ. 1681.

(64) Κ. Τιμάρχ. 46.

(65) Π. Εἰρήν. 14, 398.

(66) ΙΕ, 95. — Ἰδ. καὶ Θεόπ. ἐν Ἀθην. ΙΒ, 43.

(67) Θεόπ. Αὐτ. 47. — Δημ. κ. Ἀριστοκρ.

(68) Δημ. π. Συντάξ. 170, 22.



νης (69). « *Ἡμεῖς δὲ οὐδὲν ποιοῦντες ἐνθάδε καθήμεθα, μέλλοντες αἰεὶ, καὶ ψηφίζόμενοι, καὶ πυνθανόμενοι κατὰ τὴν ἀγορὰν εἴ τι λέγεται νεώτερον* ».

Οὕτω δ' ἀφρόνως ἔχοντες, καὶ ὑπ' ἰδιοτελῶν προΐσταμένων προδηγετούμενοι οἱ Ἀθηναῖοι, μετ' οὐ πολὺ ἐξέπεσαν πάλιν τῆς ἀξιολόγου θέσεως ἣν εἶχον καταλάβει ἐν τῇ συμμαχίᾳ καὶ τῷ συνεδρίῳ τῆς Ὀλ. 101, δ', διότι ἤρξαντο αὐθις, ἐν ὀλιγωρίᾳ τῶν συνθηκῶν, καὶ παραγνωρίζοντες τὴν ἰδίαν ἀδυναμίαν, νὰ πιέζωσι τοὺς συμμάχους « *παρὰ τοὺς ὅρκους καὶ τὰς ξυνθήκας ἐν αἷς αὐτονόμους εἶναι τὰς πόλεις γέγραπται* », κατὰ Δημοσθένην (70), καὶ ὡς λέγει περὶ Τιμάρχου ὁ Αἰσχίνης (71), ὅτι « *Ἡρξε δὲ ἐν Ἀνδρῶ... εὐπορίαν τῇ βδελυρίᾳ τῇ ἑαυτοῦ τοὺς συμμάχους τοὺς ὑμετέρους ποιοῦμενος* ». Ἐπανέλαβον δὲ πάλιν καὶ τὰς κληρουχίας, οἷον τὴν Σάμον κατακληρουχήσαντες (72), ἐν Ὀλ. 103, γ' κατὰ Διόδωρον (73), λέγοντα ὅτι ἐν Ὀλ. 114, β' ὁ Περδίκκας, ἀποδοὺς τοῖς Σαμίοις τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν αὐτῶν, κατήγαγεν αὐτοὺς « *πεφευγότας ἔτη τρισὶ πλείω τῶν τεσσαράκοντα* », κατὰ κριτικούς ὁμῶς τινάς (74), ἐν Ὀλ. 107, α'.

Ἐκ τῶν σφαλμάτων δὲ τούτων ἐπωφελούμενος, καὶ τὴν νέαν δυσαρέσκειαν τῶν Ἑλλήνων ἐκμεταλλευόμενος, κατώρθωσεν ἐπ' ὀλίγον ὁ Ἐπαμεινώνδας ν' ἀντικαταστήσῃ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν θαλασσοκρατίαν τὴν πατρίδα τοῦ ἀντὶ τῶν

(69) K. Ἐπιστ. Φιλίππ. 156. — Ἰδ. καὶ Φιλίππ. A, 43, 9. — Π. Συντάξ. 176, 3. — Π. Ῥοδ. Ἐλευθ. 191, 3.

(70) Π. Ῥοδ. Ἐλ. 198.

(71) K. Τιμάρχ. 44.

(72) Αἰσχ. κ. Τιμ. 23. — Διόδ. IH, 8.

(73) IH, 18.

(74) Bæckh, Staatsh. I, 450. — Panofka, res Samior. 97.



Ἀθηναίων (75). Ἐν δ' Ὀλ. 105, γ' ἀπεςπάσθησαν ὀριστικῶς ἀπὸ τῆς συμμαχίας ἡ Ρόδος, ἡ Κῶς, καὶ τὸ Βυζάντιον (76), ἐξ οὗ προέκυψεν ὁ κατ' αὐτῶν συμμαχικὸς κληθεὶς πόλεμος, διαρκέσας ἐπὶ τρία ἔτη· καὶ ἀμέσως μὲν κατ' ἀρχὰς ἔπεσεν ὁ Χαβρίας ἐν Χίῳ (77), μετὰ ταῦτα δέ, ἐν Ὀλ. 106, α', καὶ τῷ τρίτῳ ἔτει τοῦ πολέμου, ἐξώσθησαν ὁ Τιμόθεος καὶ ὁ Ἰφικράτης τῆς στρατηγίας, εἰς πολλὰν ταλάντων ζημίαν καταδικασθέντες διὰ τῆς ἐταιρείας τοῦ Χάρητος, διαβαλόντος αὐτοὺς ὡς προδότας (78)· ἢ, ὡς ὁ Ἰσοκράτης ἀκριβέστερον ἐκτίθησιν (79), εἰς χρηματικὴν ζημίαν κατεδικάσθη μόνος ὁ Τιμόθεος, ἀπελύθησαν δ' οἱ συστρατηγοὶ αὐτοῦ Ἰφικράτης καὶ Μενεσθεύς· « *Τὰς μὲν πράξεις Ἰφικράτους ἀναδεχομένου, τὸν δ' ὑπὲρ τῶν χρημάτων λόγον Μενεσθέως, τούτους μὲν ἀπέλυσε, Τιμόθεον δὲ τοσούτοις ἐζημίωσε χρήμασιν, ὅσοις οὐδένα πώποτε* ».

Ὁ ἀδέξιος δ' οὗτος Χάρης συνεμάχησε μετὰ τοῦ ἀποστάτου Πέρσου Ἀρταβάζου κατὰ τοῦ Μεγάλου Βασιλέως, ὅστις ἔνεκα τούτου ἀπεφάσισε νὰ βοηθήσῃ τοὺς τοῖς Ἀθηναίοις πολεμοῦντας συμμάχους (80)· τοῦτο δὲ φοβηθέντες οἱ Ἀθηναῖοι, κατέλυσαν τὸν πρὸς αὐτοὺς πόλεμον μετ' οὐ μικρῶν θυσιῶν, ἅς μνημονεύει καὶ ὁ Οὐλπιανός, χωρίον ὁμῶς τοὺς Δημοσθένους σχολιάζων (81), ἀναφερόμενον εἰς ἄλλην περίστασιν, καὶ ἀπεκόπησαν τῶν συμμάχων, πλὴν ἐλασσόνων τινῶν, οἵτινες δὲν ἀπέφερον ὁμοῦ ὑπὲρ τὰ 45

(75) Διόδ. ΙΕ, 78.

(76) Δημ. π. Ροδ. Ἐλευθ. 191, 40 — Διόδ. ΙΣΤ, 7.

(77) Διόδ.—Corn. Nep. Chabr. sv.

(78) Διόδ. ΙΣΤ, 21.

(79) Π. Ἀντιδ. 75.

(80) Διόδ. ΙΣΤ, 22.

(81) Ὀλ. Γ, 36, 10.



τάλαντα (82). δι' ὃ καὶ ὁ Αἰσχίνης καταριθμεῖ εἰσέτι τὴν Τένεδον μετὰ τῶν συμμαχίδων (83).

Ἐν τούτοις ὁμῶς δὲν ἦσαν εἰσέτι τοσοῦτον καταβεβλημένοι αἱ Ἀθηναί, ὥστε νὰ μὴ δύνανται νὰ ὠφελῶνται ἐκ τῶν περιστάσεων, καὶ ν' ἀναμίγνυνται ἐπιτυχῶς εἰς τὰ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων πράγματα. Οὕτως, ἀγανακτοῦντες κατὰ τῶν Θηβαίων, ὅτι ἐν Ὁλ. 103, γ' ἔλαβον τὸν Ὠρωπὸν παρὰ τῶν Ἐρετριέων, ἀφαιρεσάντων αὐτὸν ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων (84), καὶ ὅτι ἐσφετερίζοντο τὴν Εὐβοίαν, ἐξεστράτευσαν εἰς τὴν νῆσον ταύτην ἐν Ὁλ. 105, γ', ὑπὸ μερίδος Εὐβοέων καλούμενοι (85), καὶ πάλιν ἐν Ὁλ. 106, δ', ὅτε μετὰ Φωκίωνος ἐπολέμησαν ἐν Ταμυναῖς ὑπὲρ τοῦ Ἐρετριέως Πλουτάρχου κατὰ Φιλίππου, καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου ἐγκαταλειφθέντες καὶ προδοθέντες, ἐτιμώρησαν αὐτὸν ἔπειτα (86).

Συγχρόνως δέ, ἐν Ὁλ. 104, α', ὁ Τιμόθεος κατέκτα καὶ διάφορα μέρη τῆς Θρακικῆς παραλίας, ἰδίως ἐν τῇ Χαλκιδικῇ τὴν Τορόνην, Ποτίδαιαν, Μεθόνην, Πύδναν (87), καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κότυρος, ὅστις ἤρχεν εἰσέτι ἐν Ὁλ. 104, γ' (88), ἡ Χερσόνησος παρεχωρήθη ἐν Ὁλ. 105, γ' (89) ὑπὸ Κερσοβλέπτου καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ εἰς τοὺς Ἀθηναίους, πέμψαντας ἐκεῖ κληρούχους ἐν Ὁλ. 106, δ' (90) ὑπὸ τὸν Διοπεΐθην, ὅστις ἠθέλησε νὰ τοὺς ἐγκατα-

(82) Δημ. π. Στεφ. 305, 15.

(83) Π. Πρπρσβ. 6.

(84) Ξενοφ. Ζ, 4, 1. — Διόδ. ΙΕ, 76.

(86) Ἰδ. καὶ Δημ. π. Εἰρ. 58, 7.

(85) Διόδ. ΙΣΤ, 7. — Αἰσχ. Πρπρσβ. 49. Κ. Κτησ. 26. — Δημ. π. Στε. 259.

(87) Διόδ. ΙΕ, 81.

(88) Δημ. κ. Πολυκλ. 1207.

(89) Δημ. κ. Ἀριστογ. ἰδίως σ. 677-81.

(90) Διόδ. ΙΣΤ, 34.



σῆσθαι εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου ἀντιποιουμένην Καρδίαν, δὲ κατηγορήθη, καὶ ὑπερησπίσθη αὐτὸν ὁ Δημοσθένης(91). Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον καὶ σχέσεις συνέδεον οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τῶν Βασιλέων τῆς Θράκης καὶ τοῦ Βοσπόρου, οἱ μὲν ὑπηρέτουν τὴν ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις ἐπιβρόχην αὐτῶν, ὁ δὲ Λεύκων ἐκ Βοσπόρου, ἔτρεφε τὴν πόλιν πέμπτων αὐτῇ σίτου φορτία (92).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

Μέχρι τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης.

Ἐν ᾧ δ' οὕτως ἡγωνίζοντο καὶ κατὰ μέρος κατῴρθουν αἱ Ἀθηναίαι ν' ἀνακτήσωσι μέρος τῆς ἀρχαίας ἐπιβρόχης αὐτῶν, δύναμις κατ' ἀρχὰς ἀγνοουμένη καὶ παρορωμένη, αἰφνηδίῳς αὐξήσασα, ἡ Μακεδονική, ὑψώθη ἀπέναντι αὐτῶν καὶ τὰς ἀνέτρεψεν. Ἔθετο δὲ τὰς βάσεις αὐτῆς ἡ πονηρὰ καὶ οὐδὲν ἀνθρώπινον ἢ θεῖον αἰδουμένη ἐπιδεξιότης τοῦ Φιλίππου, «Ὅς γε καὶ ὅρκους Θεῶν κατεπίιτησεν ἀεὶ, καὶ σπονδὰς ἐπὶ παντὶ ἐψεύσατο, πίστιν τε ἡτίμασε μάλιστα ἀνθρώπων», κατὰ Πausανίαν(1). Ἐτεχνάζετο δὲ συνήθως θωπείας καὶ ὑποσχέσεις πρὸς τὰς πόλεις, μέχρις οὔ, ἀφοπλίσας καὶ οὐδετερώσας αὐτάς, ἐστρέφετο κατ'

(91) Εἰς Χερρόν 88, 3. — Ὑπόθ. Λιβαν.

(92) Δημ. πρ. Λεπτ. 416, 21.

(1) Η, 7, 4. — Ἰδ. καὶ Δημ. Ὀλυνθ. Β, 19, ἐπ. Π. Χερσον. 105, 5. Κ. Φιλ. ἐπιστ. 153, b. — Θεόπ. ἐν Πολυβ. Η, 11. — Justin. IX, 8.



αὐτῶν ἐν καιρῷ. Οὕτω, μέχρις οὗ στηρίξῃ τὸν ἴδιον θρόνον, κλονιζόμενον ἐν Μακεδονίᾳ, ἀφῆκεν αὐτόνομον τὴν Ἀμφίπολιν εἰς ἣν ἐπωφθαλμίων οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ δι' ἣν ὑπεστήριζον τὸν ἀντίπαλον τοῦ Φιλίππου Ἀργαῖον (2). Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ, ἰσχυρὸς γενόμενος, πρῶτον μὲν ἐν Ὀλ. 105, γ' διὰ τῶν Ὀλυνθίων ἀφῆρεσεν ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων τὴν Πύδναν, τὴν Τορόνην, καὶ τὰς παρακειμένας πόλεις (3), ἔπειτα δέ, ἐν Ὀλ. 108, α', κατέστρεψε καὶ αὐτὰς καὶ τὴν Ὀλυνθον (4).

Τότε δ' ἤρξατο ἀπειλῶν καὶ τὰ λείψανα τῆς τῶν Ἀθηναίων θαλασσοκρατίας· καί, ὡς ἀπομνημονεύει ὁ Δημοσθένης (5), πρῶτον μὲν εἰσβαλὼν εἰς τὰς τῇ Μακεδονίᾳ προσεχεῖς νήσους, τὴν Λῆμνον καὶ Ἰμβρον, ἀπήγαγεν εἰς αἰχμαλωσίαν Ἀθηναίους πολίτας· ἔπειτα δὲ περὶ Γεραιστόν, τὸ εὐβοϊκὸν ἀκρωτήριον, συνέλαβε πλοῖα ἄττικά, καὶ πολλὰ ἀπ' αὐτῶν ἀφῆρεσε χρήματα, καὶ μετὰ ταῦτα, τὰς Ἀθηναῖς ἀψηφῶν, ἀπέβη εἰς αὐτὸν τὸν Μαραθῶνα, καὶ τὴν ἱερὰν τριήρη, τὴν Πάραλον, προσέτι συνέλαβε, καὶ σπουδαίως ἡσχολεῖτο ναυτικὴν νᾶ καταρτίσῃ δύναμιν, ὡς ὁ ῥήτωρ περιγράφει αὐτόν (6)· « Ὁ δὲ τριήρεις κατασκευάζεται καὶ νεωσοίκους οἰκοδομεῖται, καὶ ἀποστόλους ἀποστέλλειν βούλεται ».

Οὕτως ἐν Ὀλ. 108, β' κατηνάγκασε τοὺς Ἀθηναίους νᾶ συνομολογήσωσιν « αἰσχρὰν καὶ ἀσύμφορον εἰρή-

(2) Διόδ. ΙΣΤ, 3. — Ἰδ. καὶ Ἡγήσιπ. π. Ἄλον. 83, 22. — Δημ. κ. Ἀριστοκρ. 660, 14. Κ. Φιλ. ἐπιστ. 164, 15.

(3) Διόδ. ΙΣΤ, 8. — Δημ. Φιλιππ. Β, 70, 25.

(4) Διόδ. ΙΣΤ, 53.

(5) Φιλ. Α, 49.

(6) Αὐτ. 80. — Ἰδ. καὶ Φιλ. Β, 74, 18.



ιν » (7), τὸ ἐπώνυμον φέρουσιν τοῦ προτείναντος δημα-
γοῦ Φιλοκράτους, δι' ἧς ἀγενῶς κατέλειπον εἰς τὴν διά-
θασιν αὐτοῦ τοὺς ἰδίους συμμάχους, καὶ τὸν ἐν Θράκῃ Κερ-
σδλέπτην, καὶ τοὺς Φωκεῖς, οὓς, μετὰ τῶν Θηβαίων καὶ
Θεσσαλῶν συμμαχοῦντας, ἐπολέμει ἀπὸ τινων ἐτῶν ἤδη ὁ
Φίλιππος. Ὅτε δὲ τῷ ἠνέωξαν καὶ τὰς Θερμοπύλας, τὸ
ἀνηθὲς τοῦτο προπύργιον τῆς Ἑλλάδος, ὃ κατεῖχον οἱ
Ἀθηναῖοι ἐν Ὀλ. 107, α', τότε μάλιστα ἐδυνήθη ν' ἀνα-
μιγῇ δραστηρίως εἰς τὰ Ἑλληνικά, πρὸς τελευταῖον αὐτῶν
ὄλεθρον, ὃ καὶ προσάπτει αὐτοῖς ὁ Δημοσθένης(8). « *Πρᾶγμα
γὰρ ἔντιμον καὶ μέγα καὶ λαμπρόν, καὶ περὶ οὗ πάντα
τὸν χρόνον αἱ μέγιστα τῶν πόλεων πρὸς αὐτὰς διεφέ-
ροντο, ... ἡμῶν ἀμελούντων, ἔρημον ἀνείλετο* ».

Ὁ δὲ Φίλιππος, καὶ τοι μετὰ τῆς ἐπιτυχίας συναυξο-
μένης καὶ τῆς φιλοδοξίας αὐτοῦ (9), ἐξηκολούθει ὁμως
εἰσέτι χρώμενος τῇ ἄλωπεκῇ, καθησυχάζων τοὺς Ἀθη-
ναίους, οὓς ὑπὲρ τοὺς ἄλλους Ἑλληνας ἐφοβεῖτο, προσ-
ποιούμενος ὅτι τὰ πάντα αὐτοῖς χαρίζεται, ἵνα τοὺς ἀπο-
κοιμίζῃ, καὶ παντοῖα ὑποσχόμενος, ὡς ἐν Ἡγησίππῳ (10).
« *Εἰ δέ τι μὴ καλῶς γέγραπται ἐν τῇ εἰρήνῃ, τοῦτ' ἐπαγορ-
θώσεσθαι, ὡς ἅπαντα Φίλιππον ποιήσοντα, ὅς' ἂν ὑμεῖς
ψηφίσεσθε* ». Συγχρόνως δὲ προώδευε βαθμηδὸν ἀλλαχοῦ,
ἀναμιγνύμενος εἰς τὰ τῆς Ἑλλάδος, φιλίας συνδέων, ἢ
πόλεων ὀχυρῶν γινόμενος κύριος, ἢ φίλους ἐαυτοῦ εἰς αὐ-
τὰς ἐγκαθιστῶν, καὶ οὕτως ἰσχυρῶς τὴν ἰδίαν ἐπιβρόχην
ιδρύων ἐν Θράκῃ, ἐν Θετταλίᾳ, ἐν Βοιωτίᾳ, ἐν Πελοπον-

(7) Λιδάν. ὑπόθ. εἰς Δημ. π. Πρπρσδ. — Ἰδ. καὶ Αἰσχ. π. Πρπρσδ.

(8) Φιλ. Δ, 143. — Ἰδ. καὶ π. Στεφ. 231-9. Φιλ. Β, 74, 10. Γ, 119, 14.

(9) Δημ. Φιλιππ. Β, 67. Γ. 115.

(10) Π. Ἀλων. 82, 10.



νήσῳ, ὅπου Ἀρκάδες, Μεσσήνιοι, Ἀργεῖοι, συνεμάχουν ἤδη αὐτῷ (11), καὶ τὴν Ἀττικὴν περιεκύκλου βαθμηδὸν διὰ πλεκτανῶν ἀοράτων, πολλὰς τῶν πέριξ χωρῶν ὑφ' ἑαυτὸν ἢ ὑπὸ τοὺς ὁμοφρονοῦντας αὐτῷ ἀνεπαισθήτως ποιούμενος, ὥς καταγγέλλεται ἐν Ὀλ. 109, δ' ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους (12). « Ὁ τὴν Εὐβοίαν ἐκεῖνος σφετεριζόμενος καὶ κατασκευάζων ἐπιτείχισμα ἐπὶ τὴν Ἀττικὴν, καὶ Μεγάροις ἐπιχειρῶν, καὶ καταλαμβάνων Ὠρεόν, καὶ κατασκάπτων πορθμόν, καὶ καθιστὰς ἐν μὲν Ὠρεῶ Φιλιστίδην τύραννον, ἐν δ' Ἐρετρίᾳ Κλείταρχον ».

Ἀπεδύσατο δὲ τότε ὁ ῥήτωρ εἰς ἀγῶνα εὐγενῆ, ἀντιταχθεὶς σχεδὸν μόνος κατὰ τῶν νικηφόρων ὅπλων τοῦ Μακεδόνα διὰ τοῦ φλογεροῦ ὅπλου τῆς εὐγλωττίας, καὶ ἐξεγείρων τοὺς Ἀθηναίους, καὶ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας συμβουλεύων καὶ παροτρύνων, καὶ μετὰ τῶν ιδίων φίλων παντοίως κατ' ἐκείνου ἀνταγωνιζόμενος, ὥς ἐν τούτοις λέγει (13). « Αἱ πέρυσσι πρεσβεῖαι αἱ περὶ τὴν Πελοπόννησον ἐκεῖναι καὶ κατηγορίαι αἷς ἐγὼ καὶ Πολύευκτος ὁ βέλτιστος ἐκεινοσὶ καὶ Ἠγήσιππος καὶ Κλειτόμαχος καὶ Λυκοῦργος καὶ οἱ ἄλλοι πρέσβεις περιήλθομεν, καὶ ἐποιήσαμεν ἐπισχεῖν ἐκεῖνον ».

Ἀνεχαίτισαν δ' ἐπὶ τι αὐτὸν καὶ αἱ τοῦ Φωκίωνος νίκαι, ὅτε οἱ Μεγαρεῖς, ὑπὸ τῶν Θηβαίων ἀπειλούμενοι, ἐκάλεσαν τοὺς Ἀθηναίους, καὶ ὁ Φωκίων ἐπελθὼν προκατέλαβε τὴν πόλιν καὶ ἔκτισε τὰ μακρὰ τεῖχη εἰς Νίσαιαν, τὸν λιμένα αὐτῆς (14). ὥς καὶ ὅτε ὁ Φωκίων, ἐκστρατεύσας εἰς

(11) Πολύβ. ΙΖ, 14.—Ἰδ. καὶ Δημ. π. Περσέ. 424.—Ἰσοκ. εἰς Φιλ. 74.

(12) Π. Στεφ. 248, 12.

(13) Φιλ. Γ, 129, 7.

(14) Πλούτ. Β, Φωκ. 15.



Εὐβοϊαν, ἐν Ὀλ. 109, δ', « Κατεπολέμησε Κλείταρχον τὰς Ἐρετρίας τύραννον, καθεσταμένον ὑπὸ Φιλίππου », κατὰ Διόδωρον (15), ἣν ἐκστρατείαν συγγέει ὁ Πλούταρχος (16) μετὰ τῆς ἐν Ὀλ. 106, δ' ὑπὲρ Πλουτάρχου γενομένης.

Τότε δ' ἡ προσωρινὴ αὕτη δόξα συνήγαγε περὶ τὰς Ἀθήνας νέαν μικρὰν συμμαχίαν Εὐβοέων, Ἀχαιοῶν, Κορινθίων, Μεγαρέων, Λευκαδίων καὶ Κερκυραίων (17)· ἀλλ' ἡ ἀρχαία περιωπὴ τῆς πόλεως δὲν ὑπῆρχε πλέον, καὶ αὐτοὶ οἱ μετ' αὐτῆς συνασπιζόμενοι ἡμυρσθήτουν αὐτῇ τὴν ἡγεμονίαν καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ συνάγειν τὸ συνέδριον, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Δημοσθένης (18)· « Οὕτω διαβεβλήμεθα καὶ καταφρονούμεθα ἐκ τούτων, ὥστε τῶν ἐν αὐτῷ τῷ κινδυνεύειν ὄντων οἱ μὲν ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας ἡμῶν ἀντιλέγουσιν, οἱ δ' ὑπὲρ τοῦ ποῦ συνεδρεύσουσι ».

Καὶ εἰς Θράκην δὲ προσέτι, μάλιστα δ' εἰς Χερσόνησον, ἐξετείνετο τῶν Ἀθηναίων ἡ ἰσχὺς, καὶ ἐκεῖ ἐν Ὀλ. 109, β' καὶ γ' ἐπροσπάθει ν' ἀντιπράττει τῷ Φιλίππῳ ὁ Διοπίθης (19)· ἐν δ' Ὀλ. 110, α', ὅτε ὁ Φίλιππος ἐπολιόρχησε τὸ Βυζάντιον, τότε ἐλύθη ἐντελῶς ἡ ἐν Ὀλ. 108, β' συνομολογηθεῖσα συνθήκη (20), καὶ ἐκηρύχθη πόλεμος μεταξὺ Φιλίππου καὶ Ἀθηναίων, ἀλλήλως αἰτιωμένων διὰ τὴν ἐφαρμογὴν καὶ ἔναρξιν αὐτοῦ. Προσετέθησαν ὁμῶς τότε εἰς τὰς Ἀθήνας νέοι φίλοι, ἡ Πέρινθος, καὶ προσέτι οἱ Χίοι, οἱ Κῶοι, οἱ Ῥόδιοι, δι' ὃ ἀποθάρρυνθεις ὁ Φίλιππος, ἔλυσε

(15) ΙΣΤ, 74.

(16) Β. Φωκ. ΙΗ.

(17) Δημ. π. Στεφ. 11. — Πλούτ. Δημ. ΙΖ. — Αἰσχ. κ. Κτησ. 30.

(18) Φιλ. Δ, 133.

(19) Δημ. Χερρόν. Π. Ἀλων. 87.

(20) Διον. Ἀλικ. Ἐπιστ. Α' εἰς Ἀμμαῖον, Κ. 11, Τ. ΣΤ. σ. 740, Rsk.



τὴν πολιορκίαν, καὶ συνήνεσεν ἐκ νέου εἰς εἰρήνην (21).

Ἄλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ἐστεροῦντο τῆς εἰς τὰς κρισίμους ἐκείνας περιστάσεις ἀναγκαίας ἐνότητος τῶν βουλευμάτων καὶ ἐνεργειῶν, καὶ παρέλυεν αὐτοὺς ἡ διχογνωμία, εἴτε ἐξ ἀβουλίας προερχομένη τῶν ἰσχυόντων ῥητόρων, εἴτε ἐκ πονηρίας καὶ προδοσίας αὐτῶν, ἣν πιστεύει μᾶλλον ὁ Δημοσθένης, λέγων (22): «Εἰσὶ γάρ, εἰσὶν οἱ πάντ' ἐξαγγέλλοντες ἐκείνῳ παρ' ἡμῶν αὐτῶν πλείους τοῦ δέοντος» καὶ ἀλλαγῶ (23) τὰ κακῶς γενόμενα λέγει ἐν τῇ πόλει «διὰ τὴν τῶν καταράτων καὶ θεοῖς ἐχθρῶν ῥητόρων πονηρίαν», περὶ ἐνὸς ἐξ ὧν ἐπιφωνεῖ (24): «Μιαρόν, μιαρόν τὸ θηρίον, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖαι, τοῦτο, καὶ ἄμικτον». Προεῖχον δ' ἐν τοῖς ὑπόπτοις τούτοις ἐπὶ Μακεδονισμῷ ὁ Αἰσχίνης, τοῦ Δημοσθένους ὁ πρῶτιστος ἀντίπαλος, καὶ ὁ δημαγωγὸς Εὐβούλος ὁ Ἀναφλύστιος (25), ὅστις ἐν τοῖς Βίοις, τῶν Γ' ῥητόρων (26) Προβαλήσιος λέγεται, ἂν δὲν εἶναι ἄλλος ἐκείνου. Οὗτοι κατ' ἀρχὰς εἶχον συμπολεμήσει μετὰ Δημοσθένους τὴν πολιτικὴν τοῦ Φιλίππου (27): ἀλλὰ μετὰ ταῦτα, εἴτε ἐκ κακῆς τῶν πραγμάτων ἐκτιμήσεως καὶ ζηλοτυπίας πρὸς τὸν Δημοσθένην, εἴτε διὰ δώρων καὶ ὑποσχέσεων τοῦ Φιλίππου ἀγορασθέντες, ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τῆς εἰρήνης, καὶ αὐξάνοντες τοῦ δήμου τὴν ἀκηδίαν καὶ ἀπρονοησίαν, καθίστων αὐτὸν κωφὸν εἰς τὴν φωνὴν τοῦ ἀγρύπνου φύλακος τῆς ἐλευθερίας, ὅστις ἐκ μόνης τῆς ἐν-

(21) Διόδ. ΙΣΤ, 77. — Πλούτ. Φωκ. ΙΘ.

(22) Φιλ. Α, 45.—Ἰδ. καὶ Φιλ. Γ, 720. Δ, 132, 24. Π. Χερσον. 104, 25.

(23) Κ. Ἀριστογ. 687.

(24) Αὐτ. 788.

(25) Ἰδ. Ἀνωτ. Μέρ. Γ, Τμ. Β, Διαίρ. Γ, Τμ. Γ, Κεφ. Δ, α. σ. 436.

(26) Πλούτ. Β. Γ' Ρ'. ΙΒ, 248.

(27) Δημ. π. Περσέβ. 344. 348.



τοῦ ἀντιστάσεως ἤλπιζε σωτηρίαν, ἀλλὰ παρεπονείτο εἰς τὸν δῆμον ὅτι, ὅτε παρήνει τὰ βέλτιστα (28), « *Εὐθὺς ἀνασσίς τις λέγει ὡς οὐ δεῖ ληρεῖν, οὐδὲ γράφειν πόλεμον, παραθεὶς εὐθέως ἐξῆς τὸ τὴν εἰρήνην ἄγειν ὡς ἀγαθόν, καὶ τὸ τρέφειν δύναμιν μεγάλην ὡς χαλεπόν* »· καὶ ἄλλοχοῦ, τὰς κινούσας τοὺς ἀντιλέγοντας αἰτίας αἰνιττόμενος (29)· « *Τοῦτο δ' ἐστὶν ὃ τῶν ἀναλίσκομένων χρημάτων πάντων Φίλιππος ὠνεῖται, αὐτὸς μὲν πολεμεῖν ὑμῖν, ὑφ' ὑμῶν δὲ μὴ πολεμεῖσθαι* ». Μεταξὺ δὲ τῶν ἀντιθέτων συμβουλῶν ἀμφιρρέπων ὁ δῆμος, καὶ διστάζων τί τὸ πρακτέον, ἔμενεν εἰς ὀλεθρίαν ἀπραξίαν, δι' ὃ καὶ λέγει πάλιν αὐτοῖς ὁ Δημοσθένης (30)· « *Πολύ τι σκότος, ὡς ἔοικεν, ἔστι παρ' ὑμῖν πρὸ τῆς ἀληθείας* ».

Ἐν τούτοις δ' ὁ Φίλιππος, νέαν ἐπιζητῶν ἀφορμὴν ἀναμίξεως εἰς τὰ Ἑλληνικά, εὗρεν αὐτὴν ἐν Ὀλ. 110, 6', κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ κατ' Ἀμφίσσης Ἀμφικτιονικοῦ πολέμου, ὅστις ἦν ἀνανέωσις τοῦ ἐν Ὀλ. 108, δ' παύσαντος ἱεροῦ. Τότε δ' ἡ ἐπιρροὴ αὐτῶν ἐκείνων, οἵτινες εἶχον καλέσει τὸν Μακεδόνα ἐντὸς τῶν Θερμοπυλῶν, ἠνέωξεν εἰς αὐτὸν τὴν Ἑλλάδα ἐκ νέου, καὶ ὅτε κατέλαβε τὴν Ἑλλάτειαν, τῆς ἔσω Ἑλλάδος τὴν κλεῖδα, τότε τὰ ἐπιθετικὰ καὶ φιλόδοξα αὐτοῦ σχέδια κατέστησαν προφανῆ καὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους αὐτοῦ συμμάχους, καλῶς ἐννοοῦντας περὶ Ἑλατείας ὅ,τι λέγει καὶ ὁ Στράβων (31), « *Ὅτι πασῶν μεγίστη τῶν ἐνταῦθα πόλεων καὶ ἐπικαιροτάτη διὰ τὸ ἐπικεῖσθαι τοῖς στενοῖς, καὶ τὸν ἔχοντα ταύτην ἔχειν τὰς*

(28) Φιλ. Δ, 146.

(29) Γ, 113, 4. — Ἰδ. καὶ π. Ἄλον. 77, 26.

(30) Π. Στεφ. 281.

(31) Θ, 639, C. — Ἰδ. Δημ. π. Στεφ. 278.



εἰσβολὰς τὰς εἰς τὴν Φωκίδα καὶ τὴν Βοιωτίαν». Περιγράφει δ' ὁ Διόδωρος (32) ὅτι, ὅτε ἔφθασεν εἰς Ἀθήνας ἡ ὀλεθρία εἰδήσις τῆς εἰτελάσεως τοῦ Φιλίππου, οἱ σαλπικταὶ ἐσήμαινον δι' ὅλης τῆς νυκτός, καὶ ἡ πόλις ἦν ὀρθὴ διὰ τὸν φόβον, καὶ πάντες συνέδραμον εἰς τὸ Θέατρον, ὅπου μόνος ὁ Δημοσθένης ἐτόλμησε νὰ ὁμιλήσῃ, συμβουλεύσας συμμαχίαν μετὰ τῶν Θηβαίων. Ἐπεμψαν δ' ἀμέσως οἱ Ἀθηναῖοι εἰς Θήβας, καὶ ἀμρότεραι αἱ πόλεις, λησμονήσασαι τὸ ἀμοιβαῖον μῖτος, συνησπίσθησαν κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ (33), ἀλλ' ἠνώθησαν μόνον ὅπως ὁμοῦ ἡττηθῇσαι τῇ 7ῃ Μεταγειτνιῶνος (34) τῆς Ὀλ. 110, γ' ἐν Χαιρωνείᾳ, ὅπου τῶν Ἀθηναίων ἐστρατήγουν ὁ Λυσικλῆς καὶ ὁ Χάρης (35), ἔτι μείζονα ἀναδείξωσι τοῦ Φιλίππου τὸν θρίαμβον, καὶ γένωνται ὁμοῦ ἑκπτωτοὶ τῆς ἡγεμονίας περὶ ἧς πρὸς ἀλλήλας ἤριζον, παραδιδούσαι εἰς τοὺς Μακεδόνας τὸ σκῆπτρον αὐτῆς. Δι' ὃ καὶ δικαίως θεωρεῖ ὁ Ἰουστίνος (36) τὴν ἀποφράδα ἐκείνην ἡμέραν ὡς τὴν τελευταίαν τῆς ἀρχαίας δόξης καὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς ὅλης Ἑλλάδος· «*Hic dies universæ Græciæ et gloriam dominationis et vetustissimam libertatem finivit*».

(32) ΙΣΤ, 84.

(33) Δημ. Αὐτ. 285.

(34) Πλούτ. Καμῖλ. ΙΘ. — Διόδ. ΙΣΤ, 86-89.

(35) Πλούτ. π. Εὐγεν. Β. Τ. 6. Τχν.

(36) ΙΧ, 3.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Μέχρι τῶν Ῥωμαϊκῶν.

Καὶ μετὰ τὸν θρίαμβον ὁμοῦς τοῦτον ἐξηκολούθησεν ἐπιδεικνύων ὁ Φίλιππος πολιτικὴν ἢ μᾶλλον εἰρωνικὴν φιλοπροσύνην πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες τοσοῦτον ἦσαν τότε περίφοβοι καὶ ἐκνενευρισμένοι, ὥστε οὐδ' ἠδύναντο ν' ἀκολουθήσωσι τὰς ἀνδρικὰς συμβουλὰς τοῦ ῥήτορος Ὑπερίδου, προτρέποντος αὐτοὺς νὰ παρατείνωσι τὴν ἀντίστασιν, καθιστῶντες τοὺς ἀτίμους ἐπιτίμους, τοὺς μετοίκους πολίτας, καὶ τοὺς δούλους μετοίκους (1). Ἐδέχθησαν δὲ τὴν εἰρήνην ἣν προσέφερεν αὐτοῖς ὁ νικητής, γυμνοῦσαν αὐτοὺς πασῶν τῶν ὑπολειπομένων αὐτοῖς κτήσεων, ἰδίως τῶν ναυτικῶν, ὡς λέγει ὁ Παυσανίας (2). « Ἀθηναῖοις δὲ λόγῳ συνθέμενος, ἔργῳ σφας μάλιστα ἐκάκωσε, νήσους τε ἀφελόμενος, καὶ τῆς ἐς τὰ ναυτικὰ πάσης ἀρχῆς ». Εἰς μικρὰν δὲ καὶ ἄσημον ἀποζημίωσιν ἔδωκεν αὐτοῖς τὸν Ὠρωπόν (3). καὶ κατὰ τοῦτο μόνον ἐδύναντο οἱ Ἀθηναῖοι νὰ θεωρηθῶσιν ὡς εὐτυχέστεροι τῶν Βοιωτῶν, ὅτι τοῖς ἐχάριστε καὶ τὴν αὐτονομίαν των, ὡς ὁ αὐτός (4). « Ἀθηναῖοι γάρ, μετὰ τὸ ἀτύχημα τὸ ἐν Βοιωτοῖς οὐκ ἐγένοντο Φιλίππου κατήκοοι, ἀλόντων μὲν σφίσι δυσχιλίων, ὧν ἐκράτησε παρὰ τὸ ἔργον, χιλίων δὲ φονευθέντων ».

(1) Ψ. Πλούτ. Β. Ι' Πρτ. Θ, 379.

(2) Α, 25.

(3) Αὐτ. Α, 34 — Δημ. Π. δωδεκαετ. Bekk. Τ. Γ. 488.

(4) Ζ, 10. — Ἰδ. καὶ Justin IX, 4.



Οὐχ ἤττον δ' ὅτε ὁ Φίλιππος, τῇ εὐγενεῖ ἐπόμενος πολιτικῇ εἰς ἣν ὁ Ἰσοκράτης προέτρεπεν αὐτόν (5), ἠθέλησεν ἐν Κορίνθῳ ν' ἀναγνωρισθῇ ἡγεμὼν καὶ ἀρχιστράτηγος τῶν Ἑλλήνων πάντων κατὰ τῶν Περσῶν (6), μετέσχον, προτάσει τοῦ Δημάδου, τοῦ συνεδρίου καὶ τῆς εἰρήνης καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ συνανεγνώρισαν αὐτόν, καὶ ὑπεσχέθησαν αὐτῷ διὰ τὴν ἐκστρατείαν ἵππεῖς καὶ τριήρεις (7).

Ὅτε δὲ διεδέχθη τὸν Φίλιππον ὁ Ἀλέξανδρος ἐν Ὀλ. 111, β', ἀνεγνώρισαν μὲν καὶ τούτου τὴν κατὰ Περσῶν στρατηγίαν (8), ἀλλ' οὐχ ἤττον ἀπεπειράθησαν ν' ἀποσείσωσι τὸν ζυγὸν αὐτοῦ. Ἀλλὰ κατεπτόησεν αὐτοὺς ἡ δραστηριότης καὶ ἱκανότης τοῦ νέου Βασιλέως, ὅστις ἐπιτακτικῶς ἀπήτησε παρ' αὐτῶν τὴν παράδοσιν τοῦ Δημοσθένους, τοῦ Πολυεύκτου, τοῦ Λυκούργου, τοῦ Ὑπερίδου, τοῦ Χαριδήμου, καὶ ἐτέρων τινῶν ῥητόρων, ὀκτὼ ἢ δέκα, περὶ ὧν οἱ ἀρχαῖοι διαφωνοῦσι (9). Μόλις δ' ἐξιλέωσεν αὐτόν ἡ πρεσβεία τοῦ φιλομακεδόνος Δημάδου, καὶ οὕτως ἐπετράπη εἰς τὰς Ἀθήνας νὰ διατηρήσωσιν εἰσέτι τὴν ἐσωτερικὴν αὐτονομίαν αὐτῶν.

Κατ' ἐκείνην δὲ τὴν ἐποχὴν ἔφθασεν ἡ πόλις καὶ εἰς ἀκμὴν τινὰ οἰκονομικὴν ὑπὸ τὴν ἔμφρονα καὶ πατριωτικὴν διαχείρισιν τοῦ Λυκούργου, ὅστις διετέλεσε ταμίας τῆς κοινῆς προσόδου ἢ ταμίας τῆς διοικήσεως ἐπὶ δώδεκα ἔτη, παρὰ τὸ γράμμα τοῦ νόμου, τέσσαρα μὲν αὐτός, τὰ δὲ λοιπὰ διὰ συγγενῶν του, ἐν Ὀλ. 110, γ' μέχρι 113, γ',

(5) Ἰσοκ. π. Φίλιππ.

(6) Διόδ. ΙΣΤ, 89.

(7) Πλούτ. Φωκ. ΙΣΤ.

(8) Διόδ. ΙΖ, 4. — Δημ. π. τῶν πρ. Ἀλαξ. Συνθ.

(9) Πλούτ. Δημ. ΚΓ. — Ἀρρίαν. Α, 10.



κατὰ Πλούταρχον (10) συνήγαγεν ἑξακισχίλια πεντακόσια τάλαντα πλείονα ἢ ὅσα ὁ Περικλῆς, καὶ ἀξίας λόγου ἐπομήθευσε πολεμικὰς πρᾶσκευάς, καὶ τὸ ναυτικὸν κατήντισεν ἀξιόμαχον· «Κατεσκεύασε δὲ πομπεῖα τῇ Θεῷ, καὶ νίκας χρυσᾶς, καὶ παρθένοις κόσμον ἑκατόν, ἐς δὲ πόλεμον ὅπλα καὶ βέλη καὶ τετρακοσίας ναυμαχοῦσιν εἶναι τριήρεις». Κατὰ δὲ Δημοσθένην (11), ἦσαν μόνον ἑκατόν αἱ διασκευασθεῖσαι τριήρεις.

Ἰκανῶς δὲ χαρακτηρίζει τὴν τότε ἠθικὴν τῶν Ἀθηναίων κατάστασιν ὅτι, ἐν ᾧ ὁ Ἀλέξανδρος περιέφερε θριαμβεύοντα τὰ ἑαυτοῦ ὅπλα ἐν Ἀσίᾳ, οἱ Ἀθηναῖοι προὔργιαιτάτην εἶχον ὑπόθεσιν τὴν περὶ τὸν Ἄρπαλον, ὅστις ἐκ Βαβυλῶνος δραπετεύσας μετὰ τοῦ ἐμπεπιστευμένου αὐτῷ ταμείου τοῦ βασιλέως, ἦλθεν εἰς Ἀθήνας ἐν Ὀλ. 113, α' (12). Τότε πολλοί, ἐν οἷς καὶ ὁ Δημοσθένης, θεωροῦντες πόσον αἰσχρὸν καὶ ἐπικίνδυνον ἦν διὰ τὴν πόλιν νὰ χορηγήσῃ ἄσυλον εἰς τὸν ἐπίσημον τοῦτον κλέπτην, κατηγόρησαν αὐτὸν καὶ προὔκάλεσαν κατ' αὐτοῦ δίκην. Ἀλλὰ τοῦ Δημοσθένους ἡ ἐπὶ ἀφιλοκερδείᾳ ὑπόληψις δὲν εἶναι, φαίνεται, ἀνωτέρα πάσης ὑπονοίας (13), ἥ οἱ καιροὶ ἦσαν τοιοῦτοι, ὥστε πᾶσα ὑπόνοια ἐπετρέπετο· διὰ τοῦτο, εἴτε δικαίως, εἴτε ἀδίκως, ὡς φρονεῖ ὁ Πausanias (14), κατηγορήθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ὁμόφρονος αὐτῷ Ὑπερίδου καὶ ὑπ' ἄλλων, ὅτι ἐδωροδοκήθη, καὶ διεδόθη τὸ ἀνέκδοτον ἐκεῖνο, ὅτι, ἐξετάσεως γενομένης τῶν θησαυρῶν τοῦ Ἀρπάλου, καὶ λαβόντος τοῦ

(10) Ψ. Πλούτ. Β. Ι' Ῥητ. ΙΒ, 250.

(11) Π. τ. πρ. Ἀλέξ. Συνθ. 217, 20.

(12) Διόδ. ΙΖ, 108. — Ἀθην. ΣΤ, 47 — ΙΓ, 67. — Πλούτ. Β. Φωκ. ΚΑ. Δημ. ΚΕ ΚΣΤ. — Δείν. κ. Δημ. Φιλοκλ. καὶ Ἀριστογ.

(13) Πλούτ. Δημ. ΙΔ. Κ. — Διόδ. ΙΖ, 4.

(14) Β, 34.



Δημοσθένους χρυσὴν κύληκα εἰς τὴν χεῖρα καὶ ἐρωτήσαν-
τος πόσου ἄγει, ἀπεκρίθη ὁ Ἄρπαλος, ὅστις περὶ πολλοῦ
ἐποιεῖτο νὰ κερδήσῃ τοῦ δεινοῦ ῥήτορος τὴν εὐνοίαν· « Ἡ
κύλιξ ἄξει σοι εἴκοσι τάλαντα », καὶ τῷ ὄντι τῷ ἔπεμψεν
αὐτὴν μετὰ τοσαύτης ποσότητος, δι' ὃ καὶ τὴν ἐπαύριον
παρουσιάσθη ὁ Δημοσθένης εἰς τὸ δικαστήριον περιδεδε-
μένος τὸν τράχηλον, καὶ ἀρνούμενος νὰ ὁμιλήσῃ, ὡς πά-
σχων συνάγγχην, ἣν οἱ ἀντίπαλοι αὐτοῦ χλευαστικῶς ὠνό-
μασαν ἀργυράρχην. Ἐν τῇ δίκῃ δέ, ἐν ἣ ἀνύποπτοι δω-
ροδοκίας δὲν ἔμειναν οὐδ' αὐτοὶ οἱ δικάσαντες Ἀρειοπαγι-
ται, κατεδικάσθη ὁ Δημοσθένης εἰς δέκα ταλάντων πρόσ-
τιμον καὶ εἰς ἐξορίαν, ἐφ' ἧς, εὐγενῶς συμπαθοῦντες, ἡ
ἴσως τὴν ἀδικίαν τῆς καταδρομῆς ἀναγνωρίζοντες, ἐχορή-
γησαν αὐτῷ ἐφόδια αὐτοὶ οἱ ἐχθροὶ του· ἀλλὰ μόνος ὁ οὐδὲν
λαβὼν ἐνάρετος Φωκίων ἐπροσπάθησεν εἰλικρινῶς νὰ σώσῃ
τὸν Ἄρπαλον.

Ἐκ τῆς ὑποθέσεως ὅμως ταύτης, ἥτις τοσοῦτον πολύ-
κροτος κατέστη, διότι ἐκίνησε τὴν τότε εὐαισθητοτάτην
τοῦ δήμου χορδὴν, τὴν τῆς φιλοκερδεΐας, οὐδ' ἐκ τῶν θη-
σαυρῶν τοῦ Ἄρπαλου οὐδόλως ὠφελήθησαν οἱ Ἀθηναῖοι
κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὡς οὐδ' εἶχον ὠφεληθῇ πρὸ ὀλί-
γου, ὅτε ἐν Ὀλ. 112, γ', μετὰ τὴν ἐν Ἀρβήλοις μάχην,
ἐπανέστησαν ὁ Μέμνων ἐν Θράκῃ, καὶ Ἄγρις ὁ Β' ἐν Πε-
λοποννήσῳ (15), ἀλλ' ἔμενον ἡσυχίαν ἄγοντες, « ὑπὲρ
πάντας τοὺς Ἑλληνας ὑπ' Ἀλεξάνδρου προτιμώμενοι », καὶ
προσέτι ἐκφοβιζόμενοι καὶ εἰς ἀδράνειαν προτρεπόμενοι
ὑπὸ τῶν Μακεδονιζόντων ῥητόρων, ὧν ὁ ἐπισημότατος, ὁ
Αἰσχίνης, χλευάζει οὕτω τὸν Δημοσθένην (16)· « Ἀμπε-

(15) Διόδ. ΙΖ, 62. 63. — Δείναρχ. 34. — Πλούτ. Δημοσ. ΚΔ.

(16) Κ. Κτησ. 52. — Ἰδ. καὶ Δημ. π. τ. πρ. Ἀλέξ. συνθ. 214.

Λευργοῦσι τινές τὴν πόλιν, ἀνατετμήκασί τινες τὰ κλήματα τοῦ δήμου, ὑποτέμνεται τὰ νεῦρα τῶν πραγμάτων». Ἐξευρον ὁμῶς οἱ Μακεδόνες ὅτι, ἂν οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐπολέμουν αὐτοὺς ἀναφανδόν, οἱ Ἀθηναῖοι ἀπείχον οὐχὶ ἐξ εὐνοίας, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκ φόβου ἀνάνδρου (17), καὶ ἐξ ιδιωτέων συμφερόντων τῶν ὀλιγαρχικῶν καὶ εὐπόρων, οὓς ἐπεικεῖς καλεῖ ὁ Πλούταρχος (18), καὶ οἵτινες διὰ πάσης θυσίας ἤθελον τῆς ἡσυχίας τὴν διατήρησιν, ἐν ᾧ οἱ τῆς δημοτικῆς μερίδος ἦσαν φιλοπόλεμοι μᾶλλον, ὥς διακρίνει ὁ Διόδωρος (19): « Τῶν μὲν κτηματικῶν συμβουλευόντων τὴν ἡσυχίαν ἄγειν, τῶν δὲ δημοκόπων ἀνασειόντων τὰ πλήθη ».

Ἄλλ' ἡ εἰδήσις τοῦ θανάτου τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐν Ὀλ. 114, β' ἔφερε ῥοπὴν εἰς τὰ πνεύματα, δι' ἣν ὑπερισχύσαντες παρὰ τῷ δήμῳ ὁ Λεωσθένης καὶ ὁ Ὑπερίδης (20), ἀνεπτέρουν αὐτὸν εἰς ἀνάληψιν τῆς τῶν Ἑλλήνων ἡγεμονίας. Ἀφορμὴν δ' εἰς τοῦτο παρεῖχεν ὁ γενόμενος τότε κατὰ τῶν Μακεδόνων συνασπισμός, προκαλέσας τὸν κληθέντα Λαμιακὸν κατ' Ἀντιπάτρου πόλεμον, καθ' ὃν προταγωνίστησαν οἱ Ἀθηναῖοι, ὥς ὁ Διόδωρος (21): « Μετ' ὀλίγον, τελευτήσαντος Ἀλεξάνδρου . . . ἐτόλμησαν ἀντιλαβέσθαι τῆς κοινῆς τῶν Ἑλλήνων ἡγεμονίας ». Ἐχορήγησε δὲ τότε τοῖς Ἀθηναίοις εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον ὁ Ἄρπαλος χρήματα, καὶ ὀκτακισχιλίους μισθοφόρους προσέτι.

Ἐξηκολούθει ὁμῶς καὶ ἔτι ὑπάρχουσα, καὶ τούτοις ἀντι-

(17) Ἀρρ. Ἀλεξ. Ἀν. Β, 17, 4.

(18) Β. Φωκ. ΚΗ.

(19) ΙΗ, 10 — Ἰδ. καὶ Δημ. Φιλ. Δ, 132.

(20) Ψ. Πλούτ. Β. Ι' Ῥητ. Ὑπερίδ. — Λυκ. κ. Λεωκρ. Ψήφ.

(21) ΙΗ, 9-17. — Ἰδ. Πλούτ. Β. Φωκ. ΚΓ. — Justin. ΧΙΗ, 5. — Πaus. Α, 25.



τασσομένη ἑτέρα μερίς, ἡ μακεδονίζουσα, ὑπὸ ταπεινῶν καὶ ιδιοτελῶν τὸ πλεῖστον κινουμένη συμφερόντων, ἀλλὰ περιλαμβάνουσα καὶ τὸν Φωκίωνα, ὅστις ἐκ προνοίας καὶ εἰλικρινοῦς πεποιθήσεως, συνετάττετο μετ' αὐτῆς, ὡς δικαιοῦ αὐτὸν κατὰ τοῦτο ὁ Πλούταρχος (22), λέγων· «Ὁ Φωκίων οὐκ ἐπαινουμένης προϊστάμενος πολιτείας, ἀλλὰ δοκῶν μακεδονίζειν, ὅμως δι' ἀνδρείαν καὶ δικαιοσύνην οὐδὲν οὐδαμοῦ χείρων ἔδοξεν Ἐφιάλτου καὶ Ἀριστείδου καὶ Κίμωνος ἀνὴρ γενέσθαι». Καὶ ἡ δυστυχὴς ἔκβασις τοῦ Λαμιανοῦ πολέμου ἐδικαίωσε τὴν περίσκεψιν καὶ τοὺς φόβους αὐτοῦ.

Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Λεωσθένους, ἐξενίκησεν ἐντελῶς ἡ μακεδονικὴ φατρία ἐν Ἀθήναις, ἀναγκασθεῖσαι νὰ ὑποκύψωσιν εἰς ἄτιμον εἰρήνην, ἣν διενήργησε πρὸ πάντων ὁ αἰσχροκερδής, ἄλλως δ' οὐχὶ ἄσημος ῥήτωρ Δημάδης (23), ὅστις τῆς μεγάλης ικανότητος καὶ εὐφυΐας αὐτοῦ χρῆσιν κυρίως ἐποιεῖτο ὅπως τρυφᾷ παρὰ τῷ Ἀντιπάτρῳ, καὶ κατ' ἀρχὰς ἡνίοχος χρηματίσας, ἀπαίδευτος, ἀλλ' εἰς τὸ προχείρως λέγειν ἀνώτερος τοῦ Δημοσθένους (24), μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην ἔσωσε διὰ τῆς παρρησίας αὐτοῦ τοὺς Ἀθηναίους αἰχμαλώτους οὓς ἤθελε νὰ σφάξῃ ὁ Φίλιππος, θαρράλέως εἰπὼν αὐτῷ ὅτι πρέπει νὰ προτιμήσῃ νὰ παραστήσῃ Ἀγαμέμνωνος μᾶλλον πρόσωπον παρὰ Θερσίτου (22), καὶ ἔκτοτε εὐνοηθεὶς ὑπὸ Φιλίππου, ἔλαβε παρ' αὐτοῦ γαίαν ἐν Βοιωτίᾳ· μετὰ ταῦτα δ' εὐγενῶς ἐπροστάτευσε καὶ τοὺς ἀντιπάλους αὐτοῦ ῥήτορας ἀπὸ τῆς ὀργῆς

(22) Β. Δημοσθ. ΙΔ. — Β. Φωκ.

(23) Πaus. Ζ, 10.

(24) Πλούτ. Δημοσθ. Θ, Ι.

(25) Διόδ. ΙΖ.

τοῦ Ἀλεξάνδρου. Φαίνεται δ' ὅτι, εἰ καὶ λυπηροὶ διὰ τοὺς Ἀθηναίους, ἦσαν ὁμῶς ἀναπόφευκτοὶ οἱ ὅροι τῆς μετὰ τὰ Λαμιακὰ συνθήκης πρὸς ἐξιλέωσιν τῶν νικητῶν Μακεδόνων, δι' ὃ καὶ εἰς τὴν συνομολόγησιν αὐτῆς συνέπραξε καὶ αὐτὸς ὁ Φωκίων. Κατὰ τοὺς ὅρους δὲ τούτους ἀπεκλείοντο τὰς πολιτείας 12,000 Ἀθηναίων, καὶ οὐχί, ὡς ἐσφαλμένως λέγει ὁ Διόδωρος (26), 22,000, πάντες οἱ μὴ κεκτημένοι ὡς ἐλάχιστον ὅρον περιουσίας δισχιλίας δραχμᾶς (27) ἀπελαθέντες δ' οὗτοι κατωκίσθησαν εἰς Θράκην. Ἐναπελείφθησαν δ' ἑννεακισχίλιοι πολῖται, οἷς ἐπετράπη νὰ ἐξακολουθῶσι πολιτευόμενοι κατὰ τοὺς νόμους τοῦ Σόλωνος. Εἰσῆχθη δὲ Μακεδονικὴ φρουρὰ εἰς Μουνυχίαν, ὑπὸ φρούραρχον τὸν Νικάνορα (28), καὶ οἱ ἐπισημότεροι πολῖται τῶν Ἀθηναίων, συλληφθέντες ὑπὸ τῶν Μακεδόνων, ἐθανατώθησαν. Εἷς τούτων δ' ἦν καὶ ὁ Δημοσθένης, ὅστις, μετὰ τὴν ἐπὶ Ἀρπάλου φυγὴν του, περιερχόμενος τὴν Πελοπόννησον, ὠμίλει διαθέτων αὐτὴν ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων, ὥστε καὶ ἐπανελθόντα ὑπεδέχθη διὰ τοῦτο αὐτὸν ὁ δῆμος θριαμβευτικῶς (29). Ἦναγκάσθη ὁμῶς ἔπειτα πάλιν νὰ καταφύγῃ εἰς Καλάβριαν, ὅπου ἐδηλητηριάσθη συλληφθεὶς ὑπ' Ἀρχίου τοῦ φυγαδοθήρα· τὸν δ' Ὑπερίδην ἐκράτησεν ἐν Αἰγίνῃ καὶ ἐθανάτωσεν ἐν Κλεωναῖς ὁ Ἀντίπατρος, ἀποκόψας αὐτῷ τὴν γλῶσσαν.

Μετὰ δὲ τοῦ Ἀντιπάτρου τὸν θάνατον, πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Κάσσανδρον ἀντιφερόμενος ὁ Πολυσπέρχων, κατήγαγε πάλιν εἰς Ἀθήνας ἐν Ὀλ. 115, δ' τοὺς ἐκβληθέντας

(26) ΙΗ, 18.

(27) Πλούτ. Φωκ. ΚΖ.

(28) Διόδ. ΙΗ, 64-68. — Πλούτ. Φωκ. ΛΑ.

(29) Πλούτ. Φωκ. ΚΘ. — Πaus. Α, 8.



πολίτας, δι' ὃ καὶ ἐπὶ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως ἦσαν αὖθις τὸν ἀριθμὸν 21,000 (30). Ἀφῆκε δ' ἀμετάβολον τὸ πολίτευμα, καὶ ἀπέσπασε μὲν ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν τὸν Ὠρωπόν, ἀπέδωκε δ' αὐταῖς τὴν Σάμον, ὡς λέγεται ἐν τῷ ψηφίσματι ὃ διετήρησεν ὁ Διόδωρος (31). « Ἀθηναίοις δ' εἶναι τὰ μὲν ἄλλα καθάπερ ἐπὶ Φιλίππου καὶ Ἀλεξάνδρου. Ὠρωπὸν δὲ Ὠρωπίους ἔχειν καθάπερ νῦν. Σάμον δὲ δίδομεν Ἀθηναίοις ». Ἀλλὰ τῆς παλινορθώσεως ταύτης θῦμα ἔπεσεν ὁ Φωκίων, ὃν ὁ Πολυσπέρχων ἔπεμψε νὰ δικάσωσιν οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ δ' ἐπανελθόντες δωδεκακισχίλιοι κατεδίκασαν αὐτὸν εἰς πόσιν κωνείου χωρὶς νὰ τὸν ἀκούσωσι, μετὰ πολλῶν ἄλλων, οὓς μάτην ἀπεπειράθη νὰ σώσῃ ὁ εὐγενὴς ἀνὴρ.

Διατηρήσας ὁμοῦς ὁ Κάσσανδρος τὴν Μουνυχίαν, ὑπερίσχυσεν ἀμέσως κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος, ἐν Ὀλ. 116, α', ἐν Ἀθήναις, καὶ διὰ συνθήκης ἀφῆκε τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἔχωσι μὲν τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν καὶ τὰς προσόδους καὶ τὰ πλοῖα αὐτῶν, ἀλλ' ἐπέβαλεν αὐτοῖς νὰ πολιτεύωνται « ἀπὸ τιμῆματος ἄχρι μνῶν δέκα » (32), ἥτοι νὰ μὴ μετέχωσι τῶν κοινῶν παρ' αὐτοῖς πραγμάτων εἰμὴ οἱ κεκτημένοι εἰσόδημα οὐχὶ ἔλαττον τῶν χιλίων δραχμῶν, καὶ ἀπήτησε νὰ καταστήσωσιν « Ἐπιμελητὴν τῆς πόλεως » ἓνα ἄνδρα Ἀθηναῖον, ἐκλεγόμενον ὑπὸ τοῦ Κασσάνδρου, ὅστις νὰ ἐξακολουθῇ κατέχων « πρὸς τὸ παρὸν » τῆς Μουνυχίας τὸ φρούριον, καὶ διατηρῶν τὴν πόλιν ἐν τῇ μετ' αὐτοῦ συμμαχίᾳ.

Ἐξελέξατο δ' ὡς ἐπιμελητὴν ἄνδρα πεπαιδευμένον καὶ

(30) Ἀθῆν. ΣΤ, 272C.

(31) ΙΗ, 56. Ἰδ. καὶ 66.

(32) Διόδ. Αὐτ. 74.

νοσενεχῇ, Δημήτριον τὸν Φαληρέα, ὅστις ἐπὶ δέκα ἔτη διώ-
κασεν ἐμφρόνως καὶ δικαίως (33), πρὸς μεγάλην εὐχαρί-
στησιν τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες καὶ ἐν τοῖς προτερήμασιν
αὐτοῦ παρηγορίαν εὐρίσκοντες διὰ τὴν στέρησιν τῆς ἰδίας
ἀνεξαρτησίας, καὶ ἔνεκα τῆς ταπεινώσεως τοῦ δημοσίου
πολιτικοῦ φρονήματος τὴν πικρίαν τῆς στέρησεως ταύτης
ἤϊστον αἰσθανόμενοι, ὑπερβολικᾶς ἀπέδιδον αὐτῷ τιμᾶς,
ὅσας οὐδενί ποτε ἐκ τῶν πρὶν ἐνδόξων ἡρώων τῆς πό-
λεως, ἐντὸς 300 ἡμερῶν 360 αὐτοῦ χαλκᾶς εἰκόνας ἰδρύ-
σαντες (34), ἃς ὅμως μετὰ ταῦτα, ὅτε ἄλλος ὑπερίσχυσεν,
ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ πάλιν κατέρριψαν.

Ἦν δ' ὁ ἄλλος οὗτος Δημήτριος ὁ Ἀντιγόνου, ὁ ἐπι-
κληθεὶς *Πολιορκτητής*, ὅστις, παράγγελμα ἔχων παρὰ τοῦ
πατρὸς αὐτοῦ νὰ ἐλευθερώσῃ πάσας τὰς Ἑλληνίδας πό-
λεις, καὶ πασῶν πρώτην τὴν τῶν Ἀθηναίων (35), ἐλθὼν ἐν
Ὀλ. 108, 6', ἐξέβαλε τὴν ἐν Μουνυχίᾳ φρουρὰν τοῦ Κασ-
σάνδρου, καὶ ἀπέδωκε τοῖς Ἀθηναίοις τὴν ἀνεξαρτησίαν, ἣ
μᾶλλον τὴν σκιάν αὐτῆς καὶ τὸ ὄνομα, διότι τὸ πρᾶγμα
εἶχεν ἐκλείψει ἀπὸ τοῦ φρονήματος ἤδη τῶν πολιτῶν.
Τοῦτο δ' ἐν ἄλλοις ἀπέδειξαν καὶ ἡ αἰσχρὰ κολακεία, καὶ
αἱ ἐξευτελιστικαὶ ἐκφράσεις εὐγνωμοσύνης μεθ' ὧν ἐδέχθη-
σαν εἰς τὴν πόλιν τὸν ἡγεμόνα τοῦτον, ὅτε κατὰ προτάσεις
μικροσκοπικῶν ῥητόρων, ὧν χεῖριστος ἦν ὁ Στρατοκλῆς (36),
οὐ μόνον χρυσᾶς ἡγειραν εἰκόνας αὐτοῦ καὶ τοῦ πατρὸς αὐ-
τοῦ πλησίον τῶν τυραννοκτόνων, καὶ ἐστεφάνωσαν αὐτοὺς
ἄμφοτέρους ἀπὸ 200 ταλάτων, καὶ ἐνύφανον αὐτοὺς εἰς τὸν

(33) Στράβ. Θ, 609 C.

(34) Διογ. Λαέρτ. Ε, 75.

(35) Διόδ. Κ. 45.

(36) Πλούτ. Δημ. ΙΑ.



πέπλον τῆς Ἀθηνᾶς μετὰ τῶν ἡρώων καὶ ἡμιθέων, ἀλλὰ καὶ Θεοὺς σωτῆρας αὐτοὺς ἐπωνόμασαν, καὶ βωμὸν αὐτῶν ἱδρυσαν, καὶ θυσίαν καὶ ἀγῶνα ὑπὲρ αὐτῶν ἐψήφισαν, καὶ ἱερέα αὐτῶν ἐχειροτόνουν, ὃν ἀπὸ Ὀλ. 118, 6' - 123, α' κατέστησαν εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἐπωνύμου ἄρχοντος, κατὰ Πλούταρχον(37). «Καὶ τὸν ἐπώνυμον καὶ πάτριον ἄρχοντα καταπαύσαντες, Ἱερέα Σωτήρων ἐχειροτόνουν καθ' ἑκαστον ἐνιαυτόν». Προσέτι δὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν φυλῶν ηὔξησαν ἐκ 10 εἰς 12, Ἀντιγονίδα καὶ Δημητριάδα τὰς δύο νέας ἐπονομάσαντες, δι' ὃ καὶ τῶν δύο βασιλέων τὰ ἀγάλματα ἔστησαν ἐν Δελφοῖς παρὰ τοῖς λοιποῖς ἐπωνύμοις (38), καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν Βουλευτῶν ηὔξησαν ἀπὸ 500 εἰς 600. Μετωνόμασαν δὲ καὶ τὸν Μουνυχιῶνα μῆνα Δημητριῶνα, καὶ Δημητριάδα, τὴν πρὶν ἔννην καὶ νέαν καλουμένην νουμηνίαν (39), καὶ κατώκησαν τὸν ἐκδεδητημένον θηλυδρίαν εἰς τὸν Ὀπισθόδομον τοῦ Παρθενῶνος, ὡς ἀδελφὸν δῆθεν τῆς Παρθένου Θεᾶς. Τὸ δ' αἰσχιστον «ἔτι δὲ προσεψηφίσαντο δεδόχθαι τῷ δήμῳ τῶν Ἀθηναίων πᾶν ὅ,τι ἂν ὁ Βασιλεὺς Δημήτριος κελεύσῃ, τοῦτο πρὸς Θεοὺς ὅσιον καὶ πρὸς ἀνθρώπους εἶναι δίκαιον!»

Μόνος δ' ὁ Δημοχάρης, ἄξιος τοῦ Δημοσθένους ἀδελφιδοῦς (πρὸς ἀδελφῇ), ἡγωνίσατο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπὲρ τῆς τιμῆς καὶ ἀξιοπρεπείας τῆς πόλεως, καί, κατ' εἰσηγήσιν αὐτοῦ, ἐγράφη ψήφισμα, μετὰ τοῦ Δημητρίου τὴν ἀπέλευσιν, οὐδεὶς πολίτης νὰ μὴ φέρῃ πρὸς τὸν δῆμον γράμμα τοῦ Δημητρίου. Ἀλλ' ὁ Δημήτριος, ἀφ' οὗ περιελθὼν ἐκυρίευσεν τὴν Πελοπόννησον, ἐν Ὀλ. 119, 6' ἐπανῆλθε,

(37) Αὐτ. Ι.

(38) Πaus. Ι' 10.

(39) Πλούτ. Αὐτ. 113.



καὶ τὸ ψήφισμα ἐκεῖνο κατηργήθη, καὶ ἐθανατώθησαν οἱ εἰσέροντες, καὶ ἡ κολακεία αὐθις ἐκορυφώθη ὅτε, ἵνα μυηθῇ ὁ Δημήτριος εἰς Ἐλευσίνα, ἐτέλεσαν οἱ Ἀθηναῖοι τὰ μυστήρια δύο μῆνας πρὸ τῆς ὠρισμένης ἐποχῆς, μετονομάσαντες τὸν Μουνυχιῶνα πρῶτον μὲν Ἀνθεστηριῶνα, καὶ ἔπειτα Βοηδρομιῶνα, καὶ ὅτε ἔδωκαν 250 Τάλαντα εἰς σπένδγμα διὰ τὰς ἐταίρας τοῦ Βασιλέως (40).

Ἡττηθέντος δὲ τοῦ Δημητρίου ἐν Ἰψῷ ἐν Ὀλ. 119, δ', ἐπανῆλθεν ὁ Κάσσανδρος, καὶ ἔδωκε τοῖς Ἀθηναίοις ὡς ἐπιμελητὴν τὸν ὠμόν καὶ ἀνάξιον τύραννον Λάχαρον, ὥστε λόγον εἶχον νὰ χαρῶσιν ὅτε μετὰ σφοδρὰν πολιορκίαν καὶ φοβερόν λιμόν, ἐκυρίευσεν πάλιν ὁ Δημήτριος τὰς Ἀθήνας, ἐν Ὀλ. 120, β' (41) ἢ 121, β' (42). Τότε δ' ἠπίως προσε-νεχθεῖς πρὸς τοὺς πολίτας, συνεκάλεσεν αὐτοὺς εἰς τὸ Θέατρον, καὶ νοθετήσας χωρὶς νὰ κακοποιήσῃ αὐτούς (43), κατέλαβεν ὁμῶς διὰ φρουρᾶς τὸν Πειραιᾶ καὶ τὴν Μουνυχίαν, καὶ προσέτι καὶ κατὰ τὸ ἄστυ τὸν λόφον τοῦ Μουσειοῦ (44).

Ἀπηλλάγησαν δὲ τῆς φρουρᾶς ταύτης οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τῆς ἀνδρείας τοῦ συμπολίτου αὐτῶν Ὀλυμπιοδώρου μόνον ὅτε ἐν Ὀλ. 123, α', ὁ Δημήτριος, πολεμηθεὶς ὑπὸ Λυσιμάχου καὶ Πύρρου, ἀπώλεσε τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας. Τότε δ' οἱ Ἀθηναῖοι, κατὰ Πλούταρχον (45), ἀφῆρεσαν ἐκ τῶν ἐπωνύμων τὸν Δίφιλον, ὅστις ἦν Ἱερεὺς τῶν Σωτήρων, καὶ ἐψήφισαν οἱ ἐκλεγόμενοι νὰ εἶναι ἄρχοντες

(40) Πλούτ. Αὐτ. ΚΓ-ΚΣΤ. — Ἀθῆν. ΣΤ' 62-64.

(41) Clint. F. H. 188. — Gavert. 344.

(42) Droysen, Nachf. d. Alex. 167.

(43) Πλούτ. Αὐτ. Λ-ΛΔ.

(44) Πaus. Α, 25.

(45) Αὐο. ΜΣΤ'. — Ἰδ. Πaus. Α, 26.



πάλιν. Καὶ ἐπανῆλθε μὲν αὖθις κατ' αὐτῶν ὁ Δημήτριος, ἀλλὰ πεισθεὶς ὑπὸ Κράτητος τοῦ φιλοσόφου, ἢ μᾶλλον ὑπὸ τῶν περιστάσεων, ἀπέπλευσεν εἰς Ἀσίαν, ὅθεν δὲν ἐπέστρεψε πλέον.

Καίτοι δ' ὑπὸ τῶν ἀλλεπαλλήλων συμφορῶν τούτων καὶ ὑπὸ τοῦ ἠθικοῦ ἐξευτελισμοῦ ἐξηντλημένοι, οὐχ ἤττον ὁμῶς ἐν Ὀλ. 125, α' συνεπολέμησαν γενναίως οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων ἐν Θερμοπύλαις κατὰ τῶν Γαλατῶν, ὡς ὁ Παιανίας (46): « Ἀθηναῖοι δὲ μάλιστα τῶν Ἑλλήνων ἀπειρήκεσαν μήκει τοῦ Μακεδονικοῦ πολέμου, καὶ προσπταίοντες τὰ πολλὰ ἐν ταῖς μάχαις. Ἐξίέναι δὲ ὁμῶς ὥρμηντο εἰς τὰς Θερμοπύλας »· καὶ ἀλλαχοῦ (47) λέγει αὐτοὺς διακριθέντας τότε μεταξὺ πάντων τῶν Ἑλλήνων: « Τοὺς μὲν δὴ Ἑλληνας τὸ Ἀττικὸν ὑπερεβάλετο ἀρετῇ τὴν ἡμέραν ταύτην ».

Ὑπερεμάχησαν δ' ἡρωϊκῶς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ κατ' Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ, υἱοῦ τοῦ Δημητρίου, ἐπὶ ὀκτὼ ἔτη τὴν πολιορκίαν αὐτοῦ ὑποστάντες, μέχρις οὗ ἐν Ὀλ. 129, γ', καὶ τοὶ βοηθούμενοι ὑπὸ Πτολεμαίου Β' διὰ τοῦ ναυάρχου αὐτοῦ Πατρόκλου, καὶ ὑπὸ Ἀρέως Α', τοῦ Βασιλέως τῆς Σπάρτης (48), ἠναγκάσθησαν ὁμῶς ὑπὸ λιμοῦ νὰ ἐνδώσωσι, δεχθέντες φρουρὰν τοῦ Ἀντιγόνου εἰς διάφορα μέρη τῆς χώρας, καὶ εἰς τοὺς δύο λιμένας καὶ τὸ Μουσεῖον (49), ὑπὸ φρούραρχον τὸν Λυκῖνον (50): καὶ ἐνήργει παρ' αὐτοῖς κυριαρχικῶς ὁ Ἀντίγονος, ἐγκαθιστῶν ἄρχον-

(46) Α, 4.

(47) Γ' 21.

(48) Παιαν. Α, 1. 7. — Rang. Ant. Hell. II. N. 453.

(49) Παιαν. Γ. 6. — Ἰδ. Πολύαιν. Δ, 6, 10.

(50) Στοβ. ΛΗ, 229.



τας κατὰ τὸ δοκοῦν, ὡς λέγει ὁ Ἀθήναιος (51) ὅτι κατέστησε Θεσμοθέτην Δημήτριόν τινα, ἀπόγονον τοῦ Φαληρῶς, αἰσχρόδιον ὁμῶς, καὶ αὐθαδῶς πρὸς τὸν Ἄρειον Πάγαν προσενεχθέντα.

Ἀλλ' ἐν Ὀλυμπιάδι 131, α' οἰκειοθελῶς ἀπέδωκεν ὁ Ἀντίγονος τὴν ἐλευθερίαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους (52), ἐξαγαγὼν τὴν φρουράν ἐκ τοῦ Μουσείου (53), διατηρήσας ὁμῶς τὰς τοῦ Σουνίου καὶ τῆς Σαλαμῖνος καὶ τὰς τῶν δύο λιμένων. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἀπέμπεψε καὶ ταύτας ὁ Ἄρατος, διὰ δόσεως 150 ταλάντων, ὧν τὰ 20 προσέφερον ὁ ἴδιος (54), ἐλπίζων νὰ ἐλκύσῃ τοὺς Ἀθηναίους εἰς τὴν Ἀχαϊκὴν συμμαχίαν. Ἀλλ' αὐτοὶ ἔμειναν τοῦναντίον ξένοι εἰς τὰ Ἑλληνικὰ πράγματα, καὶ μᾶλλον προσηλωμένοι εἰς τὰ ὑπερθαλάσσια κράτη, εἰς τοὺς Πτολεμαίους καὶ Ἀτταλίδας, παρ' ὧν ἐλέη ἐλάμβανον, καὶ εἰς οὓς οἱ χαμερπεῖς αὐτῶν ῥήτορες ἐδαψίλευον ἀγενεῖς κολακείας, ὡς περιγράφει ὁ Πολύβιος (55) τοὺς περὶ Ὀλ. 140, γ' χρόνους· « Ἀθηναῖοι δὲ τῶν ἐκ Μακεδονίας φόβων ἀπελέλυντο, καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἄγειν ἐδόκουν ἤδη βεβαίως. Χρώμενοι δὲ προστάταις Εὐρυκλείδῃ καὶ Μικίωνι, τῶν μὲν ἄλλων Ἑλληνικῶν πράξεων οὐδ' ὁποίας μετεῖχον, ἀκολουθοῦντες δὲ τῇ τῶν προεστώτων αἰρέσει καὶ ταῖς τούτων ὁρμαῖς, εἰς πάντας τοὺς βασιλεῖς ἐξεκέχυντο, καὶ μάλιστα τούτων εἰς Πτολεμαῖον· καὶ πᾶν γένος ὑπέμενον ψηφισμάτων καὶ κηρυγμάτων διὰ τὴν τῶν προεστώτων ἀκρισίαν ». Τότε δὲ καὶ τὴν Ἀντιγονίδα φυλὴν

(51) Δ, 64.

(52) Εὐσέβ. Συν. 220.

(53) Πaus. αὐτ.

(54) Πaus. Β, 8. — Α, 35. — Πλούτ. Ἀράτ. ΛΔ.

(55) Ε, 106.



μετωνόμασαν Πτολεμαίδα, καὶ Ἀτταλίδα τὴν Δημητριάδα, καὶ τὸν Ἀτταλον, ἐπιδημήσαντα εἰς Ἀθήνας, ὑπεδέχθησαν οἱ ἱερεῖς καὶ αἱ ἱέρειαι εἰς τὸ Δίπυλον, καὶ τῷ ἠνεώχθησαν πάντες οἱ ναοὶ ἵνα θύσῃ εἰς αὐτούς, καί, ὥς λέγει ὁ Πολύβιος (56). « Τὸ τελευταῖον ἐψηφίσαντο τιμὰς τηλικαύτας, ἡλίκας οὐδενὶ ταχέως τῶν πρότερον εἰς αὐτοὺς εὐεργετῶν γεγονότων ».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Αἱ Ἀθηναὶ ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους.

Αἱ σχέσεις ὅπως αὗται περιέπλεξαν τοὺς Ἀθηναίους ἐν Ὀλ. 145, α' εἰς πόλεμον μετὰ Φιλίππου, τοῦ ἐγγόνου τοῦ Γονατᾶ, ὅστις λεηλατήσας τὴν χώραν, προὔχώρησε μέχρι τῶν πυλῶν τῆς πόλεως (1). Ἀναξιόμαχοι δ' ὄντες, καὶ ἀσθενεστάτους συμμάχους ἔχοντες, ἐπεκαλέσθησαν τὴν βοήθειαν τῶν Ῥωμαίων, καὶ ἀνέμιξαν αὐτοὺς τότε πρῶτον εἰς τὰ Ἑλληνικά· διὰ βοηθείας δὲ αὐτῶν ἀνεκτήσαντο τὰς νήσους Λῆμνον, Ἴμβρον, Σκύρον καὶ Δῆλον ἐν Ὀλ. 146, α' (2), καὶ μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ Βοιωτικοῦ συνεδρίου, ἐν Ὀλ. 153, α', προσεκτήσαντο καὶ τὴν Βοιωτικὴν πόλιν Ἀλίαρτον (3).

(56) ΙΣΤ, 25, 7.

(1) Παυσ. Α, 36. — Ζ, 7. — Τ. Liv. XXXI, 5, 24 - 26 καὶ 44.

(2) Liv. XXXIII, 30.

(3) Πολύβ. Α, 18.



Ἦν δὲ ἡ τότε πόλις ἐντελῶς ἀνίσχυρος, πενεστάτη, καὶ τῆς Ῥώμης τὰ νεύματα εὐπειθῶς ὑπακούουσα, ὥς ὅτε, Ὀλ. 156, β', κατὰ Παυσανίαν (4), διήρπασε τὴν ὑπήκοον αὐτῇ πόλιν τοῦ Ὠρωποῦ, « Ἀνάγκη πλεον ἢ ἐκουῶς. Περίας γὰρ ἐς τὸ ἔσχατον Ἀθηναῖοι τηνικαῦτα ἔκον, ἅτε ὑπὸ Μακεδόνων πιεσθέντες μάλιστα Ἑλλήνων ». Δικάσαντες δὲ διὰ τὸ ἔγκλημα τοῦτο τὴν πόλιν οἱ Σικυώνιοι κατ' ἐντολὴν τῶν Ῥωμαίων, ἐπέβαλον αὐτῇ πρόστιμον 500 ταλάντων, ὃ κατώρθωσαν οἱ Ἀθηναῖοι νὰ ἐλαττώσωσιν εἰς 100 τάλαντα, πέμψαντες εἰς Ῥώμην ὡς πρέσβεις τοὺς φιλοσόφους λεγομένους Καρνεάδην, Κριτόλαον καὶ Διογένην (5). ἄλλ' οὐδὲ ταῦτα ἀποτίσαντες, προσηνέχθησαν δολίως καὶ ὠμῶς πρὸς τοὺς Ὠρωπίους, πείσαντες αὐτοὺς νὰ δεχθῶσι φρουράν, καὶ ἔπειτα, ὅτε αὐτὴ ἐπίεζε τὸν λαόν, οὐ μόνον μὴ ἀποσύραντες αὐτήν, ἀλλὰ καὶ ἐκ νέου τὴν πόλιν λεηλατήσαντες. Ἡ δ' ἀγενὴς αὕτη πράξις ἐπέφερε ῥῆξιν μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ τοῦ Ἀχαικοῦ δεσμοῦ, ὅστις εἶχεν ἀναδεχθῇ τῶν Ὠρωπίων τὴν ὑπεράσπισιν, καὶ ἐγένετο ἡ πρώτη καὶ μεμακρυσμένη αἰτία τῆς καταστροφῆς τοῦ δεσμοῦ τούτου.

Ἡ Ῥώμη ὁμως, καὶ μετὰ τὰ συμβάντα ταῦτα, καί τοι παντοδύναμος ἤδη οὔσα, ἐσεβάσθη τὴν αὐτονομίαν τῶν Ἀθηναίων, καὶ οὐδόλως μετέβαλε τὸν ἐσωτερικὸν αὐτῶν ὀργανισμόν, ὡς σύμμαχον τὴν πόλιν μεταχειριζομένη, ὡς ὁ Στράβων (6). « Ῥωμαῖοι δ' οὖν, παραλαβόντες αὐτοὺς δημοκρατουμένους, ἐφύλαξαν τὴν αὐτονομίαν αὐτοῖς καὶ

(4) Z, 11.

(5) Cic. Academ. II, 45. — Πλούτ. Κἀτ. προσβ. KB. — Aul. Gell. VII, 15. — Macrobi. Saturn. I, 5.

(6) Θ, 610, A. — Ἰδ. καὶ Tac. Ann. II, 53.

τὴν ἐλευθερίαν... καὶ μέχρι νῦν ἐν ἐλευθερίᾳ τε ἐστὶ καὶ τιμῇ παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις». Ἐπεμψαν δέ, κατὰ Παυσανίαν (7), καὶ βοηθείας οἱ Ἀθηναῖοι τοῖς Ῥωμαίοις ὡς σύμμαχοι κατὰ τῶν Καρχηδονίων.

Ἡ αὐτονομία ὁμῶς αὕτη ἦτο κατ' ἐπιφάνειαν, καὶ σώζουσα μόνον τῶν Ἀθηναίων τὴν φιλοτιμίαν· διότι οἱ Ῥωμαῖοι εἶχον ὑπερτάτην ἐπ' αὐτῶν ἐξουσίαν, καὶ νόμους αὐτοὶ τοῖς ἐπέβαλλον, ὡς, ὁμιλῶν περὶ Σύλλα ὁ Ἀπιανός(8), λέγει ὅτι «νόμους ἔθηκεν ἀγχοῦ τῶν πρόσθεν αὐτοῖς ὑπὸ Ῥωμαίων ὀρισθέντων». Κατ' Ἀθήναιον δέ (9), ὑπῆρχεν ἐμπρὸς τῆς Στοᾶς τοῦ Ἀττάλου, ἥτις ἦν ὑπὸ τὸ Θησεῖον, βῆμα ὠκοδομημένον διὰ τοὺς στρατηγούς τῶν Ῥωμαίων.

Διὰ τοῦτο ἐν Ὁλ. 173, α' (88 π. Χ.) εὐκόλως ἔπεισεν αὐτοὺς ὁ Ἀριστίων, ἥ, κατὰ Ποσειδώνιον (10) Ἀθηνίων καλούμενος, ἵνα συμμαχήσωσι μετὰ τοῦ εὐτυχοῦς ἐχθροῦ τῶν Ῥωμαίων Μιθριδάτου, τοῦ Βασιλέως τοῦ Πόντου(11). Τὸ ἀπερίσκεπτον ὁμῶς τοῦτο κίνημα ἀντὶ ἐλευθερίας τοῖς ἐπέφερε τοῦ Σύλλα τὴν τρομερὰν πολιορκίαν καὶ αἱματηρὰν κατάκτησιν ἐν Ὁλ. 173, γ' (τῇ α' Μαρτίου τοῦ ἔτους 86 π. Χ.), ὡς οἱ πλεῖστοι τῶν χρονολόγων φρονοῦσι (12). Καὶ κατὰ τὴν περίστασιν ὁμῶς ταύτην δὲν ἀφῆρεσεν ὁ Σύλλας ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων τὸ ὄνομα καὶ τῆς ἐλευθερίας, ἀλλὰ τὴν πόλιν, κατὰ Πλούταρχον (13) «ἐλευθέραν ἀφῆκε καὶ

(7) Α, 29.

(8) Μιθριδ. πόλ. 196.

(9) Ε, 50. — Ἰδ. Cic. Verr. II, 1, 17.

(10) Ἀθῆν. Ε, 48-53. — Ἰδ. καὶ Victor. V. L. XXV, 24.

(11) Ἀππιαν. 189. — Παυσ. Α, 20. — Πλούτ. Σύλλ. IB-ΙΔ.

(12) Ἰδ. Fréret, Mem. de l'Ac. d. I. XXI, p. 4. — Woltersdorf, d. v. Mithr. — Emperius, d. temp. bell. Mithr. — Ahrens, σ 8.

(13) Σύγγρ. Λυσ. καὶ Σύλλ. Ε. — Στράβ.

αὐτόνομον, ὅμως μόνον κατ' ἐπιφάνειαν, διότι ἐστέρησε τοὺς πολίτας τοῦ δικαιώματος τοῦ ψηφοφορεῖν, εἰς τιμωρίαν διότι κατ' αὐτοῦ ἐπολέμησαν, καὶ ἐπεφύλαξεν αὐτὸ τὸ νόμον εἰς τοὺς ἐγγόνους τῶν τότε ζώντων, κατ' Ἀππια-
 νον (14). « Τὴν ἐλευθερίαν ἔφη διδόναι, ψῆφον δὲ καὶ χειροτονίαν τῶν δε μὲν, ὡς οἱ πεπολεμηκότων, ἀφαι-
 ρεῖσθαι, τοῖς δ' ἐκγόνοις καὶ ταῦτα διδόναι ».

Ἐπὶ δ' Αὐγούστου, ὅτε ἡ Ἑλλάς πᾶσα ἐγένετο ῥω-
 μαϊκὴ ἐπαρχία, ὡς ἐβδόμη στρατηγία ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀχαΐας καταριθμουμένη, αἱ Ἀθῆναι πάλιν, μετ' ἄλλων τινῶν πόλεων, ἔμειναν διατηροῦσαι ἐλευθερίας σκιάν καὶ ὄνομα, ὡς καὶ τὸ ἀρχαῖον πολίτευμα· δι' ὃ καὶ μετὰ ταῦτα γράφει Πλίνιος ὁ νεώτερος (15). « *Quibus reliquam umbram et residuum libertatis nomen eripere durum, ferum, barbarumque est* ».

Ἀφ' οὗ δ' ὁ Νέρων ἀνεκήρυξεν ἐλευθέρους τοὺς Ἕλλη-
 νας, ὁ Οὐεσπεσιανὸς πάλιν (τῷ 69 μ. Χ.) « ἀκούειν ἐκέ-
 λευεν ἡγεμόνος, ἀπομεμαθηκέναι φήσας τὴν ἐλευθερίαν τὸ Ἑλληνικόν », κατὰ Πausανίαν (16). ἄλλ' εἰς τὴν τύ-
 χην ταύτην δὲν φαίνονται ὑποβληθεῖσαι καὶ αἱ Ἀθῆναι (17). Οὐχ ἥττον ὅμως εἶχεν ὁ Ῥωμαῖος ἀνθύπατος πολλὴν τὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς αὐτῶν διοικήσεως (18). Ἀνέ-
 λαβε δὲ καὶ ἡ Βουλὴ τοῦ Ἀρείου Πάγου ἀνώτερον διοικη-
 τικὸν χαρακτῆρα, ὡς ἐξάγεται ἐκ Κικέρωνος (19), καὶ ἐκ τῶν ἀπὸ Γερμανικοῦ ἐπιγραφῶν, ὧν μία (20) ἀναφέρει τὸν

(14) Σ. 195.

(16) Ζ, 17.

(17) Ahrens, σ. 14, καὶ 19.

(18) Ἰδ. Φιλόστρ. Β. Σοφ. Β' 10, 3. — Bœckh C. I. G. n. 355

(19) Pro Balbo, 12. Ἰδ. καὶ ad fam. XIII, 1.

(20) Bœckh. C. I. G. Ἀρ. 397. σ. 180.



παρὰ τῇ Βουλῇ ταύτῃ Κήρυκα ὡς ἄρχοντα ἐπίσημον, ὑπάρξαντα καὶ Βασιλέα καὶ στρατηγόν. Μετεβλήθη δ' ἐπίσης ἡ θέσις καὶ τῶν στρατηγῶν, οἵτινες στρατηγοῦντες ἐπὶ τοὺς ὀπλίτας ἐλέγοντο, καὶ μὴ ἔχοντες σχεδὸν πλέον ἀφορμὰς πρὸς ἐξάσκησιν στρατιωτικῶν καθηκόντων, ἀνέλαβον ἔργα διοικητικά, καὶ μάλιστα οἰκονομικά (21), ὥστε, κατὰ Φιλόστρατον (22): «*Ἡ ἀρχὴ αὕτη πάλαι μὲν κατέλεγε καὶ ἐξῆγε εἰς τὸν πόλεμον, νυνὶ δὲ τροφῶν ἐπιμελεῖται καὶ σίτων ἀγορᾶς*». Οὕτως ἡ διοίκησις, καί τοι τοὺς ἀρχαίους τύπους διατηρήσασα, μετεποιήθη ἐπὶ τὸ ἀριστοκρατικώτερον διὰ τοῦ Ἀρείου Πάγου, καὶ αἱ ἀρχαὶ φαίνεται ὅτι ἔπαυσαν οὔσαι κληρωταί (23).

Ἦσαν δὲ καὶ τότε ἔτι τοσοῦτον ἀπερίσκεπτοι καὶ ἀδέξιοι οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ τὴν πολιτικὴν, ὥστε ἐπὶ τῶν διαιρέσεων τῶν Ῥωμαίων εὐρέθησαν πάντοτε συνασπιζόμενοι μετὰ τῆς ἡττωμένης μερίδος, μετὰ Πομπηίου κατὰ τοῦ Καίσαρος, μετὰ Βρούτου καὶ Κασσίου κατ' Ὀκταβίου καὶ Ἀντωνίου, καὶ μετ' Ἀντωνίου κατ' Ὀκταβίου. Τοιαύτη ὁμῶς ἦν ἡ πρὸς αὐτοὺς τιμὴ καὶ εὐνοία τῶν Ῥωμαίων, ὥστε καὶ ταῦτα τὰ σφάλματα κατὰ τοῦτο μόνον τοὺς ἔβλαψαν, ὅτι ὁ Αὐγουστος ἀφῆρεσεν ἀπ' αὐτῶν τὴν Ἑρέτριαν καὶ τὴν Αἰγιναν, ἃς εἶχε δώσῃ εἰς αὐτοὺς ὁ Ἀντώνιος (24).

Ὅτι δ' ἦν κενὸς καὶ ἄσημος ὁ τότε δημόσιος βίος τῶν Ἀθηναίων ἀποδεικνύουσι τὰ ἐπιγραφικὰ μνημεῖα τῶν χρόνων ἐκείνων, περιστρεφόμενα εἰς οὐδὲν σχεδὸν ἕτερον πλὴν τῶν ἐν Γυμνασίοις ἀσκήσεων καὶ διατριβῶν τῶν ἐφήβων

(21) Bæckh, C. I. G. n. 477-480.

(22) B. Σοφ. Α, 23.

(23) Ἰδ. Πλούτ. Περικλ. Θ. — Ahrens, 25.

(24) Δ. Κάσσ. ΝΔ, 7. — Ἀππ. π. ἐμφ. πολ. Ε'. 675.

μετὰ τῶν προΐσταμένων αὐτῶν, Γυμνασιαρχῶν, Κοσμη-
 ῶν καὶ τῶν ἄλλων (25). Τῆς δ' ἐντελοῦς ἠθικῆς παρακ-
 ῆς αὐτῶν τὸ μέτρον δίδωσιν ἢ πρὸς τοὺς προὔχοντας τῶν
 Ρωμαίων ταπεινὴ κολακεία, ὡς περιγράφει Δίων ὁ Κάσ-
 ιος (26) τὴν πρὸς τὸν Ἀντώνιον, καὶ μάλιστα ἢ πρὸς τὸν
 αὐτοκρατορικὸν οἶκον χαμέρπεια, τὴν ἐπὶ τῶν διαδόχων
 τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀναπολοῦσα, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον χωρήσασα,
 ὥστε οἱ Αὐτοκράτορες Θεοὶ ἀνεγράφοντο, καὶ οἱ ἄρχοντες
 τῆς πόλεως ἱερεῖς αὐτῶν πολλάκις ἀνηγορεύοντο (27). Πρὸς
 τιμὴν δὲ τοῦ Ἀδριανοῦ καὶ δεκάτην τρίτην προσέθηκαν
 φυλὴν οἱ Ἀθηναῖοι, Ἀδριανίδα αὐτὴν καλέσαντες, ὅτε
 καὶ τὴν Βουλὴν πάλιν ἀπὸ 600 εἰς 500 περιώρισαν. Κατα-
 ριθμεῖται δ' ἐν τισιν ἐκ τῶν χρόνων ἐκείνων (28) μετὰ τῶν
 Πρυτάνεων ἡ Ἀθηναῖα, καὶ τοῦτο βεβαίως διότι, 500 ὄν-
 των τῶν Βουλευτῶν, 13 δὲ τῶν Πρυτανειῶν, ἐξ μὲν φυ-
 λαὶ ἔδιδον ἀνὰ 39 Πρυτάνεις, 7 δὲ ἀνὰ 38, καὶ εἰς αὐτὰς
 βεβαίως προσετίθετο καὶ ἡ Ἀθηναῖα εἰς ἀναπλήρωσιν τῆς
 κενῆς θέσεως. Προτάττεται δὲ τότε τῶν Πρυτάνεων, ἐν
 τοῖς καταλόγοις αὐτῶν, οἵτινες σῶζονται ἐπὶ λίθων, καὶ
 εἰς ἐπώνυμος, ὅστις δὲν εἶναι ὁ ἄρχων, καὶ εἰς Ἐπιστά-
 της, οὗ ἡ ἀρχὴ ἦν μηνιαία καὶ οὐχὶ ἡμερησία ὡς πρίν.
 Ὑπῆρξε δ' ὁ Ἀδριανὸς φίλος αὐτῶν καὶ δαφιλῆς εὐεργέ-
 της, ὡς λέγει ὁ Παυσανίας (29). « Βασιλεὺς Ἀδριανὸς
 ἐς ἄλλους τε, ὧν ἤρξεν, εὐεργεσίας, καὶ εἰς τὴν πόλιν
 ἀποδειξάμενος τὴν Ἀθηναίων » καὶ πάλιν (30). « Ἀθη-

(25) Bæckh, C. I. G. n. 251, ἐπ.

(26) ΜΗ, 39.

(27) Bæckh, C. I. Ἀρ. 313.

(28) Αὐτ. 189.

(29) Α, 3.

(30) Αὐτ. 20.



ναι μὲν οὕτως ὑπὸ τοῦ πολέμου κακωθεῖσαι τοῦ Ῥωμαίων, αὖθις Ἀδριανοῦ βασιλεύοντος ἤνθησαν »· καὶ οὐ μόνον ηὔξησε τὴν πόλιν καὶ κατεκόσμησεν αὐτήν (31), ἀλλὰ καὶ νόμους ἔθηκεν αὐτῇ, καὶ προσέτι προσεδωρήσατο αὐτῇ τὴν Κεφαληνίαν (32), καὶ ἴσως καὶ τὴν Κέω (33).

Οὐκ ὀλίγον δ' ἐχρησίμευσαν τοῖς Ἀθηναίοις καὶ ἡ ἐπιβροή καὶ ὁ μέγας πλοῦτος τοῦ ῥήτορος, καὶ διδασκάλου τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου, Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ, οὗ τὸν περίεργον βίον ἐκτίθησιν ὁ Φιλόστρατος (34). Ἀλλὰ μέχρι τέλους καὶ κατ' αὐτοῦ προσοχθήσας ὁ ἔτι καὶ τότε ἄστατος δῆμος, παρεκάλεσε τὸν Μάρκον Αὐρήλιον ν' ἀπαλλάξῃ ἀπ' αὐτοῦ τὴν πόλιν.

Ἐπὶ δὲ Σεπτιμίου Σεβήρου, ἀπὸ τοῦ 193 μ. Χ., περιωρίσθησαν, λέγει ὁ Σπαρτιανός (35), τὰ τῶν Ἀθηναίων πρόνομια, ἀλλὰ δὲν ἐξηγεῖ, οὐδ' ἀλλαχόθεν ἐξάγεται, κατὰ τί. Ὁ δὲ Γαλιηνός, ἐν ἔτει 260 μ. Χ. ἦν ἄρχων καὶ Ἀρειοπαγίτης ἐν Ἀθήναις (36), ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι οἱ Αὐτοκράτορες εἶχον πάντοτε ἐν τιμῇ τὴν πόλιν διὰ τὴν ἀρχαίαν δόξαν αὐτῆς. Ἐπὶ δὲ Αὐρηλιανοῦ (270 μ. Χ.) ἀπαντᾶται ἐν ἐπιγραφαῖς (37) ὅτι ἡ Βουλὴ συνέκειτο ἐκ μελῶν 750, μεταγενεστέρως δὲ πάλιν (38) ἐκ μόνων 300.

Τέλος δ' ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων ἔπαυσε παντάπασιν ἡ αὐτονομία τῆς Ἀττικῆς (39)· ἀλλ' ἐσφαλμένως

(31) Πaus. Α, 18.

(32) Δ. Κάσσ. ΕΘ, 16.

(33) Bæckh, C. I. σ. 293.

(34) Β. Σοφ. Ἡρώδης. — Πaus. Α, 19.

(35) v. Severi, 3.

(36) Trébell. Poll. Gallien. 11.

(37) Bæckh, C. I. n. 380.

(38) Αὐτ. n. 372.

(39) Meurs. σ. 1750.



ὁρέθη ὅτι ἐπὶ τετρακόσια ὅλα ἔτη ἔμειναν τότε ἐντελῶς
 ἄρημοι καὶ ἀκατοίκητοι αἱ Ἀθῆναι, ὥς καὶ ὅτι ἐν μετα-
 γενεστέροις χρόνοις ἐξηλθάνιθησαν παντελῶς (40).

—

(40) *Ið. Fallmerayer, die Slaven in Athen, Sluttg. 1835. — Ἀλλὰ
 Zinkheisen; Das 400jährige Exil d. Ath. auf Salamis und im Pelop.
 im 6-10 Jahrh. Leipz 1836. — Κ. Παπαρόρ. Ἑλλ. Ἱστορ.

